

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 24 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Meurling* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående viss ersättning till reparatören Frans Magnus Berglund.

Herr statsrådet *Pettersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 39, med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol;

nr 40, med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.;

nr 41, angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m.;

nr 43, med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m.;

nr 71, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1927 fattade beslut;

nr 79, angående tilläggs pensioner åt vissa förutvarande lärarinnor;

nr 80, angående understöd åt avlidne medicine kandidaten J. G. Larssons minderårige son m. m.;

nr 83, angående försäljning av en tomt jämte byggnader i Hälsingborg;

nr 86, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

nr 92, angående tilläggs pension åt f. d. vaktmästaren vid pedagogiska biblioteket i Stockholm S. P. Romulus m. m.;

nr 93, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 94, med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1928—1929 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 95, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1928—1929 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 96, angående inrättande av en professur i flygteknik vid tekniska högskolan m. m.;

nr 101, med förslag till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus; samt

nr 102, angående lönereglering för befattningshavarna vid domkapitlens expeditioner m. m.

Herr statsrådet *Rosén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 81, angående befrielse för sergeanten vid intendenturkåren C. A. Svedberg från viss ersättningsskyldighet;

nr 87, angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Skövde m. m.;

nr 88, angående överlåtelse till lantförsvaret av den till kronoegendomen Gudhem nr 1—9 med Holmäng nr 1 Hulegård i Gudhems socken av Skaraborgs län hörande utgården Knype; samt

nr 98, angående pensionsålder för brigadchefer.

Herr statsrådet *Hamrin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, angående godkännande av ett mellan Sverige och Finland avslutet handelsavtal;

nr 104, angående godkännande av ett mellan Sverige och Turkiet avslutet handels- och sjöfartsavtal; samt

nr 105, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 27 april 1923 angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift.

Herr statsrådet *von Stockenström* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 97, angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten:

nr 99, angående undersökning rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån;

nr 107, angående provisorisk förlängning av förordningen den 26 juli 1926 (nr 382) angående utförselbevis för råg och vete m. m.;

nr 108, angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av en station för fiskeribiologiska undersökningar m. m.; samt

nr 112, angående uppförande av ett redskapsskjul m. m. vid Flyinge hingstdepå och stuteri.

Justerades protokollen för den 18 och den 20 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 29, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; samt

nr 32, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 30, för revisionssekreteraren m. m. E. G. Geijer att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 31, för häradshövdingen m. m. H. G. Forsberg att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 33, för revisionssekreteraren m. m. G. M. E. Bendz att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 34, för hovrättsrådet E. H. Elliot att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 35, i anledning av väckt motion om ersättning åt nämndemän för nämndemansuppdragets fullgörande;

nr 36, i anledning av väckta motioner om ändring av bestämmelserna rörande gäldande av kostnader för ekonomisk besiktning av löneboställe; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande lagstiftning angående fjärdingsmans avlönande m. m.

Anmäldes och godkändes sammansatta bevillnings- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 38, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till kungörelse angående förbud mot utförsel från riket av smidbart järnskrot dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 (nr 113) om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår kautschukringar m. m. till motorvelocipeder.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 41, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående avstyckning inom vissa delar av Kopparbergs län.

Herr statsrådet *Lyberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 89, angående ändrad lydelse av § 8 mom. 3 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor;

nr 90, angående den fortsatta avvecklingen av Aktiebolaget Kreditkassans av år 1922 engagemang;

nr 91, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1928—1929 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och

nr 111, angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av mattor.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om en allmän revision av folkförbundets akt; och

nr 3, i anledning av väckt motion om införande i vallagen av bestämmelse rörande inkallande av temporär ersättare vid långvarigt laga förfall för riksdagsman m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter; och
nr 6, angående vissa delar av tullbevillningen; samt
andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående arbetstidsförhållandena vid rikets fasta brandkårer.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 21—23, första lagutskottets utlåtande nr 12 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 9—14.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 39—41, 43, 71, 79—81, 83, 86—105, 107, 108, 111 och 112 blevo dessa propositioner på begäran av herr *Julin* bordlagda.

Herr *Jonsson* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för statsbidrag till uppförande och drift av tuberkulossjukvårdsanstalter i Västerbottens län.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hansén* för tiden från och med den 25 innevarande månad till och med den 7 nästkommande mars.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1928 den 24 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkningskapet och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Dahlström, A.</i> , expeditjonsföreståndare, Göteborg,	med 36 röster,
» <i>Neiglick, Fritz</i> , kapten, Göteborg,	» 36 » ,
» <i>d'Orchimont, F.</i> , f. d. handlande, Floda,	» 36 » ,
» <i>Larsson, L.</i> , landstingsman, Huveröd,	» 36 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Cavalli, Gustaf</i> , överstelöjtnant, Malmö,	med 36 röster,
» <i>Rosén, A.</i> , f. d. lektor, Lund,	» 36 » ,
» <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Vadensjö,	» 36 » ,
» <i>Lundgren, Axel</i> , redaktör, Malmö,	» 36 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Olsson, Ahlmans Olof</i> , f. d. riksdagsman, Insjön,	med 36 röster,
» <i>Skarstedt, W.</i> , f. d. riksdagsman, Falun,	» 36 » ,
» <i>Backelin, H.</i> , landstingsman, Falun,	» 36 » ,
» <i>Eronn, A.</i> , f. d. riksdagsman, Leksand,	» 36 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hällander, Alb.</i> , handelsföreståndare, Gävle,	med 36 röster,
» <i>Lindblom, Edw.</i> , handlande, Gävle,	» 36 » ,
» <i>Nygren, G.</i> , konduktör, Gävle,	» 36 » ,
» <i>Nyberg, N. A.</i> , trävaruhandlare, Gävle,	» 36 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	med 36 röster,
» <i>Brodin, O.</i> , direktör, Halmstad,	» 36 » ,
» <i>Svensson, Gustav</i> , skomakaremästare, Slöinge,	» 36 » ,
» <i>Johansson, Aug.</i> , lantbrukare, Skälmtorp, Slöinge,	» 36 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Berglund, Enar</i> , landstingsman, Strömnäs,	med 36 röster,
» <i>Törner, A.</i> , direktör, Härnösand,	» 36 » ,
» <i>Hesse, Samuel</i> , advokat, Härnösand,	» 36 » ,
» <i>Sundelin, H.</i> , kamrer, Härnösand,	» 36 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , landstingsman, Häradsköp, Skillingaryd,	med 36 röster,
» <i>Andrén, Fredrik</i> , ingenjör, Jönköping,	» 36 » ,
» <i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar,	» 36 » ,
» <i>Pettersson, J. Aug.</i> , landstingsman, Huskvarna,	» 36 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Nilsson, V.</i> , rostmästare, Kalmar,	med 36 röster,
» <i>Modèer, Seth</i> , handlande, Mönsterås,	» 36 » ,
» <i>Olsson, John</i> , skräddare, Kalmar,	» 36 » ,
» <i>Sjöberg, S.</i> , godsägare, Färjestaden,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Rydén, Magnus</i> , förste marinintendent, Karlskrona,	med 36 röster,
» <i>Appelkvist, Caspar</i> , handelsföreståndare, Ronneby,	» 36 » ,
» <i>Lundblad, Hj.</i> , kyrkoherde, Hällaryd,	» 36 » ,
» <i>Berg, Robert</i> , f. d. riksdagsman, Karlskrona,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Berg, N. A:son</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	med 36 röster,
» <i>Göthberg, A. H.</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	» 36 » ,
» <i>Huss, R.</i> , major, Karlstad,	» 36 » ,
» <i>Lindh, A.</i> , landstingskamrer, Karlstad,	» 36 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Svensson, M.</i> , kontorsbiträde, Kristianstad,	med 36 röster,
» <i>Wingren, H.</i> , kamrer, Kristianstad,	» 36 » ,
» <i>Jönsson, Sven</i> , f. d. riksdagsman, Fridhill,	» 36 » ,
» <i>Lorenzen, H. Chr.</i> , kamrer, Karpalund,	» 36 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Träff, J. A.</i> , f. d. riksdagsman, Mjölby,	med 36 röster,
friherre <i>Hermelin, Gösta</i> , Ulvåsa,	» 36 » ,
herr <i>Hanzén, J.</i> , redaktör, Linköping,	» 36 » ,
» <i>Rydén, C.</i> , järnvägskontrollör, Linköping,	» 36 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Bezell, Albert</i> , stadsfogde, Luleå,	med 36 röster,
» <i>Lindqvist, Melker</i> , grosshandlare, Luleå,	» 36 » ,
» <i>Bäckström, Amandus</i> , kommissionär, Öjebyn,	» 36 » ,
» <i>Sandström, Robert</i> , handlande, Gammelstad,	» 36 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Wallin, Erik</i> , handelsföreståndare, Lidköping,	med 36 röster,
» <i>Johansson, Alf.</i> , lantbrukare, Ramborvp, Låstad,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Justus</i> , kommunalordförande, Karlsborg,	» 36 » ,
» <i>Lund, John</i> , lantbrukare, Rosenhaga, Lerdala,	» 36 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Eriksson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Lundby, Okna,	med 36 röster,
» <i>Lagerbäck, E. A.</i> , kassör, Norrköping,	» 36 » ,
» <i>Eriksson, Josef</i> , f. d. riksdagsman, Finspång,	» 36 » ,
» <i>Jonsson, Edvard</i> , inspektor, Fiskeby,	» 36 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Lundbom, Erik</i> , f. d. riksdagsman, Stigtomta,	med 36 röster,
» <i>Giertz, Ivan</i> , förvaltare, Blacksta by, Vadsbro,	» 36 » ,
» <i>Carlsson, E. G.</i> , stadsstyrelseledamot, Katrineholm,	» 36 » ,
» <i>Juhlin, Ragnar</i> , lantbrukare, Ellesta, Vrena,	» 36 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Gustafsson, Gid.</i> , redaktionssekreterare, Sundsvall,	med 36 röster,
» <i>Carlström, L. W.</i> , bageriföreståndare, Sundsvall,	» 36 » ,
» <i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö,	» 36 » ,
» <i>Karlsson, Rob.</i> , f. d. riksdagsman, Gasabäck, Söråker,	» 36 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Lagerkvist, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Skellefteå,	med 36 röster,
» <i>Karlsson, N.</i> , nämndeman, Tavelnsjö,	» 36 » ,
» <i>Berg, Knut</i> , rådman, Umeå,	» 36 » ,
» <i>Johansson, K. A.</i> , lokomotivförare, Vännäs,	» 36 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Tapper, K.</i> , landstingsman, Uppsala,	med 36 röster,
» <i>Ekstrand, Åke</i> , e. o. hovrättsnotarie, Uppsala,	» 36 » ,
» <i>Norén, K.</i> , vattenrättsnämndeman, Hägeby,	» 36 » ,
» <i>Wahlstedt, Uno</i> , bagare, Uppsala,	» 36 » ;

vid kontoret i Visby

friherre <i>Kruuse af Verchou, H.</i> , major, Tingstäde,	med 36 röster
herr <i>Larsson, K. L. J.</i> , f. d. riksdagsman, Bondarve,	» 36 » ,
» <i>Kahlström, K.</i> , f. d. riksdagsman, L:a Atlings, Atlingbo,	» 36 » ,
» <i>Hansén, Th.</i> , f. d. riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 36 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Lindkvist, G. E.</i> , landstingsman, Åmål,	med 36 röster,
» <i>Berggren, Gustaf</i> , stationskarl, Åmål,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Folke</i> , trafikassistent, Vänersborg,	» 36 » ,
» <i>Johansson, Albert</i> , bruksbokhållare, Trollhättan,	» 36 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Johansson, K.</i> , lantbrukare, Vretberga, Medåker,	med 36 röster,
» <i>Landstätt, R.</i> , kamrer, Västerås,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Fr. O.</i> , fjärdingsman, Hallstahammar,	» 36 » ,
» <i>Johansson, A. J.</i> , häradsdomare, Bro, Hedensberg,	» 36 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Ljungkvist, J. M.</i> , garvare, Växjö,	med 36 röster,
» <i>Johansson, G. W.</i> , hemmansägare, Östad, Täckaregård, Väckel- sång,	» 36 »
» <i>Hultin, Gustaf</i> , lokomotivförare, Älmhult,	» 36 »
» <i>Lindahl, Ernst</i> , lantbrukare, Lagan,	» 36 »

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 36 röster,
» <i>Gustafsson, Arv.</i> , kassör, Örebro,	» 36 »
» <i>Åqvist, Torsten</i> , direktör, Örebro,	» 36 »
» <i>Molin, C. A.</i> , f. d. riksdagsman, Aspa,	» 36 »

vid kontoret i Östersund

herr <i>Mattsson Anders</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	med 36 röster,
» <i>Olsson, Per</i> , mejeridisponent, Östersund,	» 36 »
» <i>Roman, P. G.</i> , häradsskrivare, Östersund,	» 36 »
» <i>Olsson, O. P.</i> , affärschef, Östersund,	» 36 »

suppleanter:*vid kontoret i Göteborg*

herr <i>Rodhe, C. W.</i> , överstelöjtnant, Göteborg,	med 36 röster,
» <i>Hjort, Gustaf</i> , direktör, Göteborg,	» 36 »
» <i>Ljungberg, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Lysekil,	» 36 »
» <i>Börjesson, L. A.</i> , sjukkasseexpeditör, Göteborg,	» 36 »

vid kontoret i Malmö

herr <i>Andersson, Olof</i> , ombudsman, Malmö,	med 36 röster,
» <i>Bengtsson, Olof</i> , landstingsman, Anderslöv,	» 36 »
» <i>Hermansson, J. W.</i> , lagerbokhållare, Malmö,	» 36 »
» <i>von Porat, Wilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund,	» 36 »

vid kontoret i Falun

herr <i>Minör, P. A.</i> , landstingsman, Falun,	med 36 röster,
» <i>Ohlén, Olof</i> , handlande, Orsa,	» 36 »
» <i>Eriksson, Ollas A.</i> , f. d. riksdagsman, Fors station,	» 36 »
» <i>Maritz, Per</i> , kommunalordförande, Leksand,	» 36 »

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hellström, H.</i> , kapten, Gävle,	med 36 röster,
» <i>Berg, Fredrik</i> , direktör, Gävle,	» 36 »
» <i>Norell, J. A.</i> , fabrikör, Söderhamn,	» 36 »
» <i>Carlsson, Pontus</i> , målaremästare, Gävle,	» 36 »

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Lindblad, H. F.</i> , folkskollärare, Sibbarp,	med 36 röster,
» <i>Persson, P.</i> , f. d. riksdagsman, Tofta,	» 36 »
» <i>Andersson, Janne</i> , byggmästare, Falkenberg,	» 36 »
» <i>Nilsson, C. L.</i> , landstingsman, Olofsbo, Falkenberg,	» 36 »

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Lindeborg, J.</i> , kamrer, Härnösand,	med 36 röster,
» <i>Hägglund, O. A.</i> , nämndeman, Arnäsvall,	» 36 » ,
» <i>Bouvin, A.</i> , handlande, Sollefteå,	» 36 » ,
» <i>Carlsson, E.</i> , ekonomichef, Sollefteå,	» 36 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Gelotte, B. E.</i> , f. d. riksdagsman, Tranås,	med 36 röster,
» <i>Strömberg, Viktor</i> , direktör, Jönköping,	» 36 » ,
» <i>Svensson, Johan</i> , nämndeman, Fällinge, Smålandsstenar,	» 36 » ,
» <i>Fors, N.</i> , ekonomichef, Jönköping,	» 36 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Jonsson, John W.</i> , landstingsman, Nybro,	med 36 röster,
» <i>Ander, E.</i> , lasarettssyssloman, Kalmar,	» 36 » ,
» <i>Olsson, F.</i> , konditor, Kalmar,	» 36 » ,
» <i>Göransson, C. E.</i> , rektor, Kalmar,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Olsson, N. P.</i> , kamrerare, Mjällby,	med 36 röster,
» <i>Klemedtson, Nils</i> , lantbrukare, Merserum,	» 36 » ,
» <i>Dahl, Aug.</i> , häradsdomare, Rosendal,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Anton</i> , kakelarbetare, Karlskrona,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Lennartsson, C. E. L.</i> , godsägare, Rotnäs, Ulvsby,	med 36 röster,
» <i>Ferm, E. D.</i> , lantbrukare, Skåre,	» 36 » ,
» <i>Svensson, Johan</i> , lantbrukare, Heljetorp, Väse,	» 36 » ,
» <i>Flognfält, G.</i> , f. d. riksdagsman, Åmotsfors,	» 36 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Olsson, Otto J.</i> , lantbrukare, Hammenhög,	med 36 röster,
» <i>Berglund, Allan</i> , landstingskamrer, Kristianstad,	» 36 » ,
» <i>Sköld, H.</i> , folkskollärare, Kristianstad,	» 36 » ,
» <i>Olsson, Henrik</i> , landstingsman, Spjutstorp,	» 36 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Hallendorff, Joh.</i> , f. d. landstingsman, Gerstorp, Linköping,	med 36 röster,
» <i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Linköping,	» 36 » ,
» <i>Johnsson, Robert</i> , överassistent, Linköping,	» 36 » ,
» <i>Sköld, Carl</i> , redaktör, Linköping,	» 36 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Widlund, O.</i> , tapetserare, Luleå,	med 36 röster,
» <i>Wallin, Levi</i> , handlande, Boden,	» 36 » ,
» <i>Nycander, Henry</i> , landstingsdirektör, Luleå,	» 36 » ,
» <i>Lantz, E. P.</i> , landstingsman, Luleå,	» 36 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Fredberg, G. M.</i> , fabrikör, Finnerödja,	med 36 röster,
» <i>Björk, Gotthard</i> , redaktör, Mariestad,	» 36 » ,
» <i>Johansson, K. E.</i> , landstingsman, Faleberg, Larv,	» 36 » ,
» <i>Klen, David</i> , f. d. landstingsman, Tidaholm,	» 36 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	med 36 röster,
» <i>Frost, G. F.</i> , f. d. riksdagsman, Norrköping,	» 36 » ,
» <i>Ljungberg, A. J.</i> , förste lärare, Norrköping,	» 36 » ,
» <i>Johansson, Fredrik</i> , hemmansägare, Vevlöf, Östra Husby,	» 36 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Larsson, Arvid</i> , murare, Katrineholm,	med 36 röster,
» <i>Hedin, Karl</i> , ingenjör, Kärrobo, Nyköping,	» 36 » ,
» <i>Berger, C. O.</i> , folkskollärare, Stigtomta,	» 36 » ,
» <i>Andersson, H.</i> , lantbrukare, Johannesnäs, Dunker,	» 36 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Edberg, J. P.</i> , f. d. riksdagsman, Erikslund,	med 36 röster,
» <i>Johansson, Gustaf</i> , disponent, Sundsvall,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Torsten</i> , e. o. hovrättsnotarie, Sundsvall,	» 36 » ,
» <i>Hedqvist, P. L.</i> , landstingsman, Fagervik,	» 36 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Eriksson, E.</i> , f. d. riksdagsman, Böle,	med 36 röster,
» <i>Jacobsson, U. R.</i> , landstingsman, Vilhelmina,	» 36 » ,
» <i>Hansson, Erik</i> , nämndeman, Vännäs,	» 36 » ,
» <i>Conradson, R.</i> , apotekare, Nordmaling,	» 36 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Thorsson, Ernst</i> , lantbrukare, Österberga, Rasbo,	med 36 röster,
» <i>Eriksson, C. J.</i> , landstingsman, Rosenhill, Almunge,	» 36 » ,
» <i>Elmroth, A. E.</i> , fjärdingsman, Tierp,	» 36 » ,
» <i>Bengtsson, E.</i> , lantbrukare, Gunnarsbo, Lövsta bruk,	» 36 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Engström, Herman</i> , landstingsman, Slite,	med 36 röster,
» <i>Karlström, Hugo</i> , f. d. riksdagsman, Lummelunda, Martebo,	» 36 » ,
» <i>Kullberger, Algot</i> , kamrer, Visby,	» 36 » ,
» <i>Lingström, Aug.</i> , f. d. riksdagsman, Klintehamn,	» 36 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Browall, Paul</i> , lantbrukare, Pjukarp, Almestad,	med 36 röster,
» <i>Samuelsson, Knut</i> , banmästare, Bohus,	» 36 » ,
» <i>Andrén, Anders</i> , handlande, Brälanda,	» 36 » ,
» <i>Lundgren, Anton</i> , poliskonstapel, Vänersborg,	» 36 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Pehrsson, Pehr</i> , direktör, Sala,	med 36 röster,
» <i>Fröier, Isidor</i> , folkskollärare, Västerås,	» 36 » ,
» <i>Westholm, E. A.</i> , landstingsman, Västerås,	» 36 » ,
» <i>Sjöfält, Karl</i> , sekreterare, Västerås,	» 36 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Mattson, W.</i> , lantbrukare, Enebyda,	med 36 röster,
» <i>Gustafsson, Amandus</i> , järnarbetare, Växjö,	» 36 » ,
» <i>Johansson, Karl</i> , nämndeman, Öja,	» 36 » ,
» <i>Sandstedt, Ernst</i> , nämndeman, Björkebråten, Ryd,	» 36 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Linder, Hjalmar</i> , grosshandlare, Örebro,	med 36 röster,
» <i>Jansson, G. L.</i> , nämndeman, Grythytted, Örebro,	» 36 » ,
» <i>Abrahamsson, O.</i> , förrådsförvaltare, Örebro,	» 36 » ,
» <i>Windahl, A.</i> , f. d. riksdagsman, Örebro,	» 36 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Holm, Sigurd</i> , typograf, Östersund,	med 36 röster,
» <i>Pålsson, Olof</i> , hemmansägare, Söre, Lit,	» 36 » ,
» <i>Henriksson, Henrik</i> , d. y., mejeridisponent, Offne, Trångsviken,	» 36 » ,
» <i>Lögberg, J.</i> , hemmansägare, Genvalla,	» 36 » ;

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom lottning bestämd.

Carl Jansson.

A. Antonsson.

Edv. Björnsson.

Harald Laurin.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att protokollsutdrag härom skulle avgå till bankoutskottet med anmodan till utskottet att om valen låta underrätta ej mindre de valda än även fullmäktige i riksbanken samt vederbörande avdelningskontors styrelser.

Herr statsrådet *von Stockenström* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 109, angående vissa pensioner från allmänna indragningsstaten; samt nr 110, angående vissa pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 39, med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol.

Herr **Thorberg**: Herr talman! Då jag för något år sedan samtalade med några personer om det då föreliggande utkastet till lag om kollektivavtal och lag om arbetsdomstol, tillät jag mig framhålla, att utkastet ur lagteknisk synpunkt var synnerligen svagt och att dess bestämmelser voro ägnade att åstadkomma förvirring. En jurist och ärad ledamot av denna kammare, som ej tillhör mitt parti, svarade då: »Ja, kära du, i denna fråga kan inte skrivas

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.

(Forts.)

en så dålig lag, att den inte blir antagen av riksdagen.» Kraftigare kan väl icke manifesteras, hurusom denna fråga, som ändock har en så utomordentligt stor betydelse för det svenska näringslivet, gjorts till en politisk fråga, en maktfråga mellan olika partier, där man synes ha förlorat möjligheten att få lagstiftningen sakligt prövad. Trots de varningar, som uttalats, trots de avgivna utlåtandena, vari enligt mitt förmenande synnerligen starka skäl anförts emot en lagstiftning rörande kollektivavtal och arbetsdomstol, har regeringen likväl nu framlagt proposition i frågan. Och det förefaller vid ett hastigt ögnande på motiveringen, som om de sakliga skälen ingalunda vore så starka. Man får därför en mycket beklämmande känsla av att det även nu är de politiska skälen, som ha drivit fram en proposition i ämnet.

Jag har begärt ordet här, därför att jag ännu vill hoppas, att riksdagen skall komma att ägna denna fråga en saklig prövning och fatta sin ståndpunkt i ärendet med hänsyn till de sakliga motiven. Kollektivavtals ingående är icke i och för sig en frivillig åtgärd, som den ena parten kan undandraga sig, därest den icke önskar kollektivavtal. Ty är det så, att det ligger i arbetarnas intresse att få till stånd ett kollektivavtal, använda de sig som påtryckningsmedel härtill av strejk. Ligger det i arbetsgivarnas intresse att få ett kollektivavtal till stånd, använda de sig därvid av lockouten som maktmedel. Kollektivavtalen kunna därför aldrig komma att uppgöras under fullständigt fria former utan alltid under detta tryck, vilket gör, att den rent formella utformningen av kollektivavtalen aldrig kan bli tillfredsställande, med mindre än att man låter konflikterna svälla ut såväl i omfattning som i längd. Av de kollektivavtal, som nu gälla, torde intet ha blivit träffat i sin nuvarande form, därest de lagförslag, som innehållas i denna proposition, hade varit gällande som lagar vid den tid, då kollektivavtalen träffades. Det har rest sig stora svårigheter att kunna komma till rätta med och träffa uppgörelse i de arbetskonflikter, som för närvarande pågå. Skulle man nu räkna med att denna lag komme att tillämpas på de avtal, varom tvist råder, så finns det åtminstone inte från arbetarsidan möjlighet att träffa uppgörelse om den formella utformningen i de delar av avtalsförslagen, där man eljest är överens. Nu föreslås emellertid, att dessa lagar icke skola träda i kraft förrän den 1 januari nästkommande år. Man menar dock, att de skola komma till tillämpning på alla förut gällande avtal, vilket, såvitt jag förstår, oundgängligen kommer att medföra, att samtliga nu gällande kollektivavtal vid nästa nyår eller den senare tidpunkt, då de utlöpa, komma att bli uppsagda för en revision av det rent formella innehållet. Men då det i varje fall, där avtalen i formellt avseende äro otillfredsställande, bakom avtalens bestämmelser ligger en så att säga latent olöst intresse motsats mellan parterna, så synes det föga troligt, att en revision av kollektivavtalens innehåll skall kunna komma att ske, med mindre än att stora förödande konflikter på arbetsområdet komma att utbryta.

Då nu den av regeringen ifrågasatta lagstiftningen avser att reglera förhållanden, som i den officiella statistiken angivas omfatta 0.9 procent av alla i landet förekommande tvister och endast 0.4 procent av det antal arbetare, som berörts av dylika konflikter under tiden från år 1912 till nuvarande tidpunkt, så förefaller det, som om man här av någon rent abstrakt, juridisk hänsyn vore färdig att — för att reglera dessa små och obetydliga förhållanden — vilja offra möjligheten att kunna reglera tillkomsten av kollektivavtal, vilket dock är det område på arbetsfältet, som föranleder utbrottet av de stora arbetskonflikterna.

De nackdelar, som denna lagstiftning medför, synas mig icke stå i något rimligt förhållande till de fördelar, som eventuellt skulle kunna vinnas av densamma. Jag måste även framhålla, att jag finner det rätt märkligt, att

man icke söker vidtaga någon som helst åtgärd för att mildra de ekonomiska motsättningarna mellan de parter, som å arbetsfältet stå emot varandra, då det just är dessa motsättningar, som föranleda arbetskonflikterna. Man lämnar hela denna sak, den grundläggande delen av frågan, fullständigt utanför. Man rör sig i stället här på ett område, där ju förhållandena, om också icke helt tillfredsställande, dock medföra så minimala olägenheter, att det icke är något trängande behov av en lagstiftning. Man synes vara redo att åstadkomma en lagstiftning, vilken såsom var och en, som något känner till förhållandena på arbetsmarknaden, måste vara medveten om, kommer att medföra arbetskonflikter, varigenom komma att förloras hundrafalt flera arbetsdagar än genom de konflikter, man här avser att reglera, under de senaste tjugufem åren.

Även från arbetsgivarehåll har tveksamhet om denna lagstiftnings lämplighet uttalats. Jag vet, att meningarna på arbetsgivarehåll äro delade. Men det finnes arbetsgivare, som funnit saken så betänklig, att de ansett det vara angeläget att i tryck utgiva broschyrer, i vilka de varna mot att genom en lagstiftning av denna art försvåra träffandet av kollektivavtal för framtiden.

Herr talman! Jag har ansett mig böra uttala dessa ord, med vilka jag avsett att rikta en allvarlig maning, att denna sak må bliva prövad ur sakliga och icke ur politiska synpunkter.

Jag tillåter mig, herr talman, vidare hemställa, att motionstiden må utsträckas till tjugu dagar såväl i fråga om denna proposition, nr 39, som i fråga om följdpropositionerna, nr 40 och 41.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag ber endast att få instämma i herr Thorbergs önskan, att den föreliggande propositionen av riksdagen måtte ägnas en rent saklig behandling. De erinringar, som gjordes av herr Thorberg, voro, såvitt jag förstår, inga nyheter utan gamla bekanta, som enligt min uppfattning blivit belysta i propositionen. Endast i ett avseende blev jag något förvånad över herr Thorbergs inlägg, och det var, när han uttalade en viss besvikethet över att icke detta lagförslag samtidigt gick in på eller berörde de rent ekonomiska motsättningar, som förekomma mellan de båda parterna på arbetsmarknaden, d. v. s. på frågan om intressetvisterna. Jag kunde icke tro, att man på herr Thorbergs håll hyste några önskningsar i detta avseende.

Herr **Winberg**: Herr talman, mina herrar! Det lär ha funnits en kyrkoherde under Karl XII:s regering, som en gång tog till ingångsspråk: »Ve det land, vars konung ett barn är.» Med litet travestering skulle man verkligen kunna säga: »Stackars det folk, vars ledande män taga på viktiga frågor på ett sådant sätt, som man för närvarande gör och som den nu framlagda propositionen alldeles särskilt visar.» Det är självklart, att, när man granskar denna proposition och finner vad den, djupare sett, innebär, man icke inom något läger kan inbilla sig, att propositionen kommer att ha någon avgörande inverkan i fråga om mildring av konflikterna mellan arbetare och arbetsgivare på det fackliga området. Det hela är helt enkelt ett slags politisk åtgärd. Liberalerna ha gått in för att det endast är de, som utgöra den s. k. tungan på vågen, d. v. s. mellanpartierna, vilka icke äro engagerade i någon av de ytterlighetsströmningar, som gå till kamp på det ekonomiska området, som skola rädda samhället från de stora vådor, konflikterna på detta område medföra. Vidare är det väl kanske så, att man har givit några koncessioner åt högern, att man skall träda in som den starka regering, som skall lösa dessa konflikter. Allt sammans det där må nu vara bra, men den, som något känner till förhållandena på detta område, vet, att de rent reella verkningarna av en lagstiftning sådan

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.

(Forts.)

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.
(Forts.)

som den nu här framlagda bli av noll och ingen betydelse. Däremot kommer förslaget att rent psykologiskt verka i rakt motsatt riktning mot vad man påstår sig avse med denna proposition. Och jag skulle vilja säga, att, om resultatet skulle bli — som det nog i rätt stor utsträckning också lär bli, då man under sådana förhållanden, som här äro rådande, söker genomdriva en sådan lagstiftning gentemot en kompakt och bestämd uppfattning på arbetarsidan och inom vissa kanske icke så obetydliga skikt även på arbetsgivarsidan — att man i allt mindre och mindre utsträckning går in för att ingå kollektivavtal, så anser jag för min personliga del, att detta ej medför någon så förskräckligt stor fara. Men nog föreställer jag mig, att de, som framlagt detta förslag, skulle finna detta vara en allt annat än lycklig utgång från deras synpunkt sett.

När statsministern erinrade om herr Thorbergs uttalande, då denne yttrade, att han förvånade sig över att man här icke gör något för att beakta den verkliga sakfrågan, nämligen intressetvisterna på det ekonomiska området, fick jag den uppfattningen av vad statsministern sade, att han tolkade herr Thorbergs uttalande så, att herr Thorberg önskade en lagstiftning även i fråga om intressetvisterna. Jag tror väl knappast, att det var herr Thorbergs mening. I varje fall är det icke det, man har anledning att förundra sig över, utan den omständigheten, att varken den nuvarande regeringen eller någon annan borgerlig regering eller de borgerliga överhuvud taget ägna någon uppmärksamhet åt själva sakförhållandet på det ekonomiska området, att det är storkapitalet som sådant, bankföretag och industrikoncerner, som här behärska det hela — vi hade för resten ett mycket talande bevis på det häromdagen, när vi hade att vidtaga åtgärder för att i någon mån försöka reparera, vad storkapitalet hade ställt till uppe i Norrland. Det är det förhållandet, som förvånar, att man alltjämt låter detta fortgå utan att på något sätt söka göra någonting däremot. Man tänker, att saken skall ordnas så lätt som genom lagförslag av en sådan innebörd, som de här framlagda.

Nu vill jag för min personliga del säga, att jag icke skulle bli så förtvivlad, om riksdagen skulle antaga detta lagförslag. Ty inga lagförslag i världen kunna hindra den rent ekonomiska utvecklingen att ha sin gilla gång. Dessa lagförslag komma icke att ha den minsta betydelse för denna utveckling. Möjligt kommer de att göra klart för arbetarklassen i större utsträckning än hitintills, att det icke är genom lagstiftning av det nuvarande parlamentet, som man skall kunna ordna upp förhållandena på det ekonomiska området.

Jag skulle till sist också kunna säga, att jag, med fullt instämmande i vad herr Thorberg här anförde, dock kanske saknade något i hans anförande. Det är nämligen så, att den kritik, som av herr Thorberg riktades mot detta förslag, såvitt jag förstår, lika fullt drabbar dem inom hans parti, som tidigare medverkat till att denna fråga överhuvud taget kommit upp. Den enda förhoppning, jag här har att uttala, är, att man fått klart för sig, huru uppfattningen inom arbetarlägret är i denna fråga, och att vi icke skola behöva se det återupprepas, att även socialdemokraterna skänka sin medverkan till att dylika frågor föras fram i lagstiftningsform.

Herr Vennerström: Herr talman! Då jag här i denna kammare företräder det distrikt, som kanske djupast är invecklat i de pågående konflikterna på arbetsmarknaden, vill jag till kammarens protokoll uttala ett livligt beklagande av att regeringen i detta ögonblick har framlagt denna proposition. För en tid sedan meddelades i tidningspressen, att denna fråga redan passerat lagrådet, och man framställde en fråga, varför regeringen efter lagrådets granskning icke redan hade utarbetat lagförslaget. Det svarades å regeringens vägnar i herr Otto Järtes organ, Svenska Dagbladet, att regeringen förmodligen

icke ville i det nuvarande läget på arbetsmarknaden yttermera inveckla situationen och skapa oroselement. Jag förmodar, att detta svaromål innehöll en del av sanningen, och jag vill uttala den förhoppningen, att det var med verkliga förhållandet överensstämmande. Är det verkligen så, förefaller det åtminstone mig tämligen självfallet, att regeringen av samma anledning hade yttermera bort förlänga det övervägande, om lagförslaget borde framföras eller icke, som försiggick inom regeringen. Det torde icke vara regeringen obekant, att man på en del håll på arbetarsidan i det nuvarande läget har gått in med hela sin styrka för att begränsa konflikterna, för att avspänna krisläget, och se till att Sveriges näringsliv, till gagn för hela samhället och även för arbetarna, skall kunna komma in i normala funktioner igen. Ur denna synpunkt anser jag det för min del vara en beklagensvärd gärning, när regeringen själv genom att nu i det sämsta tänkbara psykologiska moment framslunga denna proposition lägger stenar i vägen för detta arbete och enligt min bestämda mening åstadkommer större skada än det lilla gagn kan uppväga, som propositionen till äventyrs kan medföra. Det finns uppenbarligen på regeringens sida en bergfast övertygelse om den stora nyttan av det framlagda förslaget, men om hans excellens herr statsministern i den ena handen lägger den lilla nyttan — vi se, hur stor den är, när vi på sid. 44 i den kungl. propositionen läsa, att under åren 1913—1925 samtliga tvister rörande tolkning av avtalen ha omfattat hela den väldiga summan av 3,372 arbetare — och sedan i den andra handen skadan av att man kastar ut brännmaterial i ett sådant ömtåligt läge, där sannerligen ingenting vidare behövs i den vägen, så vill jag för min del säga, att den nuvarande regeringen i detta ärende icke har iakttagit rikets sannskylidiga nytta. Det skulle sannerligen icke varit förvånande, ifall den av Kungl. Maj:t tillsatta medlingskommissionen hade riktat en framställning till regeringen att icke framlägga detta förslag och att i varje fall icke göra det nu.

Men regeringen handlar nu i detta avseende stick i stäv mot de ansvariga medborgarnas vilja, att man skall avspänna situationen och icke gjuta fotogen på de lågor, som ändå äro tillräckligt höga. Då jag för min del gått in för att söka se till, att konflikterna skola kunna avvecklas, har jag velat uttala mitt livliga beklagande över att regeringen genom denna proposition icke handlat på samma sätt.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag vill endast i korthet erinra därom, att, när man från socialdemokraternas sida gör gällande, att en kollektivavtalslagstiftning av den innebörd, som här föreslås, i fortsättningen skulle innebära ett försvärande moment vid träffande av avtal mellan parterna, inga belägg på den saken förekomma ifrån de länder, där en motsvarande lagstiftning föreligger.

Slutligen vill jag till herr Vennerström säga, att, när han som utgångspunkt för sin betraktelse tager ett uttalande av den innebörd, att herr Otto Järte i Svenska Dagbladet på regeringens vägnar har svarat det och det, man redan därmed kan få en karakteristik av de utgångspunkter för inläggen, som användas av opponenterna.

Herr Lindhagen: Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda i denna fråga, som inte hör till mina speciella områden, men jag tycker, att det bör sägas ett ord också ur en annan synpunkt än dem, som här framförts. Det förefaller mig, att denna fråga kan förtjäna en lugn och allvarlig behandling. Det är icke onaturligt under den stora kamp, som uppblott genom arbetarklassens framryckning med de för både arbetsgivare och arbetare ogynnsamma följderna av en oavlåtlig strid på arbetsmarknaden, att man i ett mellanparti, som nu sitter vid regeringen, söker finna några utvägar för att åstadkomma, vad man kallar fred på arbetsmarknaden.

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.

(Forts.)

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.
(Forts.)

Bakom allt detta ligger emellertid det stora problemet, om det icke i själva verket är orätt, att mänskligheten är uppdelad i arbetsgivare och arbetstagare, i sådana, som ha ett rörelsekapital och sådana som icke ha något, eller om det kanske måste förhålla sig på det sättet på grund av världens ofullkomlighet. Det är denna fråga, som egentligen bör först diskuteras, vilket dock numera sällan eller aldrig sker.

Under nuvarande förhållanden är det dock som sagt icke underligt, att en ministär av mellanpartierna försöker sig på en utväg, och i vårt grannland Norge omfattade ju vid ett tillfälle såvitt jag minnes alla partier och i varje fall till och med kommunisterna detta experiment och ville föra det i hamn. Man måste nog under utvecklingen möta detta experiment och det är ju då bra, att det har kommit, så att man rättvist kan hedöma det och definitivt taga ställning till detsamma.

För min del tror jag, att det är ett lönlöst experiment, icke blott därför att de båda parterna eller i varje fall med all säkerhet arbetarna icke vilja veta av det för närvarande, utan redan på grund av sakens natur. Man kan icke tänka sig, att det genom en sådan lag och en sådan domstol, där ordföranden skulle bli den avgörande och merendels tagas ur den s. k. bildade klassen, skall kunna skapas någon rättvisa, som parterna nöja sig med. Det blir blott ett tvångsmedel, varigenom man söker slå ned missnöjet för tillfället. På samma sätt förhåller det sig emellertid också med de frivilliga överenskommelserna i arbetskonflikterna, där man träffar en uppgörelse, emedan man icke orkar med ytterligare strid för tillfället eller anser sig icke kunna uppnå mera för ögonblicket. Men där bakom blossar i alla fall under askan med oförbrännelig låga striden mellan högsta lön och högsta vinst.

Jag tror således, såsom också herr Winberg antytt, att med tiden denna fråga kommer att gå sin väg fram oberoende av lagstiftning. Det är möjligt, att den s. k. sociala revolutionen just på detta sätt småningom kommer att bliva avslutningen av denna långa utveckling. Då få människorna börja om ifrån början och fresta livet bäst de kunna.

Således, herr talman: endast dårarna bygga dammar av spån om vårarna.

Herr Vennerström: Jag ber att få tacka hans excellens statsministern för hans dementi av uppgiften, att regeringens tvekan att framlägga denna proposition var föranledd av hänsyn till de oroliga förhållandena på arbetsmarknaden. Jag beklagar endast dementiens form, och jag nödgas efter denna dementi ytterligare skärpa mitt klander gentemot regeringen för att denna enligt min tanke riktiga synpunkt icke har kommit till ett allvarligt övervägande. Det har inträffat fall inom riksdagen, när en enskild motionär efter att sedermera hava kommit till ett klarare omdöme återtagit en framlämnad motion. Håi föreligger ett fall, där det synes önskvärt, att en regering haft konstitutionell möjlighet att efter närmare övervägande taga tillbaka en avgiven kungl. proposition. När detta emellertid av konstitutionella skäl icke lär kunna komma i fråga, är ju ingenting annat att göra än att rikta en framställning till vederbörande utskott, att det tager sig den funderare, som regeringen uppenbarligen icke har tagit, huruvida en lagstiftning i denna fråga och en lagstiftning *nu* är till gagn för Sveriges samhälle.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det sätt, varpå herr Vennerström startar i denna kammare. Jag talade icke ett ögonblick om vilka motiv, som föranlett propositionens framläggande vid det ena eller andra tillfället, utan vände mig endast mot att herr Vennerström utan att alls ha reda på saken uppgav, att herr Otto Järte å regeringens vägnar avgivit en viss förklaring i Svenska Dagbladet. Så uppträder

herr Vennerström ögonblicket därefter och säger: »Här har herr Ekman dementerat den uppgift herr Järte lämnat» — något som jag ej yttrat mig om. Men det är en argumentation av detta slag, som måste användas, när man går till en opposition av den art, som herr Vennerström nu driver.

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.

(Forts.)

Herr Wigforss: Hans excellens herr statsministerns sista ord tycker jag icke böra få stå oemotsagda. I dessa inlade han tydligen den mening, att den opposition mot ifrågakavande lagförslag, som kommer från socialdemokratiskt håll, skulle vara förestavad av icke sakliga grunder. Jag tror, att om socialdemokratien ville bortse från sakliga grunder och endast se på de politiska fördelarna, skulle vi ha tackat regeringen för att den framlagt detta förslag. Om vi ville begagna de resurser vi ha för att uppväcka lidelser, som mycket lätt kunna uppväckas utan att man behöver använda andra medel än sådana, som politiska partier över lag bruka betjäna sig av, skulle det socialdemokratiska partiet kunna begagna detta tillfälle för att vinna vad vi kanske under andra förhållanden icke kunde vinna. Men det finns en sak, som faktiskt står över de politiska fördelarna för ögonblicket, och det är hela samhällets framtida ekonomiska utveckling.

Även de, som i detta ögonblick, därför att en tillfällig politisk konstellation gör det önskvärt för alla grupper utanför arbetarpartiet att gå fram på enad front, kanske icke vilja erkänna det, komma måhända att ganska snart förstå, att det icke har varit nyttigt att överlämna ledningen av det fredsarbete mellan klasserna, som är nödvändigt, åt det parti, som står mest fjärran från intressemotsättningarna och därför är mest böjt för att betrakta hela striden mellan samhällsklasserna som någon slags process, en rättsfråga, som man bör kunna avgöra genom att skicka parterna till domstol. Där ligger i grund och botten den stora svagheten i hela den uppläggning, som den nuvarande regeringen har givit denna fråga. Man kan icke förneka, men man underskattar de ofantliga intressemotsättningar, som här spela in, och man felbedömer det psykologiska läge, som uppkommer på grund av dessa intressemotsättningar. Jag skall icke upprepa, vad den förste talaren här i dag sagt, men jag vill med en litet olika formulering erinra om att det kan se mycket bra ut på papperet, då man resonerar så här: »Här ha vi arbetarna och deras fackföreningar, som genom avtal sälja sin arbetskraft till en arbetsgivare, som tager emot den, och de överenskomma om priset. Varför i all världen skall icke en sådan fråga kunna behandlas på precis samma sätt som andra avtal? Om de råka i tvist med varandra och den ena parten genom avtalsbrott skadar den andra, varför skall icke en opartisk domare då få avgöra tvisten lika väl som i andra fall?» Då man säger detta, förbiser man emellertid en omständighet. Jag vet, att man från den nuvarande regeringens sida skall säga: »Parterna äro fullständigt jämställda, vi ha ett fritt samhälle med lika rättigheter för alla, ingen tvingas att ingå avtal mot sin vilja o. s. v., och här föreligger följaktligen alla förutsättningar för ett juridiskt avgörande av konflikter.» Jag skall icke tvista med dem, som säga detta, om så verkligen är fallet, men vad man icke får förbise är, att denna uppfattning icke råder inom den ena halva av samhället, som går att sluta avtal, och så länge den uppfattningen finnes, att den ena parten befinner sig i en underlägsen ställning, så länge denna part djupt inne känner sig förorättad av hela samhällsordningen och visserligen finner sig i fredliga former för avgörande av striderna, ingår kollektivavtal o. s. v., därför att man icke kan göra annat, men innerst inne har känslan av att icke vara en jämställd part, så länge finnes det också en motsättning mellan arbetarpartens juridiska skyldigheter och dess moraliska rättigheter. Så länge den motsättningen finnes, skall man icke tro, att man kan angripa problemet genom att slå in på denna lagstiftningsväg. Hade de liberala partierna velat göra en verklig in-

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.
(Forts.)

sats för att utjämna motsättningarna i samhället, skulle de ha gjort, vad den förste ärade talaren pekade på, och försökt se till, om det ändå inte är möjligt att utjämna de motsättningar mellan klasserna, som finnas, för att sedan man kommit ett stycke fram på denna väg undersöka, om de psykologiska förändringarna blivit så stora, att juridiska former verkligen skulle kunna med framgång användas i detta fall.

Vi ha upplevat ett världskrig, och vi ha upplevat en fred, som åtminstone en stor del av ledamöterna i denna kammare brukat anse som en orättfärdig fred, grundad på ett fredsslut, där den ena parten tvingats att göra vissa erkännanden och de båda parterna sedan ingått vissa avtal. Jag vänder mig här till den grupp av kammarens ledamöter, som haft sina sympatier på den i världskriget besegrade partens sida. Hur många gånger ha de icke betonat, att det ej är ett rättsförhållande, som uppstått genom detta fredstillstånd, och att det därför är naturligt, om den ena parten icke känner sig moraliskt bunden av fredsavtalet på samma sätt, som han under andra förhållanden skulle hava gjort! Jag vill gärna, att denna grupp av kammarens ledamöter, då det gäller att taga ståndpunkt till den nu föreliggande frågan, skall erinra sig, att det på samhällsstridernas område förekommer ett förhållande, som är jämförbart med det jag nyss pekade på, och att det är ur denna synpunkt man bör bedöma det motstånd, som från den ena partens sida reses mot den föreslagna lagstiftningen.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag beklagar, att jag skall behöva upptaga ytterligare några ögonblick av kammarens tid. Men jag vill endast konstatera, att samtliga de talare, som uppträtt mot den föreliggande propositionen, ha kommit till den slutsatsen, att vad som här, i stället för den av regeringen föreslagna lagstiftningen borde ske, är en sådan omdaning av samhället, att de ekonomiska intresse-motsatserna skulle kunna utjämnas. Jag hemställer till kammaren, huruvida den som i fråga om de väsentliga utgångspunkterna för denna utjämning har en motsatt uppfattning mot herr Wigforss m. fl., d. v. s. den som icke tror på det socialistiska samhället såsom en för framtiden bättre samhällsform, utan som vill inom det nuvarande samhället och från dess förutsättningar åstadkomma drägligast möjliga förhållanden mellan parterna på arbetsmarknaden icke är hänvisad till åtgärder just av det slag, som föreslagits av regeringen i den nu framlagda propositionen. Att icke det parti och de meningsgrupper, som jag tillhör, ha underlåtit att söka i olika avseenden åstadkomma medborgerliga och ekonomiska utjämningar mellan dessa intresse-motsatser, därför tror jag mig kunna åberopa som bevis hela den utveckling, som skett under den sista tiden i vårt land.

Herr **Sandler**: Jag vill i anledning av herr statsministerns sista yttrande endast erinra om att den nyss framlagda liberala engelska industrirapporten visar, att det på annat håll i världen finnes liberala element, som kunna visa både god vilja och gott omdöme, då det gäller att lämna ett bidrag i syfte att utjämna motsättningarna mellan klasserna. Jag beklagar, att motsvarighet därtill icke synes finnas i vårt land.

Herr **Winberg**: Herr talman! För min del har jag naturligtvis aldrig ett ögonblick utgått ifrån att den nuvarande regeringen eller de liberala elementen överhuvud skulle medverka vare sig direkt eller indirekt till en samhällsutveckling, som kunde sägas gå i rent socialistisk riktning. Men jag måste beklaga den nuvarande regeringen, då den *utifrån sina synpunkter* för att förbättra samhällsförhållandena icke har något mer att komma med än vad som föreligger i denna proposition.

Herr **Åkerman**: Herr talman! Till vad herr Sandler yttrade vill jag endast lägga en erinran om att 1910 års liberala parti, ehuru det naturligtvis hade den uppfattningen, att de stora motsättningarna mellan samhällsklasserna bottnade i förhållanden, som det icke var nog mäktigt att råda bot för, dock var emot en lagstiftning sådan som den här föreslagna.

Kungl. proposition med förslag till lag om kollektivavtal m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till behandling av lagutskott.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

På särskild proposition beslöt kammaren, med bifall till herr *Thorbergs* under överläggningen därom framställda yrkande, medgiva, att tiden för väckande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 39—41 utsträcktes till det sammanträde, som infölle näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 43, med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m.; och

nr 71, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1927 fattade beslut.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 79, angående tilläggspensioner åt vissa förutvarande lärarinnor; och

nr 80, angående understöd åt avlidne medicine kandidaten J. G. Larssons minderårige son m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående befrielse för sergeanten vid intendenturkåren C. A. Svedberg från viss ersättningskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående försäljning av en tomt jämte byggnader i Hälsingborg.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 86, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 87, angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Skövde m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående överlåtelse till lantförsvaret av den till kronoegendomen Gudhem nr 1—9 med Holmäng nr 1 Hulegård i Gudhems socken av Skaraborgs län hörande utgården Knype.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående ändrad lydelse av § 8 mom. 3 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 90, angående den fortsatta avvecklingen av Aktiebolaget Kreditkassans av år 1922 engagemang.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 91, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1928—1929 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Propositionen hänvisades, såvitt den avsåg pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, i vad den rörde nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 92, angående tilläggspension åt f. d. vaktmästaren vid pedagogiska biblioteket i Stockholm S. P. Romulus m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 93, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;
nr 94, med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1928—1929 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;
nr 95, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1928—1929 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner; samt
nr 96, angående inrättande av en professur i flygteknik vid tekniska högskolan m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 97, angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 98, angående pensionsålder för brigadchefer.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 99, angående undersökning rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående viss ersättning till reparatören Frans Magnus Berglund.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 101, med förslag till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 102, angående lönereglering för befattningshavarna vid domkapitlens expeditioner m. m., hänvisades propositionen, i vad den avsåg viss ersättning till prästerskapets änke- och pupillkassa från ett under elfte huvudtiteln uppfört förslagsanslag, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, angående godkännande av ett mellan Sverige och Finland avslutet handelsavtal;

nr 104, angående godkännande av ett mellan Sverige och Turkiet avslutet handels- och sjöfartsavtal;

nr 105, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 27 april 1923 angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift; samt

nr 107, angående provisorisk förlängning av förordningen den 26 juli 1926 (nr 382) angående utförselbevis för råg och vete m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 108, angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av en station för fiskeribiologiska undersökningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 111, angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av mattor.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 112, angående uppförande av ett redskapsskjul m. m. vid Flyinge hingstdepå och stuteri.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 2 och 3, bevillningsutskottets betänkanden nr 5 och 6 samt andra lagutskottets utlåtande nr 15.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa om kammarens tillstånd, att i fråga om propositionen nr 43, med förslag till

lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m., motionstiden måtte utsträckas att gälla till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande. Ett liknande yrkande göres även i andra kammaren.

Vidare får jag framställa enahanda yrkande rörande propositionen nr 97, angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten, beträffande vilken proposition andra kammaren redan i går bifallit ett sådant yrkande.

Vad herr Lindhagen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av vissa tättningsarbeten m. m. vid ammunitionsförrådet å Stora Fjäderholmen;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner med förslag till lag angående slakt av husdjur.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner med förslag till lag angående slakt av husdjur, nämligen

inom första kammaren:

nr 36 av herr *Holmgren* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 118 av herr *Hansson* i Trollhättan m. fl.;

nr 195 av herr *Bergström* i Bäckland; och

nr 293 av herr *Bodén*.

Yrkandena i samtliga dessa motioner inneburo, att det av Kungl. Maj:t för 1927 års riksdag med proposition nr 85 framlagda förslaget i ämnet med vissa ändringar skulle av riksdagen antagas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd förleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Larson* i Lerdala, *Karlsson* i Vätö och *Olsson* i Rimforsa, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag angående slakt av husdjur;

2) av herr *Bismark* beträffande motiveringen.

Herr **Larson, Edward**: Herr talman! Då jag i denna fråga icke kunnat följa utskottets majoritet, skall jag be att få säga några ord.

Kungl. Maj:t framlade ju vid 1927 års riksdag en proposition i frågan, däri bland annat intogs en bestämmelse, att Kungl. Maj:t skulle hava rätt att

göra vissa undantag eller lämna dispens från lagens bestämmelser, när särskilda skäl därtill föreläge. Första kammaren antog Kungl. Maj:ts förslag, men andra kammaren uteslöt denna punkt. Det blev sålunda skiljaktiga meningar, och då sammanjämkning icke kunde äga rum, föll förslaget.

Frågan har nu kommit upp igen genom fyra olika motioner. Att det är ett synnerligt stort intresse för saken, tror jag mig kunna påvisa, när jag här kan framlägga denna stora packe petitioner med många tusen namn från olika delar av landet, i vilka man begär en lagstiftning i frågan. Nu är det ju så, att denna fråga är sammanknippad med frågorna om skäktingen och den dansk-amerikanska slaktmetoden, d. v. s. bügge dessa frågor utgöra det huvudsakliga i förslaget. Jag tror nog, att det beträffande skäktingen är en ganska allmän mening, att någonting borde göras, men då detta spörsmål är sammankopplat med frågan om våra exportslakteriers slaktmetoder, d. v. s. då dessa båda frågor behandlas gemensamt, har det stora motståndet framkommit i sistnämnda fråga. Man måste ju villigt erkänna, att det rör sig om stora ekonomiska ting, då värdet av vår fläskexport till England under det sista året utgjorde, jag vill minnas, omkring 45.8 miljoner kronor. Såvitt jag förstår, är detta den huvudsakliga orsaken till att utskottet icke kunnat biträda motionerna.

Nu säger utskottet vidare, att det förväntar sådana tekniska framsteg beträffande bedövningsmetoderna, att den grymhet, som nu anses föreliggande, skulle kunna bortelimineras. Vidare säger utskottet, att det stränga åskådningssättet hos judarna, som hittills varit tillfinnandes, jämväl mer och mer börjar bortelimineras. Slutligen säger eller, rättare sagt, hoppas utskottet, att den uppfattning, som är rådande i England rörande bedövningen, också skall växa bort.

Såvitt jag förstår, är det väl ändå litet svårt att säga, att det i England råder en viss uppfattning i denna fråga. Det har nämligen icke påvisats något belägg härför. Det enda, som man kan hänvisa till, är ju ett uttalande av en större importör, som anser, att han icke skulle kunna importera svenskt fläsk, därest denna bedövningsmetod varit använd vid slakten. Men från folket såsom sådant finns inte en enda röst, som säger, att man icke skulle vilja äta fläsk av sådana djur, som slaktats efter föregående bedövning. Det var endast denne importör, som trodde, att det engelska folket är så konservativt, att det icke kan eller vill äta fläsk, som kommer från ett slakteri, där man använder bedövningsmetoden. Men något som helst belägg för detta finnes icke. Å andra sidan hava djurskyddsföreningarna och djurskyddsvänner i övrigt gjort undersökningar därute och kommit till ett annat resultat. Det finns visserligen vissa åskådningar, som vilja göra gällande, att engelsmännen skulle vara så konservativa, att de icke skulle vilja äta fläsk, som kommer från slakterier, vid vilka bedövningsmetoden användes. Men i stor utsträckning börjar man nu agitera och arbeta för att få bort denna vanföreställning, och man vill från det hållet påstå, att denna fråga icke ligger alldeles så till, som den omtalade importören velat göra gällande.

Det finns sålunda inte, såvitt jag förstår, något verkligt belägg för att det skulle råda en sådan motvilja emot fläsk, som kommer från sådana slakterier, där man använder bedövningsmetoden. Vi hava ju här i Sverige ett slakteri, nämligen Karlskrona slakteri, där man använder bedövningsmetoden och varifrån man exporterar fläsk till England, utan att, såvitt framkommit vare sig inom utskottet eller på annat sätt, ett ord sagts därom, att engelsmännen skulle neka att taga emot fläsk, som härrör från sådana svin, som varit bedövade, innan de slaktades. Nu förhåller det sig ju så, att svensk bacon knappast är känd i England. Sveriges fläskexport är endast ungefär en tiondel av vad det lilla Danmark exporterar till England, och följaktligen är det

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.
(Forts.)

danska fläsket dominerande. För det danska fläsket gör man reklam, medan man däremot sällan eller aldrig gör reklam för svenskt fläsk — man kan säga aldrig, ty såvitt av handlingarna framgår, har det icke kunnat påvisas ett enda fall, då man gjort reklam för svenskt fläsk.

Nu vill man påstå, att det är den stora faran, att danskarna skulle begagna tillfället att skada importen av det svenska fläsket genom att påvisa, att det icke skulle vara så bra, därför att svinen vore bedövade, innan de slaktades. Men vår största auktoritet på detta område, professor Dahlström — jag tror inte, att jag förråder någon hemlighet då jag säger, att han varit uppkallad till utskottet — har sagt, att det genom mångfaldiga försök påvisats, att avblödningen är fullt lika god vid bedövning som när bedövning icke äger rum. Detta anser jag vara ett mycket starkt talande skäl för att den fara, som man här bygger upp, icke är tillnärmelsevis så stor, som man vill göra gällande. Nu vill jag uppriktigt säga, att om det verkligen skulle föreligga någon fara för vår export — vi måste ju ändå i mycket hög grad se på den ekonomiska sidan — så skulle jag för min del icke vågat ställa mig på den ståndpunkt, som jag gjort. Men jag tror inte, att det är så många skäl som tala därför och att risken är alldeles överdriven. Jag skall senare komma till ett uttalande av vår främste expert, som jag nyss åberopade, ett uttalande, som går i samma riktning.

Nu tror jag för min del, att om vi förlidet år följt Kungl. Maj:t, hade det visserligen icke principiellt varit så, som många skulle ha velat, men ändå ett steg i rätt riktning. Jag tror, att det sedan varit lättare att komma fram på den vägen, ty då hade ju de svårigheter, som nu anses föreligga, fått komma i dagen, och jag tror, att de kunnat övervinnas.

För en lekman är det ju icke lätt att fatta position i denna fråga, om man icke har någon särskilt sakkunnig att stödja sig på. Professor Dahlström var i England och undersökte saken, såvitt jag förstår, mycket noggrant, och han framlade det resultat, vartill han kommit, i ett föredrag, som han höll här i Stockholm. I detta föredrag framlägger han, såvitt jag förstår, alldeles opartiskt, som han ser saken, dels engelsmännens uttalanden och dels sin egen syn på frågan. Han säger på ett ställe, att enligt hans uppfattning är det huvudsakligen danskarna, som av merkantila skäl ligga bakom det motstånd, som påstås förefinnas i England mot att äta kött efter svin, som slaktats efter bedövning, och att det ingalunda är, såsom rätt allmänt hävdas, engelsmännens konservatism, som är orsaken därtill. Det är ju ett ganska starkt uttalande. Professor Dahlström säger vidare, att han har uppsökt den importör, som importerar fläsk från karlskronaslakteriet, och därom säger han följande: »Då jag hade mig bekant, att man från slakthuset i Karlskrona exporterar bacon till England, besökte jag även den engelske importören för detta fläsk för att höra, om detsamma ansågs sämre eller om man haft anledning till anmärkningar. Det visade sig därvid, att visserligen ingen av de större importörerna *vågade* befatta sig med fläsket från Karlskrona, men att den, som verkligen vågat taga emot det, aldrig haft några obehag.» Man skulle kanske kunna säga, att det är importörerna, som äro konservativa.

När professor Dahlström i sitt långa föredrag lagt upp frågan i hela dess vidd, kommer han till följande slutsatser: »Det finnes intet annat bärande skäl för att svinslakterierna skola få fortsätta med sin metod än hänsynen till vår export till England, och att detta skäl på många håll anses vara nog så allvarligt, ligger i sakens natur. Enligt min mening är detta skäl dock ej av den betydelse, som framhållits i riksdagen, och detta påstående stöder jag på de iakttagelser, jag som nämnt hade tillfälle göra i England i sommar och som i korthet kunna uttryckas sålunda, att de engelska importörerna av svenskt fläsk sakna möjligheter att bedöma eller avgöra på vad sätt svinen slaktats,

att endast en del av dem fästa någon vikt vid om bedövning före slakten ägt rum eller icke, och att i England en stark opinion börjar arbeta sig fram. vilken fordrar att alla slaktdjur skola bedövas. Under mitt föredrag vid Londonkongressen hade jag tillfälle att framhålla, att en av orsakerna till att det svenska slaktlagsförslaget föll vid årets riksdag var engelsmännens förmenta motvilja mot bacon från bedövade svin. Detta uttalande väckte mycken uppmärksamhet i den engelska pressen och en av de ledande tidningarna, Manchester Guardian, uttalade sig mycket skarpt ogillande med hänsyn till denna engelsmännens smak och beklagade följderna därav.» »Jag anser alltså», säger professor Dahlström, »att vi bestämt böra hålla på att intet undantag bör medgivas för exportslakterierna, utan bör bedövning även för dessa vara absolut obligatorisk, ty dels bedrives i dessa djurplågeri i onödig form, dels gäller det mycket stora mängder djur.»

Efter ett så kategoriskt uttalande torde det vara uppenbart, att de som äro benägna att anse, att det är nödvändigt att få en slaktlag till stånd, stärkas i sin tro, att det icke finns några omständigheter, som egentligen skulle bliva till skada för landet, om en sådan lag antoges.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag skall be att få tillägga några korta ord till vad herr Larson i Lerdala nu sagt.

Frågan om en slaktlag är ju en gammal fråga i riksdagen. Riksdagen skrev redan 1896 och begärde utredning; den skrev sedan 1909 och begärde utredning, och slutligen väcktes vid 1925 års riksdag motioner av herrar Petrén och Ward. Med anledning av dessa motioner begärde riksdagen för tredje gången utredning. Resultatet av denna skrivelse blev Kungl. Maj:ts proposition till 1927 års riksdag, i vilken framlades förslag till slaktlag. Vi veta, hur det gick med frågan vid förra riksdagen. Det visade sig ju, att båda kamrarna önskade en slaktlag men skilde sig från varandra i vissa detaljer eller rättare sagt i en detalj, nämligen sålunda att första kammaren önskade i likhet med den kungl. propositionens förslag, att man skulle medge Kungl. Maj:t rätt att bevilja undantag från det bedövningstvång vid slakt, som var lagens väsentliga innebörd, under det att andra kammaren icke ville gå med på att Kungl. Maj:t skulle få befogenhet att meddela sådana undantag. De undantag, som det då ansågs vara önskvärdt att Kungl. Maj:t skulle få möjlighet att bevilja, gällde ju den dansk-amerikanska slaktmetoden, som användes vid exportslakterierna för fläskexport, och vidare den judiska ritualslakten eller den s. k. skäktingen.

Vad angår den slaktmetod, som användes vid exportslakterierna och vid vilken bedövning icke förekommer, var ju skälet till att man önskade möjlighet till undantag vid dessa slakterier av ekonomisk art, nämligen att man var rädd för att den svenska fläskexporten till England skulle skadas av en bestämmelse om bedövningstvång. Jag skall icke uppehålla mig vid den ekonomiska frågan, eftersom herr Larson så pass utförligt redogjort för denna. Jag har samma uppfattning som han, att den icke borde spela den roll, som utskottet ansett. Jag vill därefter övergå till den judiska ritualslakten.

Vid förra riksdagen framhölls från vissa håll, att det här gällde en judisk vidskepelse, som man icke hade anledning att taga någon hänsyn till. Från andra håll framhölls, att man icke skulle på det sättet förhäva sig, utan att man nog kunde finna vidskepelse också på andra håll. Man borde därför taga hänsyn till de religiösa känslor, som från judiskt håll kräva bibehållandet av rätten att utföra slakt efter deras särskilda metod. För min del ansluter jag mig till dem som anse, att vi icke hava någon anledning att förhäva oss i fråga

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.
(Forts.)

om vidskepelse, ty det är väl så, att alla religioner innehålla mycken vidskepelse och fördomar. Det ligger nog i sakens natur. Men när man säger, att religionsfrihetens grundsats skulle kräva, att judarna skulle få fritt utföra sin skäktingsslakt, kan jag för min del icke vara med om detta, ty man måste väl ändå säga, att religionsfrihetens grundsats icke kan kräva, att ett slakt-sätt skulle få användas, vid vilket levande varelser pinas. Det kan ju icke vara rimligt att utsträcka kravet på religionsfrihet så långt.

Nu kan man ju säga, att det är pjosk att föra ett sådant väsen om nödvändigheten av att stadga bedövningstväng vid exportslakterierna och vid den judiska slakten. Man kan säga, att när slakten utföres på ett skickligt sätt, är plågan för djuren mycket liten eller i allt fall jämförelsevis liten, och det är väl alldeles riktigt, när man säger så. Men om man resonerar på det sättet, underkänner man ju hela principen för den lagstiftning, som det är fråga om och som alla önskat, nämligen den allmänna principen, att slakt icke bör få ske, utan att djuren förut äro bedövade. Det kan icke vara riktigt att undantaga så stora grenar av slakten från den allmänna principen, såvida det icke finnes mycket tungt vägande skäl.

Man säger, att det är pjosk, eftersom det ändå icke är ett så svårt lidande för djuren vid en skickligt utförd slakt utan bedövning. För min del är jag ingen vän av pjosk, utan det är tvärtom bland det värsta jag vet, men jag skulle vilja påstå, att det icke alls är pjosk, när man på det sättet kräver bedövningstväng. Vid diskussionen förra året i andra kammaren upptog herr Nilsson i Hörby frågan om dödandet av djur överhuvud taget vore berättigat, och han sade då, att man kan ju undra, om det icke är en viss tvekan i detta avseende. Det är alldeles klart, att när man har denna fråga före, måste man ju också tänka på, att det är en allvarlig sak att döda levande varelser och att den saken blir allvarligare, i samma mån som vederbörande levande varelser stå högt i sin utveckling. Nu är det ju så att de djur, om vilka det här är fråga, äro våra husdjur, och de äro i stort sett de varelser, som stå högst i utveckling näst oss själva. Därför måste man tänka på den saken. Människosläktet står ju alldeles i början av sin utveckling, kan man säga, och försöker att höja sig från den låga och barbariska ståndpunkt, som det förut har intagit. För min del är jag livligt övertygad om att den dagen kommer, då det överhuvud taget icke alls förekommer, att människorna döda levande varelser för att äta dem. I den period, som vi nu befinna oss i, är det emellertid icke tänkbart, att man skulle kunna ifrågasätta någonting sådant som att djur icke skulle få dödas till föda, men vad man däremot kan ifrågasätta och som icke kan betraktas såsom något pjosk utan såsom en sund och hedrande känsla, är strävandet efter att, när man anser sig tvungen att döda ett djur, detta måtte ske på ett sådant sätt, att djuret i möjligaste mån besparas de lidanden och den dödsångest, som ändå äro oskiljaktigt förenade med alla sätt att döda.

Det är ur dessa synpunkter på saken, som jag för min del icke kan finna några betänkligheter mot att stadga ett allmänt bedövningstväng utan något undantag för den judiska ritualslakten och för exportslakterierna, och jag ber på den grund, herr talman, att få förorda bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Sandegård*. ..

Herr **Åkerman**: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att ens ställning till en fråga som denna väl i sista hand kommer att i hög grad bestämmas av ens uppfattning i allmänhet av vad man kan hjälpa med lagstiftning. Nu vill jag visst icke förneka, att en klokt lagd lagstiftning på detta område kan hava sin stora betydelse såsom inverkan på den allmänna uppfattningen. Det vill

jag som sagt ingalunda bestrida. Men jag litat dock mera till den upplysning, som alltjämt pågår i detta land i djurskyddsfrågan, och jag tror, att vi alla äro mycken tack skyldiga de strävanden, som djurskyddsvännerna hava nedlagt på detta ämne. Den föregående talaren har ju visat sig vara en varm djurskyddsvän, och jag tror nog, att han kan taga åt sig mycket av den tacksamhet, som vi alla känna för djurskyddsvännernas arbete.

Första lagutskottet har ju också i sitt utlåtande givit sitt erkännande åt dessa strävanden. Att utskottet likväl stannat vid ett avstyrkande, beror ju utslutande på de oerhörda svårigheter, som möta, då man utgår från den uppfattningen, att man vill hava lagen lika för alla. Det skall icke ges några undantag; om bedövningstvång skall införas, skall detta också ske vid all slakt. Men då möta vi den judiska ritualen, som vill hava skäktningen kvar, och en annan grupp, som ju icke alls är besjälad av några religiösa synpunkter utan, såsom justitieministern förra året skämtsamt anmärkte, mera går på Mammons vägar, nämligen de dansk-amerikanska svinslakterierna. Det är en olycka, att judarnas religiösa föreställningssätt och denna andra, jag skulle vilja säga, något krassa fråga blivt sammankopplade med varandra, men så är det verkligen.

Den siste talaren uppehöll sig mest vid den judiska ritualen och skäktningen från denna synpunkt sedd. Jag skall icke tala så länge om den saken. Men jag vill ändå säga, att innan man berövar en folkgrupp en rättighet, som den sedan urminnes tider har utövat, skall man hava full visshet om att sådant ingrepp är absolut nödvändigt. Det är denna visshet, som jag för min del anser ännu saknas. Det är dock olika uttalanden om huruvida skäktningen är djurplågeri eller ej, och vi veta ju, huru domstolarna ställa sig till denna fråga. Jag vill tillägga, att det är min fulla övertygelse, att judarna till följd av den uppmärksamhet, som deras slaktmetod tilldragit sig, komma att låta sig angeläget vara att göra allt för att mildra slakten. Jag har anledning tro, att de fackmän hava rätt, som påstå, att det just är djurets kullkastande, som många gånger innebär det svåraste lidandet. I det fallet är nu under utexperimenterande en metod, som skulle möjliggöra djurens kullkastande på ett fullkomligt smärtfritt sätt. Jag vill också erinra om vad som också omtalas i utlåtandet, att det inom den norska kommission, som varit utsänd för att studera denna slaktmetod och som iakttog slakten på nära håll och noga följde med metoden, funnos delade meningar om huruvida man kunde anse skäktningen vara djurplågeri eller icke. Jag skall icke vidare fördjupa mig i detta ämne utan endast säga, att jag tror, att man har anledning hoppas, att judarna skola göra allt för att göra detta slaktsätt mindre stötande.

Vad nu den dansk-amerikanska svinslakten beträffar, förstår jag mycket väl, att det skall vara ganska stötande för mera ideellt anlagda människors känsla, att man i en fråga som denna, som ju är att bedöma ur etisk synpunkt, skall taga hänsyn till så krassa förhållanden som penningar, men nog blir man betänksam, då man ser, att ett bifall till denna motion skulle äventyra en export på 45 miljoner kronor om året. Man frågar sig: Är det djurplågeri, som till äventyrs förövas i slakterierna mot grisarna enligt den metod, som här omtalas, verkligen så svårt, att man vill ge sig in på sådana äventyr för att undvika detta? Det går ju dock ganska fort för djuret i detta fall. Det tager bara 37 sekunder, till dess blodet är fullkomligt avtappat, och djuret förlorar naturligtvis medvetandet långt förut. Man kan fråga, om det verkligen kan vara skäl i att kasta sig in i ekonomiska äventyr för en sak sådan som denna.

Jag vill tillägga, att det där klubbandet av svin, innan man sticker dem, lär inte heller vara just någon uppbygglig syn att se. Det var en av ledamöterna i lagutskottet, som beskrev, hur det går till, och då man vet, hur pass

Lagförslag
ang. slakt av
hudadjur.
(Forts.)

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.
(Forts.)

envisa svinen äro, förstår man, att det blir långt ifrån några älskvärda övertalningar, då det gäller att få dem in i den box, där de skola bedövas, utan det blir sparkar och slag för att persvadera grisen att gå på, så att man skall kunna komma åt honom med klubban. Detta är i alla fall något, som man också får tänka på.

Nu sade den förste talaren, att han trodde icke på vad som sagts om den opinion, som skulle råda i England. Ja, men det är ju en allmänt känd sak. Importörerna i England räkna med detta. Herr Larson i Lerdala citerade ett tal, som hållits i denna sak, och därur läste han upp, att en av de förnämsta importörerna i London sagt, att de större importörerna icke vågade taga befattning med fläsk efter bedövade djur. Det är ju alldeles tillräckligt, att det finns en sådan föreställning. Den omöjliggör ju marknaden, men man får ju hoppas, att en sådan uppfattning kan så småningom ändra sig.

Herr Larson i Lerdala sade, att han aldrig hört talas om några opinionsyttringar emot fläsk, som varit berett av djur, som varit bedövade. Nej, tacka för det, inte gör man opinionsyttringar i gastronomiska frågor, det har jag aldrig hört talas om, men väl i etiska och politiska. Att snobbarna i England — ty det är väl egentligen de som äro så nogräknade — skulle åstadkomma några protestmöten mot fläsk, som inte var fint nog, det kan jag inte föreställa mig. Man får väl nöja sig med det faktum, att det är en allmänt känd sak, att de icke vilja ha detta fläsk, och det får man räkna med.

Då man alltså icke kan få en lag, som är lika för alla, och då man kan hoppas, att de rådande missförhållandena så småningom skola bli bättre utan lagstiftning, tycker jag det är klokast att intaga en avvaktande hållning. Det är ju inte heller någonting annat lagutskottet föreslagit, utan vi få vänta och se.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr Bismark: Herr talman! Då första kammaren förra gången avlog det lagförslag, som nu är framlagt såsom motion, torde landets djurskyddsvänner hava haft tämligen klart för sig, att det egentliga hindret för lagens antagande utgjordes av hänsynen till den dansk-amerikanska slaktmetoden, och detta förklarar också, att djurskyddsföreningen utsände en expert, som skulle i England undersöka, huruvida det fanns något fog för de farhågor, som uttalats om att en slaktlag av det stränga innehåll, som här var föreslaget, skulle inverka menligt på den svenska fläskexporten. Professor Dahlström reste ut till England och kom tillbaka med en rapport, som han framlade inför djurskyddsföreningen på ett sammanträde, och det är denna rapport, som citerats här av herr Larson i Lerdala. Jag har också läst rapporten, och ehuru jag förra året röstade för slaktlagen i dess strängare form, får jag säga, att denna rapport gjort mig i högsta grad tveksam. Herr Larson har citerat rapporten på sitt sätt; jag skall be att få citera den på ett litet annat sätt.

Det säges först och främst av herr Dahlström, att de stora importörerna icke vågade taga befattning med karlskronafläsket. Ett av de skäl, varpå jag stödde min uppfattning förra året, att man kunde utan risk exportera fläsk även av bedövade svin, var just exporten från Karlskrona. Jag skaffade mig upplysningar från karlskronaexportörerna, och de sade, att de aldrig haft någon anmärkning mot sitt fläsk. Nu upplyses det emellertid av herr Dahlström, att de större importörerna i England vägra att taga befattning med detta fläsk. Herr Dahlström har muntligen sagt mig, att den importör, som för närvarande tager emot fläsket från Skåne och Halland, kommer att bestämt vägra att taga emot fläsket, ifall djuren slaktas efter bedövning, och då denne importör upplystes om att det varit nära, att svenska riksdagen förra året antagit en lag, som förbjöd slakt utan bedövning, hade han sagt, att detta skulle hava varit en mycket olycklig dag för Sverige.

När man hör sådana uttalanden, kan man ju inte värja sig för att de göra en i hög grad betänksam, och detta har varit anledningen till att jag i år icke vågat yrka bifall till motionerna.

Nu kan man ju säga, att av ideella skäl bör man förbjuda denna slakt, även om det skulle ha ekonomiska konsekvenser. Men min ståndpunkt i frågan har varit den, att dessa slaktformer, skäktningen och den dansk-amerikanska metoden, äro av den beskaffenhet, att man icke kan påstå, att de innebära något djurplågeri i större utsträckning, men däremot är det påtagligt, att det är brutala och pinsamma slaktformer, och kan man avskaffa dem, utan att man kränker några väsentliga intressen, bör man göra det. Det var på den ståndpunkten, jag stod i fjol, och jag står på samma ståndpunkt i år, endast med den skillnaden, att jag blivit synnerligen betänksam angående möjligheterna för att hålla vår fläskexport uppe efter ett sådant slaktförbud.

Jag skall be att få ytterligare utveckla denna ståndpunkt. Herr Larson i Lerdala läste upp ett uttalande om vad Manchester Guardian sagt om den engelska smaken. Det uttalandet bestyrker i allra högsta grad den meningen, att det inom England finns en utbredd uppfattning, att man icke kan äta fläsk efter djur, som slaktats med bedövning, ty det står just, att Manchester Guardian uttalade sig mycket skarpt ogillande med hänsyn till denna engelsmansens smak, d. v. s. tidningen konstaterar, att denna smak finnes.

Jag skall vidare be att få erinra om ett uttalande, som professor Dahlström gör. Det har hittills varit bland de svenska sakkunniga fastslaget, att fläsk efter djur, som slaktats under bedövning, vore lika bra som fläsket efter icke bedövade svin. Emellertid har det anmärkts i England, att det finns dock vissa blodutgjutningar i musklerna på bedövade svin, som skulle saknas i andra fall. Om detta säger professor Dahlström: »Dyliga utgjutningar kunna bero på helt andra orsaker, än vad de, som försvara exportslakteriernas metod, anföra, nämligen den starka kramp, som inställer sig, när blodet avrinner, och — — — en lika stark kramp kan uppstå hos grisar, som icke bedövas.»

Detta är alltså ett försvagande av de uttalanden, som förut äro gjorda. Det är möjligt, att dessa blodutgjutningar icke spela någon roll för fläskets kvalitet, men det blir i alla fall fulare och kan väcka betänkligheter hos importörer.

Då jag alltså i denna fråga stannat för ett avslag på motionerna, har jag dock ansett mig böra reservera mig mot den motivering, som lagutskottet anfört, nämligen i fråga om den hänsyn, som i lagutskottets utlåtande tagits till skäktningsmetoden. Därvidlag har jag samma ståndpunkt som förra året; jag anser, att hänsynen till skäktningen icke bör fördröja en slaktlag, utan att man därvidlag endast bör avvakta de ändrade förhållanden, som kunna inträffa med avseende på fläskexporten.

Då jag nu yrkar bifall till utskottets kläm med uteslutande av dess motiveering, är det alltså för att för min del betona, att jag anser frågan om skäktningen böra helt och hållet avföras ur diskussionen, då det gäller antagandet av en slaktlag.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Efter första delen av herr Bismarcks anförande kan jag fatta mig ändå kortare, än jag från början avsett.

Vad angår den dansk-amerikanska slaktmetoden, vill jag erinra om att, efter vad lagutskottet förra året konstaterade, meningarna äro delade beträffande frågan, huruvida denna metod innebär ett onödigt lidande för djuren. Vid det förhållandet anser jag det vara fullt berättigat att taga hänsyn till den ekonomiska äventyrlighet, som, såvitt jag kunnat fatta, ifrån alla talares sida, ehuru i större eller mindre grad, medgivits följa av ett införande av bedövningsmetoden. Vi känna alla till den oerhörda konkurrens, som råder just på den engelska marknaden beträffande importerat fläsk. Prisen äro synnerli-

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.

(Forts.)

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.

(Forts.)

gen låga, och ett försämrande av den svenska konkurrenskraften därute skulle ha synnerligen betänkliga följder för denna redan förut betryckta näring.

Såsom redan förut yttrats, kan det ju vara bra, att herr Larson i Lerdala tror, att ett införande av bedövningsmetoden icke skulle medföra några menliga följder för fläskexporten, men detta kan ju faktiskt på intet sätt inverka. Herr Larson i Lerdala anförde vidare, att efter hans uppfattning icke den engelska konservatismen utan den danska propagandan skulle vara anledningen till den motvilja, som i England finnes mot att förtära fläsk av anford beskaftenhet, men vad motiven kunna vara, betyder ju ingenting. Det är ju resultatet, som är det avgörande. Detta gör, att jag för min del får på det bestämdaste instämna med utskottet i det slut, vartill det kommit, i fråga om slaktmetoden för svin.

Beträffande sedan frågan om skäktningen, så vill jag erinra om det ganska betydelsefulla inlägg, som i förra årets debatt gjordes av justitieministern, när han i sitt anförande i frågan framhöll, att bedövningsmetoden skulle vid skäktning kunna användas omedelbart efter det dödande snittet. Motionären i år, herr Holmgren, blev även ganska imponerad av detta justitieministerns inlägg och yttrade enligt protokollet följande: »Nu har hela denna fråga i viss mån kommit i ett annat läge genom justitieministerns sympatiska och verkningfulla anförande för en stund sedan. När jag läste propositionen och skrev min motion, så kunde ju ingen människa veta, att regeringen hade tänkt sig att gå till väga på det sättet, som statsrådet nu omnämnde, nämligen att förbjuda skäktningen, såvitt den inte sker på det sättet, att bedövning utföres omedelbart efter anläggande av skäktningsnittet. Det är en ganska annorlunda och viktig sak, och jag tvekar inte alls att säga, att det blir en mycket betydande förbättring av sakläget ur djurskyddssynpunkt, ifall regeringen ställer sig på den ståndpunkten.»

Nu vill jag gärna medge, att ett bifall till lagutskottets hemställan här skulle ingalunda utan vidare införa den metod, som här ifrågasattes av justitieministern, men nog är det väl dock all anledning att antaga, att i frågans nuvarande läge de personer, som äro intresserade av att behålla möjligheten till skäktning, skola fästa avseende vid vad som är anført i detta avseende.

Jag får sålunda, herr talman, för min del yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att vara närvarande vid lagutskottets behandling av dessa motioner och sålunda icke heller att taga del av de rapporter, som för lagutskottet varit tillgängliga, men jag vill här förklara, att bland jordbrukarna och deras sammanslutningar råder ingen som helst önskan att förhindra en lagstiftning, som avser att minska djurplågeri. Jag kan för min egen del säga, att jag försökt bilda mig en personlig uppfattning om huruvida det föreligger djurplågeri vid svinlakt enligt den dansk-amerikanska metoden eller icke, och såvitt jag kan förstå, finns det ingenting, som kan rubriceras såsom onödigt djurplågeri vid slakt enligt denna metod. Jag grundar detta omdöme på personliga iakttagelser, när jag sett hundratals djur slaktas. Slakten sker ju under veterinäruppsikt, och givetvis blir på det området som på många andra den personliga färdigheten att utföra arbetet uppövd med åren. I regel tror jag alla slakterier försöka få själva dödandet av djuret utfört så snabbt som står i mänsklig förmåga, därför att detta sammanhänger med hållbarheten och kvaliteten av den vara, som produceras. Jag vet också, att slaktmästarna vid slakterierna försöka se till, att icke svin komma med till baconberedning, som ha nämnvärt med blod i kroppen. Erfarenheten har visat, att den ekonomiska förlust, som kan uppstå genom att exempelvis i klass I skicka med ett svin, som icke kan hänföras

dit, och den misstro mot slakteriets märke, som därigenom riskeras, göra, att man försöker få varan så bra som möjligt. Där sammanfalla de humanitära synpunkterna med affärssynpunkterna, och från den sidan sett kan man ju säga, att det är endast bra. När tekniken hunnit så långt, att man fått någon metod att i samma ögonblick, som blodavtappning skall ske, bedöva svinet, är jag säker på att alla slakterier komma att övergå till den, men vi ha icke hunnit så långt ännu. Som det nu är, vill jag hemställa till kammaren att icke genom ett förhastat beslut sätta en mycket viktig affärgren i svårigheter, utan att tänka på vilka följder beslutet kan ha.

I utskottets utlåtande ha angivits omfattningen och värdet av den nuvarande baconexporten. Herrarna kunna se, att det varit en stadig stegring under de senaste åren, och under den gångna tiden av detta år har exporten ytterligare ökats. Den sista rapporten från andelsföreningarnas sammanslutning upptager antalet svin, som under förra veckan slaktades i Sverige för export, till c:a 10,400. Den danska slakten under samma vecka var c:a 97,900. Nu är det så, att enligt denna rapport är priset för svensk bacon 75—72 shillings pr cwt och för dansk 85—82. Skillnaden är, som man ser, av ganska stor betydelse, och varje åtgärd, som hjälper danskarna att pressa ned priset på den svenska varan, hälsas naturligtvis av dem med tillfredsställelse, i synnerhet om Sverige kan bli, som vi hoppas, en besvärlig konkurrent i framtiden.

Herr Larson i Lerdala nämnde, att från Karlskrona slakthus skickats bacon till den engelska marknaden. Det är möjligt, att det sker ännu, men Karlskrona är icke uppräknat i rapporten bland de slakterier, som skickat fläsk till England under förra veckan. Däremot återfinnas alla de övriga slakterierna. Jag tror därför, att man icke får taga alltför stor hänsyn till detta uttalande. Fråga är nämligen, om icke den export, som sker från Karlskrona, så småningom kommer att upphöra. Jag tror icke, att den engelska marknaden i längden tager emot detta fläsk, och om den gör det, blir det som sekunda kvalitet till lägsta pris.

Jag har icke mera att anföra utan ber endast att få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord i anslutning till de föregående talarnas anföranden.

Första lagutskottets ärade ordförande började med att hänvisa till upplysningens betydelse i dessa frågor i motsättning mot lagstiftningens. Upplysning är nog mycket bra, men det som vi här äro av olika meningar om, är ju utslutande frågan, ifall bedövning också bör användas vid exportslakterierna och vid den judiska slakten liksom vid andra slaktformer, och i de två fallen kan ju ingen säga, att upplysning i djurskyddsvänlig riktning skulle göra någon skillnad i förfaringssättet.

Herr Åkerman säger, att man icke bör beröva en befolkningsgrupp en rättighet, som de haft i långa tider, utan visshet om att detta verkligen är nödvändigt, således i detta fall, att det är nödvändigt ur synpunkten att bespara djuren ett lidande, och han hänvisade därvid till att inom den norska kommission, som studerat ritualslakten i Köpenhamn, rått mycket delade meningar om huruvida man verkligen skulle kunna anse skäktningen vara ett djurplågeri. Och det kan man ju förstå, att det alltid måste vara delade meningar om, huruvida ett slaktsätt är att betrakta som djurplågeri eller icke, ty detta är en sak, som beror på vars och ens känslsamhet och omdöme. Men det är väl inte detta, som är det viktiga att avgöra, om man kan kalla skäktningen för djurplågeri eller icke, utan det viktiga är väl, att man kommer överens om huruvida den innehåller ett större mått av lidande för djuren än som är nödvändigt, således ett större lidande än det djuren skulle bli utsatta för med en annan och huma-

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.
(Forts.)

nare slaktmetod. Och i detta avseende kan väl ingen tvivla på att om djuret bedövades, innan halssnittet gjordes, skulle lidandet bliva mindre. Om man däremot vill kalla slakt utan bedövning för djurplågeri eller inte, är helt och hållet en smaksak.

Greve Lagerbjelke läste upp ett yttrande av mig från i fjol, där jag sade, att om man, som chefen för justitiedepartementet förutsatte, kunde få den judiska slakten att försiggå på det sättet, att bedövning gjordes omedelbart efter skäkningssnittet, skulle därmed en mycket betydande förbättring i djurskyddsvänlig riktning vara jord, och detta står jag för, att det vore en mycket betydande förbättring. Men man skulle i alla fall icke därmed hava kommit fram till det möjligast plågfria slaktsättet, utan, såsom framgår av fjolårets proposition och de utlåtanden från olika myndigheter, som där refereras, kan endast bedövning före blodavtappningen garantera den största möjliga smärtfrihet för djuren vid slakt. Detta voro väl, såvitt jag förstår, alla ense om.

Sedan kommer jag till frågan om faran för exporten. Herr Åkerman sade, att man måste fråga sig, om djurplågeriet i exportslakterierna är så svårt, att man för den skull vill äventyra 45 miljoner kronor om året, och det skulle jag också för min del vilja säga, att ifall man visste, att landet skulle förlora 45 miljoner kronor för att upprätthålla bedövningstvång i exportslakterierna, skulle jag icke förorda den bestämmelsen eller hava framlagt min motion. Men när jag hör, hur det här visas, att en sådan risk verkligen skulle finnas, kan jag icke alls känna mig övertygad om detta. Man hänvisar till att den främste importören i England av svenskt fläsk har sagt, att han skulle inte taga någon befattning med det svenska fläsket, ifall djuren vore slaktade under bedövning. Man frågar sig, varför han inte skulle vilja göra det, och då har här hänvisats till att det i England skulle vara en utbredd mening om att man inte skall köpa och äta fläsk efter djur, som äro slaktade efter bedövning. Det framgår inte, såvitt jag har kunnat finna, av första lagutskottets utlåtande och icke heller på annat sätt, att det skulle finnas en sådan mening. Jag tycker också, att det skulle vara ganska orimligt, om så vore förhållandet. I England finns egentligen inte tillgång till annat fläsk än sådant, där djuren äro slaktade utan bedövning på nu brukligt sätt. Man frågar sig då: Är det verkligen troligt eller rimligt, att husmödrarna i England, när de köpa fläsk, fråga efter, hur djuren äro slaktade? Det kan jag inte tänka mig är rimligt, utan de se väl efter, hur fläsket är beskaffat och hur det smakar. Jag kan inte tänka mig, att något annat i detta avseende intresserar dem, och därför är väl den viktigaste frågan just den, om fläsket genom att djuren slaktas efter bedövning undergår någon sådan försämring, att det skulle kunna märkas någon kvalitetsminskning på fläsket. Det har framhållits här under debatten av herr Gustafsson och även av herr Bismarck, att en sådan olikhet, som skulle försämra kvaliteten hos fläsket, verkligen skulle kunna märkas. Jag kan ju för min del icke alls bedöma, om det är så, men förutsättningen för min ståndpunkt i det här fallet är, att fläsket inte undergår någon sådan försämring till sin kvalitet, och det är vad som har påståtts av de auktoriteter, som uttalat sig i saken. Enligt vad man kunde läsa i fjolårets proposition framhölls detta av veterinärhögskolans lärarkollegium, om jag inte missminner mig, eller av någon annan av de mest sakkunniga institutioner, som voro tillfrågade.

Jag har här ett uttalande, som jag i dag fick av professor Dahlström, där det också står en del härom. Han säger där, att det är vetenskapligt bevisat, att bedövningen av svinen icke försvårar blodavtappningen eller försämrar fläskets beskaffenhet. Vidare säger han, att importörerna i England, vilka i förbigående sagt handla med såväl svensk som dansk bacon, icke äga någon möjlighet att bedöma eller avgöra, om fläsk härstammar från bedövade eller icke bedövade djur.

Om det verkligen är på det sättet — jag kan ju inte ha någon egen mening därom, men samtidigt kan jag inte se, att jag har någon anledning att betvivla det, då det har uttalats på ett så bestämt sätt — kan jag för min del inte alls förstå, att det skulle vara rimligt att tänka sig, att ett sådant motstånd mot import av svenskt fläsk skulle uppkomma, som här har talats om, ifall djuren slaktades med bedövning. Det kan väl inte vara rimligt att tänka sig, att exportörerna skulle ha så litet sinne för realiteterna, att de bara av ett slags känslöstämning, att man är van att använda fläsk ifrån djur, som äro slaktade utan bedövning, skulle vägra att till billigare pris än det danska fläsket — det svenska betingar ju billigare pris — köpa svenskt fläsk, som man icke ifråga om dess kvalitet kan skilja från det danska och som till och med påvisats vara bättre än det danska. Jag tycker, att det vore bra orimligt att under sådana förhållanden — alltjämt under förutsättning, att det är riktigt, att inte fläskets kvalitet på något vis försämras — tänka sig, att den svenska exporten av fläsk till England skulle lida av en lagbestämmelse om bedövning vid slakt.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Östergren: Herr talman! I egenskap av karlskronabo vill jag säga några ord med anledning av de under diskussionen här framkomna yttrandena, att slakt med bedövning skulle försvåra avsättningen av svenskt fläsk på engelska marknaden. Jag vill då säga, att för mig är det okänt, att den slaktningsmetod, som användes vid Karlskronaslakteriet, hittills inverkat menligt på omsättningen av slakteriets produkter. Att slakteriet icke står upptaget i den senaste veckans rapport rörande export av fläsk till England, torde väl bero på andra förhållanden. Det troliga är, att Karlskronaslakteriets fläsk har gått åt i den inhemska marknaden. För min del tror jag, att detta varit orsaken.

I Karlskrona förefinnes ingen stämning, efter vad jag kunnat förstå, för att lägga om slaktningsmetoden, och man är lika fast övertygad i dag som man var den dag, då slakteriet anlades, om det riktiga i att använda bedövning vid slakt av svin, och att fläsket inte skulle få avsättning på grund av denna slaktningsmetod har mig veterligt aldrig försports. Försäljningen av fläsket har gått fullt tillfredsställande, och därför förefinnes som sagt där nere, efter vad jag hittills erfarit, ingen önskan om någon ändring. Med den kännedom, jag har härom, kan jag heller inte tänka mig annat än att det skulle kunna gå att utbreda denna metod till andra delar av vårt land och alltså så småningom införa mera humanitära förhållanden vid slakten, och man skulle helt säkert få marknad även för dessa andra slakteriers fläsk. Jag anser således, att den bedövningsmetod, som användes i Karlskronaslakteriet, borde praktiseras även på andra håll i allt större utsträckning och att det vore ett led i rätt riktning. Jag anhåller om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende å nu ifrågavarande utlåtande yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Larson i Lerdala m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Lagförslag
ang. slakt av
husdjur.
(Forts.)

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larson, Edward*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Larson* i *Lerdala* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande utskottets motivering, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels, av herr *Bismark*, att densamma skulle uteslutas, dels ock att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § i lagen om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 289, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Järte* m. fl. hemställt, att riksdagen ville besluta följande ändrade lydelse av 1 § i lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar:

»I fråga om företag eller sammanslutning, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet, eller som eljest genom sin verksamhet kan inverka på prisrörelsen och som kan antagas vara av monopolistisk natur, äger Konungen, när skäl därtill äro, förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum till utredning rörande företagens eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Westman* och *von Sydow*, greve *Spens* samt herrar *Frändén*, *Öberg*, *Magnusson* i *Skövde* och *Johanson* i *Hallagården*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Erfarenheten har givit vid handen, att på arbetsmarknaden i vårt land förekommit sammanslutningar av monopolistisk natur av beskaffenhet att leda

till monopolpris å arbetsprestationer. Nödig utredning rörande omfattningen och verkningarna av dessa företeelser har icke ägt rum, och en ingående sådan utredning synes knappast kunna verkställas, då 1925 års trustlag icke lämnar Kungl. Maj:t befogenhet i detta avseende.

På grund härav anser sig utskottet böra hemställa, att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning rörande behovet av lagstiftning i syfte att möjliggöra ingående undersökning i vad mån sådana sammanslutningar av arbetsgivare, arbetare eller andra yrkesutövare, vilka kunna antagas vara av monopolistisk natur och ej falla under lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar, inverka på prisförhållandena här i riket, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredning kan föranleda.»

Herr Westman: Herr talman! Som bekant falla sammanslutningar mellan arbetsgivare och arbetare och andra yrkesutövare inte under trustlagen, och frågan, huruvida av dessa sammanslutningar utövas någon monopolmakt, kan alltså inte göras till föremål för undersökning enligt denna lag.

Nu har motionären föreslagit en sådan ändring i trustlagen, att dylika sammanslutningar skulle falla under densamma, för såvitt som de kunna utöva inflytande på prisrörelsen och kunna antagas vara av monopolistisk natur. För min del har jag alltid varit av den åsikten, att sammanslutningar av det slag, varom här är fråga, icke borde behandlas på samma sätt, när det gäller att få kännedom om deras verksamhet, som de företag, vilka falla under trustlagen i dess nuvarande lydelse, och den ståndpunkten bibehåller jag fortfarande såväl av principiella som av praktiska skäl. Men därutav följer inte, att jag har kunnat sluta mig till utskottsmajoriteten, när den säger, att det inte finns anledning för riksdagen att vidtaga någon som helst åtgärd på detta område. Jag har, såsom kammarens ledamöter finna, tecknat mitt namn under en reservation, vari hemställes, att riksdagen måtte skrida till åtgärd.

Det skäl, som varit bestämmande för mig, har varit, att monopoliseringssträvanden ha framträtt hos och även förverkligats av de sammanslutningar, varom nu är tal.

Om vi först se på arbetsgivarföreningarna, känna vi ju alla till att det har framställts många klagomål från arbetarsidan över att *arbetsgivarföreningarna velat monopolisera tillgången på arbete*. Vi ha ju också hört talas om att det vidtagits åtgärder, som äsyftat bojkott av arbetskraft. Man har inom arbetsgivarföreningarna upprättat register över arbetare, och man har vid lockout med hjälp av dessa register skickat ut meddelanden till andra arbetsgivare med anhållan, att de inte skulle taga i sin tjänst den ena eller andra arbetaren, som träffats av lockouten. Vidare har man upprättat s. k. svarta listor, d. v. s. inrättat sådana register över arbetare, som användas även vid de tillfällen, då strid på arbetsmarknaden icke pågår. Vi veta alla, att det finns många arbetare i vårt land, som anse, att de ha fallit offer för monopolsträvanden, som genomförts av arbetsgivarföreningarna.

Därjämte känna vi ju också till att arbetsgivarföreningarna under sina strider med arbetarnas sammanslutningar stundom drivits till att vidtaga sådana åtgärder, som kallas för sekundär bojkott, d. v. s. en bojkott, som riktar sig mot utomstående firmor. Dessa bojkotter få ofta formen av en materialspärr. Mycket bekant är ju den materialspärr, som är känd under namn av »cementspärren» och som ägde rum år 1920 och bestod däruti, att arbetsgivarföreningen ville förhindra, att firmor, som stodo utanför den, skulle få tillgång till cement. De fabriker, som då tillverkade cement, förbundo sig härvid att inte leverera cement till dessa utomstående. När jag omnämner denna kampmetod

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.
(Forts.)

vill jag betona att när en sådan metod tillgripes, kommer den in under trustlagen. Arbetsgivarföreningen är nämligen en sammanslutning av företag och tillgripes en sådan stridsmetod som den, att de fabriker, som behärska cementproduktionen inom landet, sammansluta sig och utöva en monopolställning, faller en sådan åtgärd under trustlagen, och deras förehavande kan bli föremål för undersökning enligt den lagen. Således finna vi, att arbetsgivarföreningen får med avseende på vissa av sina stridsmetoder och därtill sådana, som inte äro de minst effektiva, tåla, att dess förehavanden kunna underkastas den ingående undersökning, som möjliggöres genom trustlagens tillämpning.

Men å andra sidan finns det en hel del stridsmetoder, som arbetsgivarföreningen använder och som falla utanför denna lag. Redan förut har jag nämnt en sådan företeelse som bojkott av arbetskraft. Jag vill nu framhålla även en sådan företeelse som den, då det ingås allianser mellan arbetsgivar- och arbetarföreningar. Det är inte utrett, i vilken omfattning dylika allianser förekomma. Här föreligger således ett område, där det kunde finnas all anledning för att man sökte sprida mera ljus över vad som försiggår.

Går jag sedan över till *fackföreningarna*, är ju den stora skillnaden mellan fackföreningarna och arbetsgivarföreningarna den, att fackföreningarna äro sammanslutningar av människor och inte av företag. Därutav följer, att deras åtgärder helt och hållet för närvarande falla utanför trustlagens ram. Då uppstår den frågan: finns det något behov av att göra någon utredning där-om, huruvida det förekommer monopolistiska tendenser inom fackföreningarna och om det vidtagits monopolistiska åtgärder av dem? Till en början må framhållas, att i detta ämne saknas för närvarande en tillfredsställande utredning. Socialstyrelsen, som enligt sin instruktion skall följa företeelser på arbetsmarknaden, lämnar inte några som helst rapporter om de företeelser, varom här är fråga. Det finns i vårt land inte någon myndighet, som med fortlöpande uppmärksamhet följer vad som försiggår i det här avseendet. Arbetsfredsdelegationen, som avgav sin rapport i början av år 1927, har visserligen i densamma meddelat en översikt av stridsmetoderna på arbetsmarknaden, men arbetsfredsdelegationen framhåller själv, att det är ytterst svårt att få en inblick i vad som här sker på grund av den hemlighetsfullhet, som i många fall iakttages, och man finner också, om man läser delegationens framställning, att den är synnerligen ofullständig.

För att styrka det påståendet är det alldeles tillräckligt, att man jämför denna framställning med de upplysningar, som framlades vid landsorganisationens kongress 1926 och återfinnas i dess tryckta protokoll. Där läser man, att landsorganisationen antog en resolution, varuti de monopolistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen fördömdes. Innan det beslutet fattades, ägde inom landsorganisationen rum en mycket intressant debatt. Där uppträdde en hel rad talare och vittnade, delvis mot bakgrunden av en personlig obehaglig erfarenhet, om de monopolistiska tendenser, som hade framträtt inom andra fackförbund än dem, de själva tillhörde. Bland de arbetarorganisationer, som utpekades såsom utövare av monopolställning, nämndes på denna kongress hamnarbetarnas, byggnadsarbetarnas och grovarbetarnas. Man klagade där över, att monopolställningen gjordes gällande på två sätt. Det ena sättet var, att en arbetarsammanslutning tillämpade den slutna fackföreningens taktik. Den innebär, att det icke står öppet för en kunnig arbetare, som i övrigt har alla de kvalifikationer, som äro erforderliga, att komma in i fackföreningen. Det var det ena sättet. Det andra sättet var, att det ena förbundet monopoliserade ett visst arbetsområde gentemot andra fackförbund. En talare uppträdde på kongressen och yttrade: »Det är ingen av kongressens medlemmar obekant, att byggnadssträvarbetarförbundet ofta kommit i strid med såväl träindustri- som kommunalarbetarförbundet.» Vid dylika strider har det till

exempel förhållit sig på det viset, att byggnadsträarbetarförbundet sagt, att ett visst inredningsarbete i ett hus skall utföras av förbundsmedlemmar och icke av arbetare vid en snickerifabrik. Förbundet har för att driva igenom sin mening blockerat arbetet och förklarat, att det var byggnadsarbetarnas monopolrätt att utföra detta arbete. Träindustriarbetarna fingo inte göra det under några villkor. Liknande konflikter ha förekommit med kommunalarbetarförbundet, efter vad som framgick av vad andra talare berättade på kongressen.

Båda de här angivna formerna av monopolsträvanden fördömdes av kongressen såsom stridande mot fackföreningsrörelsens principer och såsom oförenliga med demokratisk och socialistisk åskådning.

Det uttalades på denna kongress åtskilliga farhågor för att den debatt, som där fördes, skulle kunna skada arbetarrörelsen. För min del kan jag inte annat än finna, såsom åtskilliga talare där gjorde gällande, att den farhågan var alldeles ogrundad, ty det är givetvis en mycket stor styrka för landsorganisationen, att en sådan fråga som denna diskuteras på det sakliga och vederhäftiga sätt, som skedde, och att man på ledande håll inom landssekretariatet visar sig ha blicken öppen för de faror för fackföreningsrörelsen själv, som kunna följa av en allmänare anslutning från arbetarnas sida till dylika monopoliseringssträvanden. Det är tydligt, att skulle dessa monopoliseringstendenser vinna större utsträckning inom arbetarvärlden, skulle det leda till en fullständig sprängning av landsorganisationen.

Man finner till och med av åtskilliga talares yttranden, att deras blick vidgats, så att de även ur andra synpunkter kunnat se, att dessa monopoliseringstendenser medföra olägenheter.

Men även om man skänker sitt erkännande åt den vidsynthet, som från landssekretariatets sida lades i dagen vid behandlingen av denna fråga och som också vann kongressens gillande, kan man inte därmed slå sig till ro och säga, att allting är väl beställt, ty dessa monopolistiska tendenser blevo ingalunda avskaffade genom den här omtalade resolutionen.

Det finns nämligen från senare tid exempel på att inom åtskilliga fackföreningar monopolistiska tendenser alltjämt framträtt och förverkligats. och det icke blott inom de arbetargrupper, som i detta sammanhang nämndes på kongressen, utan även inom andra. Jag behöver bara erinra om bageriarbetarna eller korgmakeriarbetarna i Malmö.

För övrigt är det ju så, att landsorganisationen inte får kändedom om ett stort antal fall, i vilka fackförbunden vidtaga åtgärder av den natur, som här är fråga om — nämligen de fall, då fackförbunden sluta sig eller förklara, att de förbjuda ett annat förbund att taga befattning med visst arbetsområde. Det ingår nämligen, såsom arbetsfredsdelegationen meddelar, i många fall inga rapporter till landsorganisationen om dessa saker.

Vidare är att märka, att det utanför landsorganisationen finns en hel del arbetarsammanslutningar, som utöva monopolställning och vilkas hela program är inriktat på att skaffa sig sådan. Jag tänker till exempel på de syndikalistiska sammanslutningarna.

Man vet alltså, att det trots landsorganisationens resolution alltjämt förekommer fall, då arbetarsammanslutningar utöva monopolistisk makt, men den omfattning, vari det sker, är svår att bedöma. Om man läser den borgerliga pressen, får man en helt annan bild av den utsträckning, varuti detta förekommer, än om man läser den socialdemokratiska pressen. Ofta är det så, att när den ena sidan berättar någonting, tiger den andra, och skulle det vara så, att båda sidorna lämna redogörelse för samma sak, är den beskrivning, som lämnas, så olika på den ena och andra sidan, att man knappast kan förstå, att det är samma sak, som båda sidorna tala om.

*Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.*

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Alltså ligger det väl i öppen dag, att man behöver på detta område, om man skall få klarhet om vad som där försiggår, en ingående och opartisk undersökning.

En sådan undersökning bör emellertid naturligtvis inte begränsas bara till de stora sammanslutningar, varom jag hittills har talat. Det är ju så, att de metoder, som utbildats inom dessa kretsar, i samband med samhällets demokratisering också vunnit anslutning även av *andra yrkesutövare*. Vi känna till exempel till att musikerna ha genomfört en mycket effektiv monopolistisk sammanslutning inom sitt yrke, och vi ha väl också litet var reda på att tandläkarna och läkarna ha bildat sammanslutningar, som varit i stånd att tillförsäkra sina medlemmar fördelar till följd av monopolställning. Det är givet, att en undersökning borde omfatta även sådana företeelser.

Vad skulle man då vinna med att en undersökning sådan som den här förordade sattes i gång?

För min del tror jag, att det skulle vara av mycket stor betydelse, om vederbörande sammanslutningar hade klart för sig, när de gå i strid med varandra eller rycka ut i fält för att gentemot allmänheten tillskansa sina medlemmar monopolpris, att det finns ett öga, som ingående, opartiskt, och obeckligt följer deras förehavanden. Det är utan tvivel ägnat att verka återhållande på dem, om de veta, att vad de göra faller under offentlighetens ljus. Vetskapen härom måste, såvitt jag kan förstå, vara ägnad att humanisera de stridsmetoder, som komma till användning, och jag tror, att man skulle, om man lyckades åstadkomma en sådan humanisering, undanröja mycken bitterhet och till och med kunna läka många sår, som slagits under föregående strider, då alla nu finge klart för sig, att de hårda metoder, som förut använts, icke längre skulle komma till användning.

Vidare är det ju givet, att om man verkligen vill skydda såväl den enskilde mot alltför hårda ingrepp i hans frihet, som även allmänheten mot den uppskörtning, som följer med monopolpris, är det nödvändigt, att man först skaffar sig kännedom om vad som sker. Kännedomen härom är naturligtvis en förutsättning för att något skydd skall kunna meddelas.

Jag har för min del i den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet tillstyrkt, att riksdagen av Kungl. Maj:t skulle begära en utredning rörande behovet av en lagstiftning på detta område, i syfte att möjliggöra en ingående undersökning av det inflytande, som monopolistiska sammanslutningar av arbetsgivare, arbetare eller andra yrkesutövare kunna ha på prissättningen här i riket. Detta yrkande är, som synes, på intet sätt ensidigt riktat åt något visst håll. Det kan icke sägas med fog, att detta yrkande avser att komma fackföreningsrörelsen till livs. Det riktar sig ju mot en företeelse, som fackföreningarna själva ha fördömt. Det är här endast fråga om en avart inom fackföreningsrörelsen, och det kan väl icke falla någon in, ens inom fackföreningarnas egen krets, att vilja framställa saken så, att denna av dem själva bannlysta avart, skulle vara identisk med fackföreningsrörelsen själv. För övrigt är nu läget sådant, att fackföreningarna väl så småningom måste komma bort från den överdrivna känslighet, som i vissa fall präglar deras psyke. Det var naturligt i forna dagar, då arbetarsammanslutningarna voro svaga och kände sig vanmäktiga inför arbetsgivarna, att de voro ytterst känsliga och befarade, att varje tecken till uppmärksamhet, som riktades mot dem, skulle kunna för dem ha ödesdigra verkningar. Men i våra dagar, då fackföreningarna kommit till den maktställning, som de nu intaga, förefaller det mig vara på tiden, att de lägga bort denna räddhåga och denna överdrivna känslighet, som i själva verket blott passar för den svage, och ikläda sig den självmedvetenhet, som motsvarar deras faktiska maktställning.

Fackföreningarna ha nu den styrka, att de ingalunda behöva befara, att det skall hända dem något dödligt eller ens skadligt, om de få underkasta sig samma tillsyn som andra få göra. Redan enligt nu gällande trustlag få alla företag vara beredda på att bli underkastade den mest ingående granskning, för så vitt det finns anledning antaga, att de äro av monopolistisk natur. De få visa alla sina böcker, lämna tillträde till sina lokaler och svara på alla frågor. Allt detta måste de finna sig i. Varför skulle då icke fackföreningarna med jämmod kunna finna sig i, om det är anledning att antaga, att hos dem finnas monopolistiska strävanden, att de också bli underkastade en undersökning?

Jag ber, herr talman, under förhoppning, att denna sak icke på någon sida skall kunna väcka några lidelser till liv, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Linder: Herr talman! Den nu föreliggande motionen har, som vi alla veta, mycket låtit tala om sig. Det vill nästan förefalla, som om vederbörande hade velat fästa uppmärksamheten vid motionen på ett alldeles särskilt sätt. Såsom likväl de flesta av kammarens ledamöter, som läst motionen, väl känna till, innehåller densamma i och för sig ingenting egentligt nytt. Vi hade att behandla i det hela taget samma motion här i kammaren år 1925, i samband med antagandet av den s. k. trustlagen. När man nu läser årets motion, finner man, att densamma till sin väsentligaste del upp-tar ett referat av 1925 års motion. Det nya, som där förekommer, är egentligen endast några citerade uttalanden av ett par vetenskapsmän, vilka citat gå ut på att genom sin teoretiska syn på problemet stödja motionen.

Motionen av år 1925 vann som bekant ett mycket ringa gehör hos riksdagen. Av de högermän, som då deltog i utskottsbehandlingen, var det strängt taget endast en, som reserverade sig till förmån för motionens yrkande. Efter den utskottsbehandling, som kommit årets motion till del, kan man knappast säga, att resultatet blivit bättre för motionärerna än år 1925, trots all den uppmärksamhet, som ägnats motionen. Man kan ju genast fastslå, såsom herrarna finna av utlåtandet, att ingen enda av andra lagutskottets ledamöter hemställt om bifall till motionen, och detta kan ju anses vara så mycket mer förtjänt att annotera, som i utskottsbehandlingen deltagit först och främst utskottets ordförande, vilken som bekant var ordförande i den sista trustkommittén, och att likaså i utskottsbehandlingen deltagit utskottets vice ordförande, vilken, såsom vi alla veta, har en stor praktisk erfarenhet på det socialpolitiska området.

Emellertid föreligger i år en reservation till utskottets utlåtande. Men emellan vad motionärerna ha begärt och vad denna reservation giver, föreligger en högst betydande skillnad. Var och en, som läser motionen, får otvivelaktigt ett bestämt intryck av den energiska kritik, som motionärerna, och i synnerhet då den man, som står främst bland dem, riktat mot fackföreningarnas göranden och låtanden. Motioner bär prägeln av en till synes orubblig tvärsäkerhet, och när man kommer till dess slut, förvånar man sig ingalunda över dess yrkande: att fackföreningarna omedelbart och utan vidare skola inrangeras under trustlagen. För detta ändamål har också motionen ställt till förfogande lagtext, så att man genast kan finna sig till rätta.

Helt annorlunda förhåller det sig med reservationen. Gent emot all tvärsäkerhet i motionen framträder reservationen helt stillsamt med en motivering på sex rader, och det heter i dessa få rader bl. a., att *nödig* utredning saknas rörande omfattningen och verkningarna av de företeelser, som omämnas i motionen. En sådan »nödig utredning» har icke ägt rum, säger man. Och vad själva klämman i reservanternas yrkande beträffar, finner man, såvitt jag förstått att rätt läsa densamma, att ett eventuellt positivt förslag ingalunda en-

*Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.*

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

ligt reservanternas mening behöver få sin plats i trustlagen. Detta är en sak, som åtminstone enligt min uppfattning otvivelaktigt måste vara av den största betydelse för hela problemställningen i detta ämne.

Med utgångspunkt från vad som framställes i motionen finner jag sålunda, att reservationen är ett föga kraftigt försvar för densamma. Såsom känt är, fann andra lagutskottet år 1925 icke någon anledning att tillstyrka den då framkomna motionen i ämnet, och svaret på motionen av i år är ungefär detsamma. Utskottet åberopar såsom skäl, att andra omständigheter icke anförts än de, som framkommit i frågan vid 1925 års riksdag, och resultatet har därför icke heller från utskottsmajoritetens sida kunnat bli något annat än det blev då, nämligen en hemställan om, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

När jag emellertid för min del gått att taga ställning till denna motion, har jag, och som jag tror även utskottsmajoriteten, nu liksom år 1925 ansett, att fackliga sammanslutningar icke äro att jämställa med truster och karteller. Visserligen påstås i motionen något annat, men man saknar däri enligt min mening bevisen, som skola stödja påståendet. När trustlagen år 1925 antogs, var syftet med densamma att få fram det *material*, som behövdes för att sedermera därpå kunna grunda ett tillförlitligt undersökningsresultat. Av den kungl. propositionen framgår på mångfaldiga ställen, att lagen avser en undersökning i sådana fall, då man har anledning antaga, att en viss affärsverksamhet eller ett visst företag arbetar under monopolistiska förhållanden. För att undersöka exempelvis en affärssammanslutnings försäljningspris och arbetsmetoder måste möjlighet givas att äga tillgång till handelsböcker och andra uppgifter — det var alltså själva *materialet*, som man önskade erhålla, för att sedermera därpå kunna grunda en undersökning med tillförlitligt resultat. Men gällde det återigen att undersöka fackföreningsrörelsens arbete ansåg man, att det icke härför behövdes någon särskild lagstiftning. Främst hänförde sig denna uppfattning, förmodar jag, till den omständigheten, att lagens grundtanke, eller — att inom lagens räckvidd skulle falla näringsverksamhet i allmänhet — icke rimligen kan sägas passa in på fackföreningsrörelsen, som har till syfte att förbättra medlemmarnas arbetsvillkor. Men därjämte har det också i detta sammanhang från fackföreningshåll flerfaldiga gånger betygats under den diskussion, som fördes 1925 i utskottet och sedermera även i kamrarna, liksom också nu i utskottet — och jag har icke kunnat finna, att man förmått vederlägga påståendena med fakta — att arbetarnas fackföreningar här i landet arbeta öppet och alls icke göra någon hemlighet av sina förehavanden. Landsorganisationen publicerar sålunda årligen uppgifter om vart exempelvis de medlemsavgifter, som uppbäras, taga vägen samt uppgifter om de löner, som arbetarna åtnjuta — dessa ligga ju för övrigt i öppen dag, då de bestämmas efter långvariga förhandlingar, och man vet, att det är synnerligen svårt att få någon ändring i kollektivavtal, som slutas. Icke heller kan man göra gällande annat än att de uppgifter, som sålunda lämnas, äro förtjänta av trovärdighet. Ty för att syftet med t. ex. en inledd aktion från fackföreningarnas sida skall kunna vinnas måste det delgivas samtliga medlemmar och sålunda spridas ut bland vida lager och det rör sig då som man bör draga sig till minnes om organisationer med medlemmar räknat i flera hundratusental.

Detta är i korthet ett skäl till att jag för min del ansett, att fackföreningsrörelsen icke kan likställas, teoretiskt sett, med truster och karteller. Trustlagens grundtanke strider mot att därunder inränga även dessa föreningar.

Det har emellertid för mig funnits ännu ett viktigt skäl, då det gällt att taga ställning till motionen. Detta är, att skulle fackföreningarnas åtgöranden icke desto mindre tarva uppmärksamhet från det allmännas sida, så är det därför icke nödvändigt att tillgripa trustlagen, eftersom vi — och den meningen

är jag icke ensam om — redan ha tillgängliga organ för ändamålet. Det förhåller sig icke så, som det refereras i den föreliggande motionen, att kommerskollegium i sitt yttrande över trustkommitténs betänkande endast framhöll, att kollegium skulle få tillräckligt att göra, även utan att fackföreningarna droges in under en viss undersökningsmyndighet, utan kommerskollegium pekade *också* i sitt utlåtande på, att det för bevakandet av det allmännas intresse på detta område redan fanns en särskild organisation. Och det lider heller icke något tvivel, att den undersökning från det allmännas sida, som kan tänkas behöva förekomma beträffande fackföreningsrörelsen, redan har sitt undersökningsorgan, nämligen socialstyrelsen. Enligt den instruktion, som är utfärdad för socialstyrelsen, har denna myndighet att handlägga ärenden av social natur angående arbetsmarknaden, såsom arbetsmarknadens läge, arbetsförmedling, arbetslöner och arbetslöshet, vidare förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, såsom arbetsavtal, kollektivavtal etc., och slutligen även andra frågor av väsentligen social natur, såsom föreningsväsende, bostadsväsende, levnadskostnader o. s. v. Det åligger socialstyrelsen att med uppmärksamhet följa företeelserna på de områden, som äro föremål för dess verksamhet. Det är visserligen sant, att en sådan undersökning berör ett ömtåligt område och mycket brännbara ämnen, och det kan tänkas, att socialstyrelsen icke gärna vill ge sig in därpå — den har icke heller hittills gjort det — men icke desto mindre är det i allt fall en uppgift, som tillkommer socialstyrelsen, och jag kan icke tro att, därest socialstyrelsens uppmärksamhet fästes på de önskemål, som uttalats i motionen angående vissa missförhållanden, som skulle finnas på fackföreningsrörelsens område, socialstyrelsen skulle vara obenägen att företaga en utredning av förhållandena och införskaffa det nödvändiga materialet. Jag har aldrig hört talas om, att socialstyrelsen klagat över att den icke kunnat få in de uppgifter, som den funnit önskvärda. Även om man kanske vill göra gällande, att socialstyrelsen icke skulle ha bemyndigande att inforra vissa handlingar, så tror jag likväl, att en uppmaning från styrelsens sida till vederbörande att inkomma med sådana uppgifter skulle röna tillmötesgående. Man torde kunna utgå från, att de fall, då en eller annan enskild affärsman eller en eller annan enstaka förening skulle göra invändningar mot att lämna sådana upplysningar, endast komma att utgöra undantag, som i det stora hela ha föga att betyda. I varje fall kan det icke betyda så mycket, att man för den sakens skull behöver sätta i gång en vidlyftig utredningsapparat i syfte att åstadkomma en lagstiftning.

Det är i huvudsak dessa två skäl, som göra, att jag för min del, och jag förmodar, även utskottsmajoriteten, icke kunnat tillstyrka bifall till motionen. Efter vad jag nu har sagt är det också tydligt, att vi icke heller kunnat ansluta oss till reservationens yrkande om en utredning. Ty den utredning, som man i reservationen avser, står enligt min mening att få genom redan nu tillgängliga undersökningsorgan. Det är för oss mycket svårt att förstå, vad man väntar sig kunna få fram genom en undersökning av fackföreningsrörelsen, som icke redan nu kan erhållas. — I reservationens motivering till dess begäran om utredning råder för övrigt stor oklarhet och stor ovisshet om vart-hän man i verkligheten syftar. På vad sätt tänker man sig, sedan man samlat in materialet, kunna råda bot för de missförhållanden, som man ansett sig finna? Avser man männe att tillsätta någon myndighet, som skulle kunna ingripa och avgöra, om missförhållanden föreligga? Nu hörde jag ju av den föregående ärade talaren, utskottets ordförande, att avsikten var att låta offentlighetens hela ljus falla över förhållandena; man ville skydda allmänheten, och för att göra detta måste man ju veta vad som i själva verket händer. Jag svarar på detta, att när det gäller att få detta ljus över förhållandena, finns det redan en myndighet, som mig veterligt aldrig har ställt sig ovillig

Om
utsträckning
av trustlagen
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

till att införskaffa nödigt material. Under sådana förhållanden förstår jag icke, varför man skall gå på sidan om och begära en särskild utredning.

Det gives emellertid även *andra skäl*, som kunna anföras för kravet att föra in fackföreningarna under trustlagen. Jag anser emellertid dessa vara av mera speciell natur och berörande det rent fackföreningsmässiga, och jag skall därför här för min del endast i största korthet peka på några av dem. Det talas i motionen, och det talades av den föregående ärade talaren om monopoltendenser. Det är dessa, som skjutits i främsta rummet, när det gällt denna fråga. Men försävt jag såsom utanför stående kunnat bilda mig en uppfattning i dessa spörsmål, är det i våra dagar så, att människor organisera sig på så gott som alla områden. Det går knappast någon dag, utan att man kan slå upp en tidning och läsa om sammanslutningar, som uppenbarligen icke ha något annat ändamål än att bevaka sina medlemmars intressen gentemot utomstående. Men trots att så är förhållandet, är det endast arbetarnas fackföreningar, som tagas för huvudet. Om den här föreliggande motionen bleve antagen — det föreligger hittills icke något yrkande om bifall, men jag ponerar, att den bleve antagen — skulle den enligt min mening rikta sig fullständigt ensidigt mot just arbetarnas fackföreningar. När man vet, att sammanslutningar förekomma på alla områden, tycker jag för min del, att det icke är fullt riktigt att börja tala om monopoltendenser endast i samband med några särskilda av dem. Även om här och var skulle förekomma sporadiska missbruk och missförhållanden, bör detta icke föranleda, att vi nu växla in på åtgärder i syfte att åstadkomma en lagstiftning. Jag tror för min del knappast, att det är möjligt för arbetarnas fackföreningar att upprätthålla några verkliga monopol och skapa några verkliga monopollöner, ty mot fackföreningarna här i landet stå, som allom är känt, ytterligt starka arbetsgivareorganisationer, och jag är alldeles övertygad om att de helt visst förmått tillse, att inga s. k. övernormala löner komma till stånd. — Hörde jag inte fel under den diskussion, som ägde rum i utskottet, så låg det till på det sättet, att i striderna mellan arbetsgivare och arbetare hade, enligt en statistik, som publicerats just från arbetsgivarernas sida, dessa senare i de flesta fall avgått med segern.

Här omnämndes också några andra företeelser, utom monopoltendenserna. Det nämndes något om de slutna fackföreningarna, och man talade även något om landsorganisationens resolution 1926. Ja, jag får säga, att redan den omständigheten, att det föreligger något sådant som landsorganisationens resolution av år 1926, väl visar, hur uppmärksamt arbetarna själva följa dessa påtalade förhållanden. När hela denna fackföreningsrörelse samlar sig liksom under ett huvud och på en sådan där kongress uttalar sina åsikter om påstådda missbruk kan jag inte finna annat än att detta är en sak, som bör i allra högsta grad utgöra bevis för, hur man själv reagerar och själv söker leta sig fram, utan att lagens arm skall behöva tillgripas för att visa en tillrätta i detta avseende. Man talar om att denna resolution inte skulle ha haft någon effekt. Ja, hur vet man det? Det påstås ju från fackföreningshåll, då man talar om saken, att den visst och sant haft effekt med sig, och att medlemmarnas uppmärksamhet har fästats vid dessa förhållanden. Man har börjat resonera över dem, och man har funnit, att man bör iakttaga de grundsatser, som uttalats av landsorganisationen. Jag kan därför inte finna annat än att den har haft effekt med sig. Men man kan ju inte begära, om man finner missförhållanden här och var, att de i ett enda slag skola upphöra, så att det bleve liksom rent bord med detsamma. Här liksom i övriga fall måste man väl ha tid på sig, miss-tänker jag.

Sedan talades det också något om striderna mellan fackföreningarna. Ja, vad är detta för något annat i grund och botten än strider om arbetstillfällen och arbetsmöjligheter? Det är ju inte obekant för var och en av oss, hur arbets-

lösheten ter sig, och jag förmodar, att alla arbetare äro måna om att få det arbete, som de anse tillhöra sitt fack. Det råder i det avseendet ibland strid mellan dessa fackföreningar, och det är klart, att det är mycket beklagligt att detta förekommer, ty enligt min mening föra dessa strider på organisationen, vars fortvaro ju är nödvändig, för att arbetarna skola kunna hålla samman.

Ja, det är möjligt, att det kunde vara ett och annat ytterligare att säga. Jag får kanske återkomma till det i fortsättningen. För närvarande har jag, på grund av vad jag anført, ingen annan hemställan att göra än om bifall till utskottsförslaget.

Herr von Sydow: Herr talman! Liksom utskottets ärade ordförande och vissa andra av utskottets medlemmar har jag antecknat mig som reservant, och då utskottets ordförande påyrkat bifall till reservationen, vill jag instämma med honom däri. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det var en del av herr Westmans anförande, vari jag inte riktigt kunde följa med honom. När han talade om arbetsgivarnas stridsmetoder, led hans framställning av dessa nog av vissa misstag. Såsom exempel på monopoltendenser inom arbetsgivareföreningen åberopade herr Westman blockad mot arbetarna vid strider. Jag förstår inte, hur man kan stämpla detta såsom en monopoltendens. Det är så, att när det är strejk hos en arbetsgivare A., äro arbetarna av sin organisation förbjudna att arbeta hos honom. Då svara arbetsgivarna: »Så länge striden pågår, få ni inte arbeta hos arbetsgivare, som tillhöra samma förening.» Att detta är någon monopoltendens, kan jag med bästa vilja i världen inte förstå. Det ligger i stridens egen natur, att det förfäres så, och hela denna ordning varar ju endast så länge striden pågår.

Sedermera talade herr Westman om s. k. »svarta listor», varmed man ju menar förteckningar på arbetare, vilka på grund av att de varit strejkledare e. d. inte vidare skola få anställning hos arbetsgivare inom en viss bransch. Detta har aldrig förekommit inom Svenska arbetsgivareföreningen. Det har nog förekommit inom andra arbetsgivaresammanslutningar, men det var, när arbetsgivareföreningarna voro unga, när hela rörelsen var ny. Numera förekommer det inte, åtminstone ej i min förening. Men ändå tror jag inte heller detta kan anses innebära någon monopolsträvan.

Sedan var herr Westman inne på cementspärren, och den skildring, som herr Westman gav av den, var nog inte heller fullkomligt riktig. Det var så, att det pågick en stor strid inom byggnadsbranschen, och då uppstod ju en mängd nya byggmästare. Var och en, som var bas, blev byggmästare, fastän han var oorganiserad, och så tog han itu med byggnadsverksamhet. Nu voro de cementfabriker, som funnos, organiserade i arbetsgivareföreningen. Man behövde vid den tiden icke räkna med någon import av cement. Sålunda hade de svenska cementfabrikerna så gott som monopol på all försäljning av cement inom landet. Dessa träffade en överenskommelse, att de skulle sälja cement endast till sådana byggmästare och firmor, som tillhörde arbetsgivareföreningen eller samarbetade med denna eller som byggde för kommunala och statliga ändamål o. d. Jag kan inte finna, att detta var någon monopolsträvan. Men var det så, är det ju rätt, som herr Westman säger, att hade vår nuvarande trustlag gällt då, så skulle saken ha fallit under denna. Nu tror jag aldrig något sådant kan upprepas, och det har heller inte upprepats. Det var de speciella förhållandena under efterkrigsåren, som förorsakade och överhuvud möjliggjorde sådana åtgärder.

Går man så till skråtendenserna inom fackföreningsrörelsen, så är det kanske skäl, att man först erinrar sig, vad ett skrå var för något. Hur arbetade ett skrå, och vad var det, som karakteriserade ett skrå? Jo, det var, att arbetsgivare, mästare, fick inte vem som helst bli. Mästarna hade monopol, och

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

skulle det bli en ny mästare, så var det skrået, som tog in honom. På samma sätt var det med arbetarna. De hade också monopol. Inga andra arbetare fingo arbeta inom yrket än de, som voro anställda i skrået, och de nytillkomna togos upp av skrået självt, och ingen utom skrået fick utföra det arbete skrået representerade. Hela näringslivet var i viss mån monopolistiskt ordnat. Det var ett typiskt monopol. Men sedan dessa skrån upphörde i mitten av förra århundradet, har det ändå kvarhållit sig vissa skråtendenser inom vissa branscher. Det har förekommit både bland arbetare och arbetsgivare, och det har här och var tagit sig uttryck. Man har gjort på det viset, att arbetsgivaren förbundit sig att endast använda de arbetare, som tillhörde en viss fackförening, och dessa arbetare förbundo sig å sin sida att endast arbeta hos mästare, som tillhörde föreningen. Mästarna ta upp i sin förening vem de vilja, men de ta inte flera än som är nödvändigt eller — liksom i det gamla skrået — söner och mågar till de gamla mästarna, och arbetarna ta heller inte in fler än som är nödvändigt. Där återfinner man de gamla skråtendenserna om monopol på arbetet. Jag vill dock säga, att tendenser av denna art ha avtagit, och inom det yrke, där de varit mest påfallande, äro de åtminstone på papperet borta. Det finns åtminstone inte någon skriftlig överenskommelse i den vägen nu. Huruvida det i verkligheten är så stor skillnad, vill jag inte yttra mig om. Enligt min tanke innebära sådana överenskommelser det största missbruk som finns av arbetsgivare- och arbetareorganisationer. Jag vill påpeka, att från arbetsgivareföreningens sida ha vi inte tolererat detta, och även landsorganisationen har ställt sig allt annat än sympatiskt gentemot sådana företeelser, men de existera ändå.

Sedan finns det ju andra skråtendenser, som herr Westman talade om. Det finns tendenser att hålla fackföreningarna stängda; man tar inte in i fackföreningen så många, som önska inträda, och detta är särskilt fallet inom sådana branscher, där det fordras en stor yrkeskunnighet, och sålunda en lång lärotid, innan man kan bli en utbildad arbetare. Där har man under många år och i långa tider på arbetarnas och fackföreningarnas sida försökt stoppa tillträdet genom att förbjuda arbetsgivarna att taga in mer än ett visst, mycket ringa antal lärlingar. Därigenom förhindrade man tillgången på ny arbetskraft och skapade monopol för de redan utbildade arbetarna inom branschen. Detta gällde särskilt inom typografyrket, och därigenom skadades i hög grad den grafiska industrien. Emellertid löstes saken genom att hand-sättarna i stort sett blevo onödiga och ersattes med maskinsättare. Då var det slut med den företeelsen.

Sedan är det en tendens, som på sista tiden gjort sig särskilt gällande, nämligen att varje fackförbund eller åtminstone flera fackförbund ha gjort anspråk på monopol på arbete inom deras respektive branscher. Detta är fallet med t. ex. byggnadsträarbetarna. De göra konsekvent och varje gång det kommer i fråga anspråk på att varje träarbete i en byggnad skall tillkomma dem, och inga andra arbetare skola få utföra det. Detta sker alltjämt och varje dag. Det är ett försök till att skapa ett fullkomligt monopol. Jag vet, att landsorganisationen inte står bakom det, tvärtom, men landsorganisationens ingripande däremot sker på så sätt, att den förklarar sig ogilla det — och så fortgår det ändå. Detta är inte något klander mot landsorganisationen, ty dess maktmedel äro begränsade i det fallet. Men så är det. Om herrarna tilllåta, skall jag anföra bara ett enda exempel.

En stor firma här i Stockholm förvärvar sig en ny, rymlig fastighet, och skulle däri inreda mycket eleganta affärslokaler med paneler och allt sådant. Nu kunde byggnadsträarbetarna inte tillverka dessa paneler, ty det föll ej inom deras bransch, utan de beställdes hos en möbelsnickerifabrik, som inte låg i Stockholm. De arbetare, som utfört panelerna, sändes av fabriken upp

till Stockholm för att sätta upp dem. »Nej», sade byggnadsträarbetarna, »detta är ett arbete, som faller inom vårt fack. Det skola vi göra.» — »Ja, men jag har gjort upp med firman», sade köpmannen, som hade butiken, »att den skall sätta upp panelerna, och jag har kontrakt med den om den saken.» — »Det bryr vi oss inte om», svarade arbetarna. — »Men ni veta ju inte, om ni kunna göra det?» — »Jo, det kunna vi visst.» Nu var denne arbetsgivare oorganiserad liksom hans byggmästare, och han hade ingen annan utväg än att underkasta sig, ty eljest hade han inte fått sin butik inredd och rörelsen i gång. Det kunde inte hjälpas, köpmannen fick försöka att hålla den firma skadslös, som han gjort upp om arbetet med. — »Sätt upp dem då!» sade han. Ja, så gjorde de det. Nu hör det inom parentes till saken, att de inte kunde göra det, utan sedan de slagit spik genom panelerna och skadat dem, måste de medge sin oförmåga, och köpmannen var tvungen att låta arbetare från fabriken nere i Småland komma upp och göra det.

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Detta är inte något sporadiskt fall. Det förekommer sådana fall ganska ofta, och detta är det sätt, varpå monopoltendenserna för närvarande göra sig mest gällande. På samma vis är det med livsmedelsarbetareförbundet. Där emot vill jag inte påstå, att det är alldeles riktigt, såvitt jag förstår, att det gäller i fråga om herr Lindleys förbund, transportarbetareförbundet. Där finns det en fast kår av arbetare. Det är precis som i en fabrik, där det finns fasta arbetare, vilka utföra arbetet.

Nu tro kanske herrarna, att jag överdrivit något beträffande monopoltendenserna inom fackföreningsrörelsen. Jag råder herrarna i så fall att läsa protokollet från landsorganisationens kongress år 1926, då saken var före. Nu finns där inte något stenografiskt referat, och man förstår mycket väl, att de anföranden, som publicerats, blivit retuscherade, ty de återges i förkortad form, men i alla fall kan ingen, som har den ringaste kännedom om arbetarrörelsen, läsa referatet utan att förstå, vilken bitter strid det stått mellan dem, som förfäktade satsen »Bort med monopoltendenserna», och dem, som sade: »Nej, vi skola ha monopol.» Det slutade, som sagt, med en vacker resolution, som antogs. Men hur har den blivit omsatt i verkligheten? Där brister det.

Jag kanske sedan kunde få tillägga något i anledning av herr Linders anförande. Herr Linder åberopade, att denna motion förevarit redan 1925, när trustlagen först antogs, men då hade det knappast varit någon högerman, som reserverat sig för den. Ja, det kanske var en, men jag gjorde det inte. Och att jag inte gjorde det berodde därpå, att jag reserverade mig mot *hela* lagförslaget och därför ansåg mig inte kunna göra det särskilt i den punkten. Jag ansåg nämligen, att hela trustlagen lagtekniskt sett var så misslyckad, att man aldrig borde ha godkänt den. Men när man nu har den, kan jag inte se det ringaste skäl, varför ej dessa monopoltendenser skola falla under densamma. Det är de monopoltendenserna, som äro mest aktuella och som man bäst lägger märke till.

Sedan frågade herr Linder: Vad har hänt sedan 1925? Jo, jag skall säga herr Linder, att dessa tendenser tagit sig en allt större omfattning och utbredning. Om man läser referatet från landsorganisationens kongress år 1926 finner man, vilken utbredning de fått och vilken betydelse de ha. Men det är klart, att vi inte få reda på alla sådana fall. När arbetsgivarna äro organiserade, blir det alltid svårigheter, på grund av det motstånd arbetsgivarförbundet uppger, men oorganiserade arbetsgivare behandlas i dylika fall av fackföreningarna fullkomligt, som om de vore rättslösa, alldeles som den där köpmannen jag nyss talade om.

Nu sade herr Linder, att det behövs ingen utredning, ty landsorganisationen går tillväga med mycken noggrannhet, och dess uppgifter och dess publikationer äro i allmänhet mycket trovärdiga. Jag vill då säga herr Linder,

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.
(Forts.)

att såvitt jag kunnat finna, är detta sant, och jag håller landsorganisationen räkning för att den i sina protokoll och publikationer visat en öppenhet, som i andra länder på den sidan är ovanlig. Jag är säker på, att här ej publiceras uppgifter, som äro oriktiga. Men att döma av landsorganisationens ställning vid kongressen är det klart, att här sker mycket, som undanhålles landsorganisationen, det finns saker, som inte komma fram dit. Läser man landsorganisationens årsberättelse, ser man inte så mycket av dem däri. Därför tror jag, att en hel del av vad som händer i sådana fall går landsorganisationen förbi.

Vidare yttrade herr Linder: »Ja, men vi ha socialstyrelsen, och socialstyrelsen har enligt sin instruktion att med uppmärksamhet följa förhållandena mellan arbetsgivare och arbetare.» Ja, det är så riktigt, den uppgiften har socialstyrelsen visst — det vet jag, som själv tillhör socialstyrelsen såsom fullmäktig. Men först och främst skall jag säga herr Linder, att socialstyrelsen är till den grad betungad med arbete och får den ena remissen och utredningen efter den andra från Kungl. Maj:t, och dess tjänstemän äro så överhopade med arbete, att skulle det bli fråga om en sådan här utredning, så finge herr Linder vara snäll och ställa pengar och personal till förfogande.

Vidare förhåller det sig så, att socialstyrelsen förfar som ett ämbetsverk, men den saknar den inkvisitoriska makt, som trustlagen ger vederbörande vid trustundersökningar. Där skall det ske en inkquisition, där skall folk tala om vad de veta, lämna fram sina böcker och ge besked vid kriminellt ansvar. Och den metoden kan inte socialstyrelsen tillämpa. Därtill saknar den befogenhet. Men skall man göra det i andra fall, så kan jag inte se, varför man inte borde kunna göra det här också.

Sedan frågade herr Linder: »Vad vill man med detta?» Ja, herr Linder nämnde själv, att herr Westman eller någon annan sagt, att man vill ha ofientlighetens ljus över det hela. Detta vill man, ty det är givet, att om man finge en fullkomligt klar och autentisk bild av dessa monopoltendenser, så skulle arbetarrörelsen mer reagera emot dem, och då kunde man hoppas, att det vidtogs kraftigare åtgärder. Landssekreterariatet kan inte göra det ensamt, men man kan hoppas, att kongressen kunde vidtaga några åtgärder för att utrota denna företeelse. Atminstone är det detta, som jag för min del syftar på, och det vill jag också betona, att med något sådant skulle man enligt min tanke göra arbetarrörelsen en stor tjänst. Jag undrar, om inte landsorganisationens ordförande håller med mig om, att denna företeelse borde bort.

Jag skall bara be att få göra ännu en liten detaljmärkning till herr Linder. Han sade, att enligt arbetsgivarnas uppgifter hade de segrat i flertalet av de strider, som förekommit på sista tiden. Jag tror det var enligt socialstyrelsens uppgifter, och detta är ju rätt, men jag har påyrkat, att dessa uppgifter måtte försvinna, ty det räknas där endast med antalet strider. Rör konflikten sig om 100,000 man, räknas det som en strid likaväl som om den rör två eller tre man, och om ena parten segrar i den strid, som rör 100,000 man, och den andra segrar i den strid, som rör två man, så har vardera parten en seger att anteckna. En sådan statistik är ju orimlig och borde i själva verket inte förekomma.

Ja, herr talman, jag skall inte vidare uppta herrarnas tid. Jag ansluter mig till herr Westmans yrkande.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Innan jag ger mig närmare in på ämnet, må det tillåtas mig att rätta den uppgift om statistiken över arbetsinställelserna, som herr von Sydow lämnade i slutet av sitt anförande. Jag gör det mycket ogärna, eftersom herr von Sydow är framstående ledamot av socialstyrelsen. Han påstod emellertid, om jag fattade honom rätt, att de resultat

av arbetsstriderna, som återspeglas i statistiken, voro missvisande på så sätt, att man där räknade med *antalet arbetsinställelser* och att dessa kunde omfatta i ena fallet en à två man, i andra fallet kanske 100 eller 1.000 man o. s. v. Det är riktigt, att man inte skall bedöma resultaten på den grundvalen. Men det gör inte socialstyrelsen heller, och den uppgift, som herr Linder åberopat här, grundade sig inte på en sådan framställning av striderna. Jag ber att få påpeka, att den officiella statistiken ger vid handen, att även om man till grund för sina beräkningar lägger *antalet av arbetsinställelserna berörda arbetare*, ha tyvärr arbetsgivarnas segrar i vårt land varit flera än arbetarnas segrar, vilket tycks ge vid handen, att arbetarnas fackliga organisationer inte haft möjlighet att bedriva en monopolistisk lönepolitik.

För övrigt skulle jag vilja säga, att de av kammarens ledamöter, som ha läst motionen — jag förmodar, att de flesta ha gjort det — och desslikes hört det anförande, som utskottets ärade ordförande höll här under denna debatt, ej kunna ha undgått det mycket värdefulla uttalandet, att det här egentligen är fråga om två olika saker, två olika problem. Motionen gäller en sak, utskottsordförandens anförande såsom motivering till reservationen gäller en helt annan sak.

Herr Järte har i sin motion hemställt om en ändring i gällande trustlag, avseende att få in arbetarnas fackorganisationer under lagen, med den motiveringen, att de med sin verksamhet skulle inverka på prisrörelsen. Herr Westman gjorde det mycket värdefulla uttalandet, att han vidhöll den gamla ståndpunkt, som utskottet hade intagit 1925, nämligen att man inte borde på detta sätt lägga arbetarnas och arbetsgivarnas fackliga organisationer under en lagstiftning, som avser rena affärsföretag, kapitalistiska affärsföretag. Han sade, att han vidhöll sin ståndpunkt både av principiella och praktiska skäl, och jag fäster särskilt avseende vid detta, att han vidhöll den av principiella skäl. Han ansåg alltså, att motionärens önskan att förmå riksdagen att likställa arbetarnas och arbetsgivarnas fackorganisationer med de kapitalistiska monopolföretagen ej var principiellt riktigt.

Vad sedan beträffar hela resonemanget till förmån för den avgivna reservationen, lades det ju på det viset, att herr Westman egentligen inte sysselsatte sig så mycket med frågan om dessa organisationers inverkan på prisbildningen som fastmer med deras stridsmetoder. De förnämsta argument, som anfördes av herr Westman, gällde arbetarnas och arbetsgivarnas stridsmetoder. Då är det skäl att göra en liten undersökning, i vad mån dessa på något sätt kunna ha något värde ur den synpunkt motionären har anlagt på denna fråga.

Herr von Sydow har redan gjort en rätt anmärkningsvärd invändning mot herr Westmans framställning av *arbetsgivarnas* stridsmetoder. Herr von Sydow sade, att herr Westmans framställning på denna punkt var behäftad med vissa misstag, och han kunde inte förstå, hur t. ex. bojkott mot arbetare, uppriktande av »svarta listor» o. s. v. kunde betecknas som monopoltendens eller monopolsträvan. Jag måste säga, att precis samma uppfattning har jag själv rörande dessa arbetsgivarnas stridsmetoder. De syfta naturligtvis inte alls till att skapa monopol åt någon, utan de äro ett medel, som användes i ett visst stridssyfte, och när striden är slut, användes de inte längre. Men om herr von Sydows anmärkningar mot herr Westmans resonemang rörande arbetsgivarnas stridsmetoder äro riktiga, så måste, såvitt jag kan förstå, samma anmärkningar ha fog för sig, när det gäller arbetarnas blockader, bojkott o. s. v. En framställning till Kungl. Maj:t om en utredning rörande dem, med herr Järtens motion som bakgrund, är ganska omotiverad, ty deras betydelse ur prisbildningssynpunkt är säkerligen i hög grad överskattad.

För övrigt tillåter jag mig att göra det påpekandet, att beträffande dessa stridsmetoder föreligger redan, såvitt jag minnes, en framställning till Kungl. Maj:t från riksdagens sida. År 1921 hade andra lagutskottet till behandling

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

Om
utsträckning
av *trustlagens*
tillämpnings-
område.
(Forts.)

en hel rad motioner, som rörde blockad- och bojkottförfarandet. De talade visserligen även om andra saker, såsom t. ex. avtalsbrott, men just de metoder, som herr Westman i sitt anförande särskilt sysselsatte sig med, spelade en mycket stor roll i dessa motioner. Med anledning av dem beslöt riksdagen att göra en framställning hos Kungl. Maj:t om utredning, och denna utredning torde väl få anses hava blivit verkställd av arbetsfredsdelegationen, som avlämnade sitt betänkande år 1927. I detta betänkande finnes en utförlig framställning av såväl arbetsgivarnas som arbetarnas stridsmetoder. Är det reservanternas avsikt att få kännedom om dessa förhållanden, tror jag, att man mycket väl kan hänvisa dem till arbetsfredsdelegationens betänkande. Den saken är redan klar. En förnyad framställning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t skulle knappast kunna resultera i någonting nytt utöver det, som ifrågakvarande betänkande redan givit.

Beträffande fackföreningarnas monopolistiska strävanden skulle ju dessa gå ut på försök att stänga organisationerna till förmån för ett visst antal yrkesutövare, som redan befinna sig inom dem. Detta skulle ha till följd, att ett större eller mindre antal arbetare skulle bli urståndsatta att skaffa sig arbete eller i varje fall icke ha samma möjlighet att skaffa sig arbete som de, som tillhöra organisationen. Herr Westman gjorde bestämt gällande, att det fanns en mycket utpräglad sådan tendens inom den svenska fackföreningsrörelsen, och herr von Sydow underströk detta ytterligare. Med den kännedom jag har om fackföreningsrörelsen vågar jag påstå, att några slutna fackföreningar icke existera i vårt land. Jag bestrider ingalunda, att monopolistiska *tendenser* förmärkts, men dessa torde närmast ha varit en naturlig följd av den mycket omfattande arbetslösheten efter år 1920. Det är klart, att dessa tendenser kunnat, innan man observerat dem, spela en viss roll inom vissa arbetsområden, t. ex. inom byggnadsindustrien. Men efter det ingripande, som landsorganisationens kongress gjorde år 1926, tror jag, att man med största sannolikhet kan säga, att de tendenserna i hög grad avtagit. Praktiskt taget spela de icke längre någon roll, och i varje fall ha de icke, såsom herr von Sydow ville låta påskina, tilltagit. De ha icke kunnat frodas och detta helt enkelt därför, att de voro riktade icke bara mot oorganiserade arbetare utan även mot organiserade arbetare inom andra fack. Jag vet icke, huru de sistnämnda arbetare skulle ha varit skapade, om de i längden hade funnit sig i ett sådant förhållande, att andra organiserade kamrater utestängde dem från rätten till medlemskap i andra organisationer och därmed också från möjligheten att skaffa sig arbete.

Således, effekten av det uttalande, som gjordes av landsorganisationen år 1926, blev den, att dessa monopolistiska tendenser, som tagit sig uttryck i försök att avstänga från rätten till medlemskap, högst väsentligt borteliminierats. Jag skall tillåta mig med ett par siffror lämna ett belägg för detta påstående. Om vi taga murarefacket, som särskilt figurerat såsom ett avskräckande exempel i detta avseende, kan jag återropa en statistik över antalet medlemmar i murareförbundet från åren 1925, 1926 och 1927. Därav framgår, att medlemsantalet, från att under juni månad år 1925 hava varit 3,634, i december månad 1927 stigit till 5,925, alltså en ganska kraftig ökning. Vidare förfogar jag över uppgifter om antalet arbetslösa, och det kan vara lämpligt att anföra även dem, ty om det icke funnits arbetslöshet inom murarefacket skulle man kunna påstå, att detta berott på en konstlad brist på arbetskraft, förorsakad av monopolisering. Nu förhåller det sig emellertid på det viset, att till och med under sommarmånaderna april—september 1925 förekom en arbetslöshet av i genomsnitt $4\frac{1}{2}$ procent av hela medlemsantalet, 1926 var det en arbetslöshet av i genomsnitt 7.8 procent och under år 1927 av i genomsnitt $11\frac{1}{2}$ procent. Alltså, just under den allra brådaste säsongen, då byggnadsverksamheten varit som allra livligast, har det under dessa tre år förekommit en rätt anmärkningsvärd

arbetslöshet, till en del måhända beroende på att i vissa fall äldre, mindre arbetsdugliga arbetare haft svårt att komma i arbetet, men alldeles säkert också beroende på, att det funnits flera arbetare inom detta yrke än yrket kunnat sysselsätta. Vi skola nu icke tala om den arbetslöshet, som förekommer under vintermånaderna, då mellan 40 och 50 procent av hela antalet av dessa arbetare äro arbetslösa.

Jag har även några uppgifter från byggnadsträarbetareförbundet. Av dem framgår bl. a., att under juni månad år 1927 funnos 3,388 arbetslösa medlemmar och i juli månad 3,920. Det finnes tydligen en mycket bred marginal, när det gäller tillgång till arbetskraft, och dessa siffror tyda, såvitt jag förstär, icke på något sätt därpå, att det skulle förekommit avstängning av rätten till tillträde till organisationerna. Detsamma gäller livsmedelsarbetareförbundet, alltså bagarna, som ävenledes blivit beskyllt för att ha bedrivit en monopolistisk avstängningspolitik.

Jag skall nu icke trötta kammaren med flera siffror. Jag tror mig redan ha bevisat, att, även om det förekommit monopolistiska tendenser inom fackföreningsrörelsen, så spela de numera en mycket obetydlig roll, och säkert är, att inga stängda fackföreningar i stort sett förekomma i vårt land, av den naturliga anledningen — jag understryker detta ännu en gång —, att det stora flertalet organiserade arbetare icke skulle tillåta någonting sådant; de skulle utan tvekan bryta ett sådant monopol, om man på allvar försökte genomföra det.

Jag kan för övrigt icke underlåta att göra ytterligare en erinran mot herr von Sydows resonemang. Herr von Sydow ville särskilt tillbakavisa herr Westmans påstående, att monopolsträvanden gjort sig gällande inom hamnarbetarefacket. Även härvidlag hade, enligt herr von Sydows mening, herr Westman fallit offer för en missuppfattning. Såvitt jag kan finna, är emellertid detta egentligen det enda arbetsområde, där ett verkligt arbetsmonopol införts. Detta skedde i och med upprättandet av de s. k. fasta arbetarekåerna, vilka ha företrädesrätt till arbetet och bestå av ett visst antal särskilt utvalda arbetare. Vem har skapat detta arbetsmonopol i hamnarna? — Jag lämnar åsido, huruvida det haft goda eller dåliga verkningar; jag tror, att det haft goda verkningar. — Jo, såvitt jag har mig bekant, är det arbetsgivareföreningen som framtingat detsamma.

Vad slutligen angår den till utskottsutlåtandet fogade reservationen har det redan framhållits, att den måste anses opåkallad av den anledningen, att det redan finnes ett särskilt organ, som har till uppgift att tillvarataga det allmännas intresse på detta område. Det finnes också ett särskilt organ, som har i uppdrag att verkställa en sådan utredning, som det här är fråga om, ifall en sådan skulle anses önskvärd. Socialstyrelsens instruktion är, såvitt jag kan finna, härvidlag tydlig och klar. Om socialstyrelsen uraktlåtitt att följa de monopolistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen och eventuellt föreslå åtgärder däremot, så måste anklagelsen för uraktlåtenhet närmast riktas mot den byråchef i styrelsen, som har hand om dessa angelägenheter, och om jag icke är illa underrättad står denne byråchef i mycket nära släktskapsförhållande till motionären i andra kammaren. Med hänsyn därtill har jag ingenting emot, att ämbetsverket får en admonition, men jag tycker likväl icke, att riksdagen bör ingripa på detta sätt.

Således, socialstyrelsen har faktiskt både rätt och skyldighet att verkställa en sådan undersökning, som reservanterna önska måtte komma till stånd. Herr von Sydows påstående, att styrelsen icke skulle ha tillgång till de uppgifter från arbetarsidan, som vore erforderliga, tror jag icke håller streck. Jag är övertygad om, att i fall socialstyrelsen en dag sänder upp en person till vil-

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.
(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.

(Forts.)

ket fackföreningskontor som helst med begäran att få upplysningar, komma sådana att beredvilligt lämnas. Och om styrelsen vill tillkalla personer för att erhålla ytterligare upplysningar, så kommer icke heller det att stöta på svårigheter.

Det är likväl icke endast med hänvisning till detta av kommerskollegium år 1925 och av andra lagutskottet påpekade faktum, som man kan yrka avslag på föreliggande reservation. Härtill kommer, att det redan pågår en utredning om denna sak på Kungl. Maj:ts initiativ. Kungl. Maj:t uppdrog nämligen förra året åt en kommitté att utreda arbetslöshetens orsaker och verkningar. Denna kommitté arbetar fortfarande, och resultatet av dess verksamhet väntas föreligga nästa år. Jag har inhämtat, att man inom densamma har frågan om den s. k. fackföreningsmonopolismen under studium och att man redan upprättat en promemoria i denna fråga. Det är självklart, att kommittén måste ägna detta problem en alldeles speciell uppmärksamhet, eftersom man gör gällande, att fackföreningsmonopolismen haft en skadlig inverkan på arbetsmarknaden.

Då en framställning till Kungl. Maj:t i enlighet med reservanternas hemställan måste anses opåkallad, bland annat med hänsyn till att en utredning redan är igångsatt, anser jag, herr talman, att första kammaren icke bör bifalla reservationen utan nöja sig med att förnya det beslut, som båda kamrarna fattade år 1925, och således avslå föreliggande motion.

Herr **Westman**: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande riktade mot mitt första anförande den anmärkningen, att det skulle vara behäftat med ett par misstag, i vad det rörde min skildring av arbetsgivarnes monopoltendenser. I anledning härav ber jag att få säga, att när jag omnämnde arbetsgivarnes metoder i avseende å bojkott av arbetskraft, så gjorde jag det för att framhålla, att här förelåg ett område, som borde underkastas undersökning. Jag ansåg, att för den händelse dessa metoder ledde därhän, att arbetsgivarna kunde *förfoga över rätten till arbete såsom en monopol tillgång*, så förelåg det full anledning att göra en undersökning. Utskottets ärade vice ordförande framställde emellertid saken på det sättet, som om jag skulle ha sagt, att varje bojkott av arbetskraft, varje avstängning eller blockad, skulle innebära utöandet av en monopolmakt från arbetsgivarnes sida, men det har jag icke sagt och icke heller menat. Jag menade, att om arbetsgivarna genom sina metoder dreve det därhän, att de finge en så stark ställning, att de kunde utestänga arbetare från arbete i sådan omfattning, att arbetarna måste kapitulera och antaga en arbetslön, som låge under den lön, som skulle ha uppnåtts i fria marknaden, så hade arbetsgivarna genom sådana metoder utövat en monopolmakt, och då fölle denna deras åtgärd inom det område, som borde undersökas.

Vidare anmärkte utskottets ärade vice ordförande på den skildring jag lämnat av den s. k. cementspärren 1920. Jag omnämnde den bara för att påpeka en stridsåtgärd, som faller inom det område, som redan behärskas av trustlagen. Men utskottets vice ordförande fann min framställning — som naturligtvis var mycket ofullständig — även oriktig. Med anledning härav vill jag säga, att jag byggt min korta redogörelse på det referat av saken, som lämnats i arbetsfredsdelegationens berättelse år 1927. Jag vågade verkligen tro, att denna utredning skulle vara pålitlig, ty här rör sig delegationen på ett område, där det är jämförelsevis lätt att få upplysningar.

Eftersom denna utredning kommit på tal, vill jag, gentemot herr Sigfrid Hansson säga, att utredningen icke kan tillmätas det vitsord, som han tillerkände den. Delegationen själv framhåller, att den icke kunnat göra en fullständig utredning, därför att det råder så mycken hemlighetsfullhet på om-

rådet. Vi få komma ihåg, att det finnes andra sammanslutningar än fackföreningarna, så att även om fackföreningarna skulle handla fullt i offentlighetens ljus, är därmed icke sagt, att man har möjlighet att överskåda allt från arbetaresidan som borde tagas i betraktande.

Samma svårighet, som möter arbetsfredsdelegationen, möter naturligtvis också socialstyrelsen, och man kan icke vänta att från socialstyrelsen få en verkligt ingående och upplysande utredning.

Även de, som arbeta på den utredning i ämnet, som, enligt vad herr Hansson påpekade, för närvarande pågår, sakna de maktbefogenheter, som erfordras för att kunna göra en ingående utredning i denna sak.

Vad vi begära i vår reservation är just, att man skulle hos Kungl. Maj:t begära ett övervägande, huruvida det icke behövs lagstiftningsåtgärder för att på detta område liksom på andra områden, som redan falla under trustlagen, möjliggöra en undersökning under sådana förutsättningar, att offentlighetens ljus kan intränga även i de mest undångömda skrymslen.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Thorberg: Jag ber att få säga ett par ord i anledning av vad herr Westman yttrade i sitt första anförande.

Herr Westman anförde såsom bevis för att det skulle finnas monopolistiska tendenser inom fackförbunden, att det mellan skilda förbund uppstått tvist om vissa arbeten. Han nämnde kommunalarbetareförbundet, byggnadsträarbetareförbundet och träindustriarbetareförbundet. Jag blev något förvånad över att en sådan argumentering kom från herr Westmans sida, ty de tvister, varom han talat, bottna i en olika uppfattning om, huruvida ett visst arbete faller under ett visst avtalsområde. Jag föreställer mig, att herr Westman har den meningen, att ett upprättat kollektivavtal skall hållas och tillämpas på det område, där det är avsett att tillämpas. Dessa förbund, som herr Westman nämnde, ha olika uppfattning om, huruvida ett visst arbete skulle falla under det ena eller det andra kollektivavtalets område. Under dessa tvister hävdade byggnadsarbetareförbundet, att ett visst arbete skulle falla under byggnadsavtalets bestämmelser och borde betalas därefter. För att kunna kontrollera detta krävde förbundet, att dess medlemmar skulle utföra arbetet, så att verkligen utbetalning skedde i överensstämmelse med byggnadsavtalets bestämmelser. Detsamma ligger under det som herr Sydow anförde beträffande de tvister, som uppstått vid uppsättning av en viss panel, vilket arbete är upptaget i byggnadsträarbetareförbundets avtal angående utförande av dylikt arbete till visst pris. Förbundet motsatte sig därvid, att detta arbete skulle utföras efter ett annat avtals bestämmelser, som avse andra arbeten och lägre pris.

Utöver vad herr Sigfrid Hansson påpekat vill jag sålunda framhålla, att det, som man påtalat och använt som skäl för en utredning angående monopolistiska tendenser inom fackföreningarna, endast är, att fackföreningarna velat gent emot arbetsgivarna uppehålla träffade kollektivavtal för de områden, inom vilka dessa avtal böra tillämpas.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att få erinra om, att när jag berörde de företeelser, varom herr Thorberg talade, skedde det på det viset, att jag refererade vad som sagts om dem på landsorganisationens kongress år 1926. För övrigt är det väl ändå tydligt, att om ett fackförbund förklarar, att detta förbund ensamt har rätt att utföra ett visst arbete, och hindrar andra från att utföra samma arbete, föreligger i ett sådant fall utövandet av en monopolmakt.

Om utsträckning av trustlagens tillämpningsområde.

(Forts.)

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.
(Forts.)

Herr von Sydow: Herr talman! Endast några få ord!

Gent emot herr Sigfrid Hanssons påstående, att arbetsgivareföreningen skulle varit med om att skapa monopol i hamnarna, ber jag få säga, att detta ingalunda varit förhållandet. Den ordning, som nu råder i hamnarna, har icke tillkommit på föranstaltande av arbetsgivareföreningen. Under de stora striderna år 1908 framlade, såsom herr Hansson nog erinrar sig, medlingskommissionen ett förslag, som antogs av såväl arbetsgivare som arbetare. Idén till detta förslag var emellertid icke kommissionens utan herr Lindleys. Han hade inverkat på kommissionen. Han sade: »Om herrarna se på en verkstad, som sysselsätter tvåhundra arbetare, så finna herrarna, att dessa arbetare livnära sig genom sitt arbete och de arbeta varje dag. Här i hamnarna finnes det så och så många arbetare. De livnära sig också på sitt arbete och infinna sig till detta varje dag, men de veta icke, om de få komma i arbete, ty arbetsgivarna taga än den ena och än den andra. Nej, giv dem fast anställning!» Skall detta kallas för monopol, så kan man också säga, att arbetarna vid Separator ha monopol på tillverkning av separatorer. I varje fall har arbetsgivareföreningen icke genomfört något monopol i hamnarna; det är i så fall den år 1908 arbetande medlingskommissionen och herr Lindley.

Jag måste sedan också göra en liten erinran mot herr Thorberg. Om ett fackförbund gör upp ett kollektivavtal med en arbetsgivareförening och det i detta avtal angives ett visst pris på ett visst arbete, så är det icke riktigt att säga, att detta skulle betyda, att arbetarna inom förbundet ovillkorligen skulle ha allt arbete av detta slag. Detta är rakt icke förhållandet. Kollektivavtalet innebär endast, att om de åt arbetsgivarna utföra ett visst arbete, så skall priset på detta arbete vara det och det, men det betyder icke, att de nödvändigt skola ha detta arbete. Låtom oss tänka på den där mannen med panelen! Han var icke bunden av något avtal med någon arbetsgivaresammanslutning, men däremot var han bunden av ett avtal med en möbelfirma nere i Småland. När så firmans arbetare kommo upp hit för att sätta upp panelen, så sade byggnadsarbetarna här: »Nej, vi ha avtal med byggmästaren, vi ha monopol, och därför skola vi utföra detta arbete.» Herr Thorberg torde icke efter moget övervägande vilja påstå, att detta förfaringssätt är riktigt.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning

på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 46.

Om
utsträckning
av trustlagens
tillämpnings-
område.
(Forts.)

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om införande av stadgande i den sociala arrendelagstiftningen angående optionsrätt för arrendatorer till ny arrendeupplåtelse.

Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionerna nr 200 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 359 i andra kammaren av herr *Hage* m. fl.

I motionerna hade hemställts,

1) att riksdagen ville besluta ett tillägg till lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, innefattande optionsrätt för arrendatorerna vid utgången av den stadgade minimitiden, eller ock hos Kungl. Maj:t begära förslag därom snarast möjligt,

2) att riksdagen ville besluta ett tillägg till allmänna arrendelagen, innefattande optionsrätt för arrendatorerna vid utgången av den för sociala arrenden stadgade minimitid, eller ock hos Kungl. Maj:t begära förslag därom snarast möjligt.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att yrkandena under 1) i motionerna I: 200 och II: 359 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandena under 2) i samma motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd förändleda.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linder*, *Lindhagen*, *Sigfrid Hansson*, *Hage*, *Johansson* i Sollefteå, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära förslag till ett tillägg till lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, innefattande optionsrätt för arrendatorer;

2) att riksdagen likaledes i samma skrivelse ville begära förslag till ett tillägg till allmänna arrendelagen, innefattande optionsrätt för arrendatorerna vid utgången av den för sociala arrenden stadgade minimitiden.

Herr Linder: Herr talman! Vid detta utlåtande föreligger en av mig antecknad reservation. Då optionsrätten vid 1927 års riksdag i sammanhang med den nya arrendelagen var föremål för kammarens behandling, hade jag jämte några andra av utskottets ledamöter avgivit en reservation. När frågan nu vid detta års riksdag ånyo kommit upp, kan jag givetvis ingen annan principiell ståndpunkt inta än den jag hade vid förra årets riksdag, eftersom jag anser, att ingenting beträffande själva sakens principiella sida inträffat sedan dess. Det huvudsakliga innehållet i den reservation, som jag lät an-

Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.
(Forts.)

teckna vid 1927 års riksdag, återfinna herrarna i detta utlåtande. På samma gång som det betonas, att optionsrätten är en kardinalpunkt för den sociala arrendelagstiftningen i det nuvarande tidsskedet, så framhålles också, att ingenting är mera eftersträvat av arrendatorerna än denna optionsrätt. Genom att tillerkänna en arrendator optionsrätt — en arrendator nämligen, som väl fyller sina plikter beträffande fastighetens underhåll och vård — kan man komma honom att känna sig tryggad i sin besittning och med lugn se framtiden an. Han kan därigenom också känna sig viss om att få skörda frukterna av det arbete han nedlägger på egendomen.

Det är klart, att det mot en sådan optionsrätt kan invändas, att den lägger en svår börda på jordägaren, men man måste komma ihåg, att de fastigheter, det här är fråga om, äro sådana, som man anser ständigt komma att utarrenderas, varför man kan säga, att olägenheterna av en optionsrätt inte äro alltför framträdande.

För övrigt kan det ju också vara skäl i att erinra om, att vi redan nu ha optionsrätt, då det gäller kronans och kyrkans egendomar, och då dessa arrenden liksom de nu ifrågavarande kunna anses vara av en viss stadigvarande natur, så kan det inte vara mer än rätt, att en viss stabilitet förlänas de senare, liksom den redan förlänats krono- och kyrkoarrenden.

Jag behöver inte länge uppehålla mig vid saken, då det är så jämförelsevis nyss, vi talat om den, nämligen vid förra årets riksdag, utan ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till min avgivna reservation.

Herr Lindhagen: Utav de tomma bänkarna och kammarledamöternas samsättning med andra ärenden, än det som föreligger, framgår, att kammaren anser, att det här är en tämligen obetydlig angelägenhet. Men denna distraktion hos kammaren beror väl därpå att i riksdagen inte finns någon mäktig representation, ja ingen representation alls för den stora samhällsklass, som det här gäller, nämligen arrendatorerna. Här föreligger i själva verket en av riksdagens allra viktigaste frågor. Herrarna fingo i går på edra bord en proposition om egnahemsbildning i landet. En sådan kan tillgå på många olika sätt, och nu gäller det att tillskapa hundratusen egna hem på ett särskilt sätt genom det förslag, som just nu ligger på kammarens bord och som länge varit en angelägenhet av största vikt.

Jag skall be, att herr talmannen i varje händelse gör särskild proposition på de bägge yrkandena. De äro visserligen lika viktiga bägge två, men det första yrkandet, som rör Norrland, har en större aktualitet just i detta ögonblick, under det det andra får en större aktualitet först om tio år. Det gäller nämligen, om man skall se till att dessa arrendatorer, de flesta på de små före detta bondgårdarna, verkligen få ett eget hem där. Man har efter långvariga strider kommit därhän att de skola ha en viss besittningsrätt i vissa delar av landet under en minimitid, som efter norrlandslagen bestämts till femton år. Nu är det väl ändå av en särdeles stor vikt, att, när dessa femton åren gå ut, dessa jordbrukarehem skola få vara kvar just på det ställe, där brukaren nedlagt hela sin bästa kraft och där familjen slagit sina rötter. Det är väl ännu mycket större anledning, att dessa familjer efter de femton årens slut få sitta kvar och att landet intresserar sig en smula för denna nyttiga samhällsklass eller i varje fall ger sitt erkännande åt dess människovärde. Därtill kommer, att det i norrlandstrakterna är ett rent spektakel det som nu försiggår. Förhållandet är ju helt enkelt det, att där börja de femton åren att gå ut, och vad är det för mening, att så snart en sådan arrendator sitter kvar efter de femton årens slut, han skall förlora allt skydd, såvitt det rör tidsbestämningen i den norrländska arrendelagen, och endast om arrendet lämnas till en ny arrendator, börja de femton åren återigen att löpa? Det är ju ett sammel-

suriem i lagstiftningen utan någon logik, utan något sakligt innehåll och utan någon medkänsla.

I de delar av Sydsverige, där man fått en nödtorftig reglering, nämligen för fideikommisssegendomar en tid av 10 år och för bolags- och enskilda spekulantarronden samma tid som i norrlandslagstiftningen, det vill säga femton år, är frågan inte fullt så aktuell nu, därför att denna tid ännu inte utlupit någonstädes utan först nu börjar att löpa. Men mycket snart är även denna period förfluten, och under tiden hänger i varje fall ovissheten tung över dessa arrendatorsfamiljer. Detta förtjänar verkligen att nämnas för kammarens ledamöter, och jag kommer att i detta, ett av riksdagens viktigaste ärenden, begära omröstning med namnupprop, så att man får veta, hur vi stå rörande egnahemsbildningen inför de kommande valen och i varje fall inför våra samveten.

I jordkommissionen hade man enat sig om att det skulle beviljas optionsrätt. Till och med högerns representanter, professor Wohlin och herr Olsson i Kullenbergstorp, voro med om optionsrätt för bolagsarronden och spekulantarronden. Genom vidriga omständigheter i partipolitiken, som jag skildrat i motionen, har denna samstämmighet ramlat ikull. Förr tyckte även de konservativa, att detta var ett så rimligt krav, att man åtminstone inte kunde komma ifrån det. Men nu äro de nog själaglada, då det visade sig, att deras farhågor voro överdrivna.

Nu borde egentligen framlagts en formulering, men i det nedsjunkna läge, vari denna sak kommit för närvarande i riksdagen, återstår ingenting annat än att falla tillbaka på en skrivelse, och då ber jag, herr talman, att få särskild proposition på punkt 1 och på punkt 2 och yrkar bifall till reservationen i vardera av dessa punkter. Jag gör denna tudelning, inte därför att jag tror att någon av kammarens ledamöter kommer att göra skillnad och rösta ja på den ena och nej på den andra, men faktiskt ligger saken så, att för närvarande har den första punkten en icke oväsentligare aktualitet. Sedan kommer jag, herr talman, att begära namnupprop.

Herr Westman: Herr talman! Jag måste ge den siste ärade talaren alldeles rätt uti att det ärende, som här föreligger, är av mycket stor betydelse. I själva verket förhåller det sig så, att den ärade talaren och hans medmotionärer i de motioner, vilka behandlas i detta och de båda närmast följande utlåtandena från utskottet, ha velat uppriva huvuddragen av den stora arrende-lagsreform, som genomfördes vid fjolårets riksdag.

Man må ha vilken uppfattning som helst i sak rörande det behjärtansvärda i de önskemål, som framföras i dessa motioner, men man måste väl ändå säga, att en lagstiftare bör ha *någon* konstanthet i sin vilja. Han bör ha detta, inte bara därför att en viss självvaktning fordrar det, utan även därför att de regler som utfärdas ju skola tjäna till rättesnöre för en stor allmänhet och det naturligtvis möter oerhört stora betänkligheter att ett år säga: nu skola ni inrätta er efter *en* lagregel; och nästa år: nu skola ni inrätta er efter *en annan* lagregel. Den förste ärade talaren sade, att han intagit samma ståndpunkt i fjol som i år och att detta för honom var ett skäl att göra det yrkande han gjorde. Men om det kan anses befogat för en person, som kommit i minoritet, att inta en hållning som är så pass fast, att den varar från det ena året till det andra, så föreligger ännu starkare skäl för lagstiftaren att visa en liknande fasthet. Jag ber att få påpeka, att den lag, som antogs i fjol, började gälla den 1 augusti. Det är således först under de senaste månaderna, som lagen börjat tillämpas i det praktiska livet. Det skulle givetvis leda till den allra största förvirring, om man nu gick in för en lagändring avseende en lag, som endast i ringa grad hunnit att tillämpas. I alldeles särskild grad

Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.

(Forts.)

*Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.*
(Forts.)

gäller en sådan varning i fråga om lagstiftningen på ett område sådant som jordfrågans, där rättslivet rör sig i långa perioder. Till en sådan långsam rörelse ha vi ju också bidragit genom att i fjol införa i lagen föreskrift om en så lång minimitid som 15 år för en hel del arrenden.

Vad särskilt beträffar den nu föredragna frågan om optionsrätt förhåller det sig ju så, att det föreliggande yrkandet om en optionsrätt i förening med en femtonårig arrendetid förelåg redan i fjol och blev då föremål för riksdagens prövning. Riksdagen förkastade det emellertid och gick i själva verket in för ett helt annat system. Riksdagen tog nämligen en så lång arrendetid som femton år men utan optionsrätt, detta i motsats till det förslag, som närmast förelåg som alternativ, nämligen jordsakkunnigas, enligt vilket man skulle ha en arrendetid på fem år med en så begränsad optionsrätt, att arrendatorn skulle vara säker i femton år.

Den ståndpunkt, som herr Lindhagen liksom den förste ärade talaren nu gjort sig till talesman för, är jordkommissionens gamla förslag. Detta förslag medför, att om man arrenderar ut en egendom, så utsätter man sig faktiskt för att under en överskådlig framtid inte få igen densamma. Det uppstår en ständig besittningsrätt till egendomen, en besittningsrätt som enligt jordkommissionens förslag knappast kan brytas på annat sätt än genom exekutiv auktion. Det betänkliga är nu, att enligt de båda yrkanden, som här föreligga, om man jämför dem med vad som yrkas i en motion, som behandlas i utskottets utlåtande nummer 12, skall en enskild jordägare icke kunna utarrendera en mindre gård eller ett torp på kortare tid än femton år och det skulle bli optionsrätt även för honom. Det vill med andra ord säga, att om kammaren skulle bifalla reservationerna i dessa tre betänkanden, skulle det inte bli så, som den förste ärade talaren sade, att optionsrätten endast komme att gälla fastigheter, om vilka man kunde anta att de skulle vara ständigt utarrenderade, utan i stället skulle det bli på det sättet, att om en jämförelsevis liten jordägare ville för kortare tid utarrendera en underlydande fastighet av den mindre omfattning, varom fråga är i den sociala arrendelagstiftningen, skulle han faktiskt avhända sig besittningsrätten för denna fastighet för all framtid. Om denne mindre jordbrukare har en son, som han vill bereda tillfälle att överta den underlydande fastigheten, skall det inte finnas någon möjlighet därtill. Om ägaren själv vill överta en dylik fastighet, som han utarrenderat, så skall han inte heller få göra det. Så underliga förhållanden blir det, om riksdagen antager det förslag, som föreligger här, och de, som äro behandlade i de närmast följande utskottsbetänkandena.

Jag vågar ändå säga, att det vore att gå alltför långt. Det skulle för övrigt helt säkert icke underlätta möjligheterna för arrendatorerna att få tillträda sådana arrenden, varom här är fråga, om man lagstiftade på detta sätt, ty ingen människa skulle ju våga släppa ut en dylik mindre underlydande gård på arrende, om det skulle medföra sådana konsekvenser. Det är dock av stor betydelse för unga, fattiga män, som vilja arbeta sig fram inom jordbrukets område, men som inte ha något kapital, att de kunna få börja sin bana som arrendatorer på mindre gårdar.

Vad beträffar förhållandena i Norrland är det ju riktigt, som herr Lindhagen säger, att det system, för vilket man gått in, medför, att när de första femton årens arrendetid utgått, kan ett bolag ingå arrendeavtal med den gamle arrendatorn på kortare tid. Men om bolaget vill ingå arrendeavtal med en ny arrendator, måste det ske på femton år. Häri ligger naturligtvis en stark lockelse för bolaget, om det inte vill binda sig för så lång tid, att ingå avtal med den gamle arrendatorn, och har denne varit skötsam, finns det ju all sannolikhet för att han får arrendet förlängt. Nu kan herr Lindhagen säga: ja, men det skulle vara till stor fördel för arrendatorn, om det vore stadgat, att så

fort ett arrende utgått, skulle det med optionsrätt förlängas på femton år, således i enlighet med jordkommissionens ståndpunkt. Men är det säkert att detta alltid vore till förmån för arrendatorerna? När en arrendator börjar bli litet äldre, så kanske inte hans krafter räcka för ytterligare så lång tid som femton år och det kanske är fördelaktigare för honom att taga arrendet på kortare tid. För övrigt måste man också räkna med att man inte kan binda jordägarna i Norrland vid ett system, som kan medföra att de bli tvungna att ingå avtal med en arrendator, som kanske inte är lämplig i det oändliga.

*Ang. väse
optionsrätt för
arrendatorer.*

(Forts.)

Allt detta är emellertid saker, som varit under kammarens övervägande i fjol. Vi diskuterade dem då, vi framlade då våra argument mot varandra. Jag har nu upprepat en del av sakskaalen bara för att inte herr Lindhagen skall kunna säga att saken avfärdas helt och hållet formellt.

Men jag slutar med att återkomma till den synpunkt, som jag framhöll i början av mitt anförande, den nämligen att det enligt min uppfattning skulle leda till en så betänklighetsfull oreda i rättstillståndet på det område, varom här är fråga, om vi nu gjorde en ändring i vad som beslöts i fjol, att jag vågar tro att kammaren skall draga i starkt betänkande att göra det.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag vill först säga några ord om den så kallade oredan. Ett eventuellt beslut som tillgodoser ett undertryckt intresse för medborgare som behöva att det blir tillgodosett, det kan aldrig leda till någon oreda, herr ordförande i det sociala utskottet, utan endast till rättvisa. För övrigt ha inte jag och mina medreservanter rivit upp våra gamla åsikter, utan vi ha bara bibehållit dem. Varför skall man vara bunden av majoriteten, när man anser att majoriteten förfäktar ett oriktigt krav? Det förekommer väl inte. Goethe sade till och med: *Ingenting är vedervärdigare än majoriteten.*

Nu förekom det också inom utskottet sådana yttranden som att det inte var anständigt att riva upp denna fråga. Jag svarade då, att Kellgren yttrat ett ord, som passar om den invändningen: »Anständigheten kom, och sederna försvunno», nämligen den gamla svenska seden, att man skall skydda de svaga. Den försvann totalt inom utskottet. För övrigt tycks det inte vara någon fara att nästa riksdag komma igen och åter begära utökning av militärväsendet. Där komma de konservativa igen varje år och ställa förmodligen till en verklig »oreda», men det bryr de sig inte om. Nu kanske jag förhastar mig — herr Enhörning runkar på huvudet — det kanske går lika lätt att genomföra som denna lag, och jag skall då ställa mig på den ståndpunkten, så blir min egen ställning starkare! Det går således an i andra fall att ändra ett beslut av riksdagen, när det gäller de konservativas åskådningar, uppfattningar och övertygelser, men när det gäller att fortsätta och fullfölja, även med upprivande av tidigare riksdagsbeslut, skyddslagstiftningen för de socialt betryckta, då blir det bara oreda! Tycker verkligen den siste ärade talaren, att det är någon som helst konsekvens i en sådan ståndpunkt?

Jag övergår härefter till de sakliga skäl, som den siste talaren anförde. Det var så mycket, att jag i brist på blyertspenna icke har antecknat det, och därför kanske jag icke kan bemöta allt denna gång, men om han upprepar det, kan jag ju i en replik få göra det. Han sade för det första, att när en norrländsk arrendator — nu håller jag mig till den första punkten, som är den aktuella — har setat i femton år, har han stora utsikter att få sitta kvar, ifall han sköter sig, därför att bolaget har intresse av att behålla en person, som det har i sin hand och kan behandla hur som helst, under det en ny arrendator hos bolaget får sig tillerkänd en tid av femton år. Det hette däremot förr raka motsatsen, eller att bolaget hade in-

Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.
(Forts.)

tresse av att kunna göra sig av med de gamla arrendatorerna, därför att de icke voro så arbetsdugliga i skogarna som de yngre. Men numera tyckas de gamla duga till att sitta kvar, åtminstone i de teoretiska resonemangen hos oss här i kammaren. Hur de som skola spela med i det levande livet där uppe, som den siste talaren berörde, ställa sig till denna sak, vet jag inte, men det kan likväl inträffa, att ett bolag finner med sin fördel förenligt att på femton år antaga en ung arbetare i stället för att ha i sin hand en gammal arbetare, som det beträffande arrendetiden kan behandla hur som helst. Emellertid gäller ju frågan här en grundsats om hembildningen, att folket skall få behålla sina hem, och man får då inte resonera som så, att de i majoriteten fall få sitta kvar, även om de i en minoritet av fallen icke få det, utan här lagstifta vi väl om rätt för alla, oavsett om de befinna sig i majoritet eller minoritet.

Vidare nämnde den siste talaren — det rör då åtminstone icke Norrland och således icke den första punkten, utan det skulle väl gälla den andra punkten — att också en mängd små jordägare skulle bliva bundna genom kontrakt på en lång tid. Jag förstår icke riktigt detta, ty här är det ju fråga om bolags och spekulanters jordinnehav i Norrland och södra Sverige samt i södra Sverige dessutom fideikommiss, där det fastställdes en minimitid av tio år, och de andra större gods, som den frisinnade regeringen ansåg böra vara inbegripna i detta förslag. Men om utskottets ordförande tror sig befara några olägenheter på ett visst område, behöver man ju bara undantaga det från lagen, men man behöver därför icke avstå från att tillämpa den i de fall, där det är av vikt, att denna lagstiftning kommer till stånd. Detta är just uppgiften för den s. k. lagstiftaren, som det också talades om. »Lagstiftaren» — det är ju inte något annat än en konjunktur i riksdagens kamrar, en kamp mellan en tillfällig majoritet och minoritet, och det är ett alldeles för högtidligt ord för att skyla över våra brister i detta kannstöpande om tingen, då man förklarar, att vi här framträda som »lagstiftare», som någon Moses på Sinai berg, vilket vi inte alls äro, varken jag eller herr ordföranden, som herr ordföranden mycket väl vet.

Jag vidhåller således, herr talman, mitt yrkande om bifall till första punkten i reservationen.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag är redan förekommen av herr Lindhagen, men jag vill dock yttra några ord med anledning av herr utskottsordförandens invändning mot mig. I mitt anförande fastslog jag min *principiella ståndpunkt* i frågan om optionsrätten. Då denna fråga nu kom upp under riksdagens behandling, hade jag ingenting annat att göra än att se till, om jag icke kunde stå fast vid den ståndpunkt, som jag förut hade, och då motionen i förevarande avseende var alldeles likalydande som förra året, var det helt naturligt, att jag stannade vid min tidigare mening.

När det talas om ett upprivande av arrendereformen, vill jag också tillägga, att jag ingalunda har åsyftat något sådant, men den frågan är ju alltid öppen, hur lång tid man skall dröja, innan man får komma igen med ett yrkande, och jag tror, att det finns exempel, till och med under den korta tid jag varit med här i kammaren, på att ett yrkande återupprepats riksdag efter riksdag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder förekommit propositioner komme att göras särskilt angående vardera punkten av utskottets hemställan.

I avseende å punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att kammaren skulle bifalla punkten 1 av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. viss
optionsrätt för
arrendatorer.
(Forts.)

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles punkten 1 av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 33.

Därefter gjordes i enlighet med de beträffande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till punkten 2 av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om sänkning av minimiarealen för arrenden, som omfattas av den sociala arrendelagstiftningen.

Om
utsträckning
av de sociala
arrende-
lagarnas
tillämpnings-
område.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionerna nr 201 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 358 i andra kammaren av herr *Hage* m. fl.

I motionen I: 201 hade hemställts, att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag:

1) därom, att i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand skulle bestämmas, att minimigränsen för arrenden, som fölle under lagen, skulle vara två hektar odlad jord, ängs- och hagmark eller, om detta ej bifölles, två hektar odlad jord;

2) därom, att enahanda bestämmelser skulle gälla även för sociala arrenden i de övriga delarna av riket, som omförmäldes i den allmänna arrendelagen.

I motionen II: 358 hade hemställts, att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag:

1) därom, att i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand skulle bestämmas att minimigränsen för arrenden, som skulle falla under lagen, skulle vara två hektar odlad jord ävensom

Om
utsträckning
av de sociala
arrende-
lagarnas
tillämpnings-
område.
(Forts.)

2) därom, att enahanda bestämmelser skulle gälla även för sociala arrenden i de övriga delarna av riket, omförmälda i den allmänna arrendelagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, A) att yrkandet under 1) i motionen I: 201 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandet under 2) i motionen I: 201 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att yrkandet under 1) i motionen II: 358 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

D) att yrkandet under 2) i motionen II: 358 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

A) av herrar *Linder*, *Berglund*, *Magnusson* i Kalmar, *Johansson* i Sollefteå, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära förslag

1) att i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand skulle bestämmas, att minimigränsen för arrenden, som fölle under lagen, skulle vara två hektar odlad jord;

2) att enahanda bestämmelser skulle gälla även för sociala arrenden i de övriga delarna av riket, som omförmäldes i den allmänna arrendelagen;

B) av herr *Lindhagen*, som på de i motionen I: 201 anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att minimiarealen i de under punkterna 1) och 2) omförmälda respektive fallen skulle sättas till två hektar odlad jord, ängs- och hagmark.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr **Linder**: Herr talman! Även vid detta utlåtande föreligger en av mig m. fl. avgiven reservation. Förhållandet är här detsamma som beträffande det i föregående utlåtande behandlade ärendet. Frågan om minimiarealen var vid 1927 års riksdag föremål för kammarens behandling, och det förelåg även då en av mig jämte några andra av ledamöterna i andra lagutskottet avgiven reservation. När frågan nu på nytt kommit upp i år, har jag i princip ingen annan ståndpunkt att intaga än densamma som föregående år, såvida det icke möjligen skulle vara den, att det kan ifrågasättas, om icke en minimiareal av två hektar odlad jord är väl högt tilltagen. Herrarna erinra sig med säkerhet, att minimiarealen har föreslagits mycket olika av de många olika kommittéer, kommissioner och sakkunniga, som ha sysslat med jordfrågan. Men vad som särskilt har drivit mig att påyrka en lägre arealgräns än den, som slutligen blev av riksdagen antagen, har varit, att en stor del av de arrenden, som man tänkte sig skulle komma att falla under den sociala arrendelagen, i verkligheten icke ha kommit att falla därunder. Vederbörande jordägare ha nämligen förstått att ställa det så, att lagen icke har blivit tillämplig. Man har exempelvis utarrenderat endast så och så mycket jord och förklarat, att ytterligare en viss areal skulle få brukas av arrendatorn, utan att man särskilt beträffande denna del träffat något avtal därom. Det kan ju hända, att man genom att sänka arealen skulle kunna råda bot på ett sådant missförhållande.

I övrigt kan en sänkning av minimiarealen också försvaras därmed, att en

arrendator på ett jämförelsevis mindre arrende kan ha lika stort behov av det skydd, den sociala arrendelagen bereder, som den som sitter på ett något större arrende.

Här liksom vid föregående utlåtande tillägger jag, att frågan så nyligen varit under behandling, att det inte är nödvändigt att i dag gå in på alla skäl, vilka tala för reservationen och som herrarna ändå säkerligen väl känna till.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindhagen: Här föreligger en ytterligare punkt i denna viktiga lagstiftning, som vid förra riksdagen i väsentliga delar blev åsidosatt på grund av det övervägande intresset för jordägarens rätt och det minimala intresset för arrendatorernas beskyddande. Vi hade ju icke drömt om att denna lagstiftning, som med hänförelse påbörjades av liberalerna och de konservativa, nu skall ha i så hög grad sackat utför, att man icke finner en enda liberal, med undantag av den ende kvarvarande liberalen här i riksdagen, nämligen professor Israel Holmgren, som röstar för densamma — ja, även herr Wikström i andra kammaren har väl behållit samma kynne, det måste erkännas.

Här har verkställts en undersökning på riksdagens begäran och med Kungl. Maj:ts förmedling om verkningarna av den norrländska arrendelagen, och av denna undersökning, som utförts av häradshövding Wihlborg och överlantmästaren Nilson, framgick bland annat det förhållandet, som har betydelse för denna punkt, att 40 procent av de arrenden, som enligt lagens mening borde falla under norrlandslagen, kommit att falla utanför denna. I överensstämmelse härmed har man nu också i de följande beredningarna sökt bota detta missförhållande genom att sänka minimiarealen.

Vad gjorde man då vid förra riksdagen? Man gjorde en konst i denna av riksdagen begärda och av Kungl. Maj:t verkställda utredning och bibehöll i norrlandslagen den gamla bestämmelsen med öppen blick för att den är alldeles oriktig. Det gjordes en liten jämkning i den norrländska minimiarealen, så att man till bestämmelsen om fyra hektar inrösningsjord, som då även omfattar ängs- och hagmark, lade: »eller tre hektar odlad jord». Med de förhållanden, som råda i Norrland, är detta endast en gest från södra Sveriges stora majoritet, ty det innebär ingen avsevärd ändring i förhållandena, allra minst i lappmarken, där även den minimiareal, som har föreslagits av de flesta reservanterna, enligt min uppfattning och erfarenhet är alldeles för hög, varför jag för min del har föreslagit, som jag också gör nu, att minimiarealen skall bestämmas till två hektar odlad jord, ängs- och hagmark. Men i varje händelse vore det rimligt, att man åtminstone bifölle de andra reservanternas förslag, ehuru de nu visserligen själva antyda, att möjligen även deras arealgräns är för hög. Men vad betyder det? Låtom oss nu i alla fall resonera förståndigt! Då det upplyses om att 40 procent, som borde falla under lagen, icke falla därunder, gör riksdagens majoritet en fullständig konst i den utredningen — utan några skäl! Det betyder väl endast, att man icke har ett levande intresse för denna arrendatorsklass. Man är tvungen att ge något, men eftersom man har sitt hjärta mera på det andra hållet, ger man så litet som möjligt och anger inga skäl, varför man gör det, ty några sådana kan man ju i detta fall inte angiva. Här föreligger med andra ord en krass kamp mellan intressena och icke den kristliga medkänsla, om vilken det talas i nya testamentet, som dock är vår högsta grundlag.

I det skick, vari nu ärendet ligger, och med den beskaffenhet majoriteten här har lönar det sig ju inte att begära en omedelbar lagändring, ehuru jag måste säga, att det är ett spektakel att skriva till Kungl. Maj:t, då det gäl-

*Om
utsträckning
av de sociala
arrende-
lagarnas
tillämpnings-
område.
(Forts.)*

*Om
utsträckning
av de sociala
arrende-
lagarnas
tillämpnings-
område.*

(Forts.)

ler en så enkel sak som att utsätta en minimiareal efter en redan verkställd vidlyftig utredning. Som förhållandena äro, faller emellertid även jag tillbaka på ett yrkande om en skrivelse med begäran om lagförslag om en minimiareal av två hektar odlad jord ängs- och hagmark, och jag kommer sedan vid omröstningen att övergå till de övriga reservanternas förslag, som också är ett aktningstvårt inlägg till avhjälpande av bestående missförhållanden.

Herr Westman: Herr talman! Om kammarens ledamöter läsa motiveringen till den första reservation, som föreligger vid detta betänkande, finna herrarna, att reservanterna som skäl för sin ståndpunkt hava anfört, att den tid, som sedan fjolåret förflutit, får anses väl kort för att nu antaga annan ståndpunkt än då. Jag vill visst icke göra någon anmärkning mot denna motivering, utan tvärtom vill jag på det livligaste ansluta mig till den principiella ståndpunkt, som där kommit till uttryck, d. v. s. jag antar, att även majoriteten vid fjolårets riksdag finner, att den tid, som förflutit sedan dess, är alltför kort för att intaga en annan ståndpunkt.

Det oaktat ber jag emellertid att få säga ett par ord av saklig innebörd. Den förste ärade talaren påpekade, att det har framträtt tendenser hos bolagen, gående ut på att kringgå lagens bestämmelser, och att detta skulle vara ett skäl för att sänka arealgränsen. Men om det visar sig, att lagens nuvarande bestämmelser kringgås, får man väl taga under övervägande att med bibehållande av arealgränsen skriva bestämmelserna på ett så tydligt sätt, att de icke kunna kringgås på sätt som uppges. Ännu så länge finns likväl, såvitt jag vet, intet rättsfall, som visar, att dessa bestämmelser ha kunnat med laga verkan kringgås på det sätt, som det talades om redan vid fjolårets riksdag. Men skulle det visa sig, att bolagen med laga verkan kringgå lagen på sådant sätt, som då uppgavs, är jag fullt villig att taga under övervägande ett förtydligande av de nuvarande lagbestämmelserna. Men man vinner naturligtvis ingenting genom att sänka arealgränsen med lagens avfattning i övrigt oförändrad, ifall lagen i dessa andra avseenden skulle vara ottydligt avfattad.

Jag ber vidare att få erinra därom, att den nuvarande bestämmelsen om arealgränsen tillkommit såsom resultat av ett övervägande, vilket gått ut på att fränkilja rena arbetarboställen ifrån sådana lägenheter, vilka kunde anses vara tillräckligt stora för att utgöra basen för en jordbrukarfamiljs existens. Dessa överväganden voro vid fjolårets riksdag mycket grundliga, och jag föreställer mig, att det icke kan komma i fråga, att man nu överger den ståndpunkt, till vilken man då kom, för en annan. Särskilt vad beträffar förhållandena i södra Sverige skulle det medföra synnerligen vittgående och oförutsedda konsekvenser, om man ginge in på en sänkning av arealgränsen, såsom här är föreslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren har alldeles missförstått vad det är fråga om i denna motion. Jag har också väckt en motion om kontroll över arrendelagens tillämpning, och den motionen är ju bordlagd i utskottet och ännu ej behandlad, och där kan man resonera om hur man skall bära sig åt för att få lagen effektiv, så att den ej kan kringgås. Det här resonemanget har ej alls avseende på denna motion. Det var en talare i utskottet, som på samma sätt förirrade sig bort till min andra motion, och då fäste jag uppmärksamheten på det. Men hans exempel tyckes ha smittat. Det är ju ej så underligt i de här frågorna, som herrarna ej intressera sig för så särdeles mycket, att man ibland av misstag blandar ihop två olika saker. Här är det frå-

ga om den minimigräns, som skall upprätthållas och som bör finnas. Om man sedan kringgår den genom att formellt upplåta mindre områden är en annan sak, men här gäller det den minimigräns, som bör ingå under lagen, och det är just den, som är för liten, som det säges i denna motion, som jag talar om. Nu framhåller utskottets ordförande, att den förra året bestämda minimigränsen var noga övertvärd för att ifrån de arrenden, som skulle omfatta jordbruk och ingå i lagen, avskilja s. k. arbetareboställen och dylikt, men så skedde ej alls med de bestämmelser, som här antogos. Den utredning, som gjordes på riksdagens begäran genom häradshövding Wihlborg och herr Nilson, gav ju till resultat, att 40 % av sådana verkliga jordbruk, som borde gå in under lagen, falla ej under lagen, och nu kommer den siste talaren och förmenar, att det där var blott arbetarebostäder. Saken var helt enkelt den, att ni ville giva så litet som möjligt och höggo i luften vad som helst så att lagen skulle bli fördelaktig för de stora jordägarna, även om det sedan gick ut över arrendatorerna. Den förutnämnda gick ut på att träffa bara de jordbruk, som borde in under lagen.

Om
utsträckning
av de sociala
arrende-
lagarnas
tillämpnings-
område.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å den nu föredragna punkten förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla punkten 1 av den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen: samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag, att i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand skulle bestämmas, att minimigränsen för arrenden, som fölle under lagen, skulle vara två hektar odlad jord, ångs- och hagmark.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Linder* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av punkten 1 i den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 i punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles punkten 1 i den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om höjning av
minimitiden
för vissa
vissa arrende-
uppläteleer.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om höjning i vissa fall av arrendetiden för arrendeupplätelser enligt den sociala arrendelagstiftningen.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionerna nr 202 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 361 i andra kammaren av herr *Hage* m. fl.

I motionen I: 202 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta eller hos Kungl. Maj:t begära den ändring i allmänna arrendelagens 55 § och det tillägg till densamma, att för arrenden under fideikommiss och sådana gods, som omförmäldes i 56 § i Kungl. Maj:ts förslag till 1927 års riksdag, skulle bestämmas en minimitid av 15 år.

I motionen II: 361 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta eller hos Kungl. Maj:t begära den ändring i allmänna arrendelagens 55 § och det tillägg, att för arrenden under fideikommiss och enskilda jordägare, som omförmäldes i 56 § i Kungl. Maj:ts förslag till 1927 års riksdag, skulle bestämmas en minimitid av 15 år.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linder*, *Lindhagen*, *Berglund*, *Magnusson* i Kalmar, *Johansson* i Sollefteå, *Olovson* i Västerås och *Petersson* i Hällbacken på anförda skäl hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära förslag, varigenom för fideikommissarrenden och de förenämnda andra jordbruksarrendena likaledes bestämdes en minimiarrendetid av femton år.

Herr Linder: Herr talman! Också vid detta utskottsutlåtande har jag tillåtit mig att foga en reservation. Förhållandet är enahanda som beträffande de två föregående utskottsutlåtandena. Frågan om maximiarendetiden vid fideikommiss och vissa andra jordbruksarrenden voro ju föremål för kamrarnas behandling vid förra årets riksdag. I den då framlagda kungl. propositionen om den nya arrendelagen hade det föreslagits en minimitid av 15 år vid fideikommissarrenden och vid de andra nyssnämnda arrendena. Emellertid företog sig utskottet, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, att nedsätta tiden i fråga om fideikommissarrenden till 10 år och borttog all tidsbestämning i fråga om de andra arrendena. När emellertid nu den här frågan i år kommit upp på nytt till behandling, har jag givetvis ingen annan ståndpunkt i själva saken än den, som jag således för helt kort tid sedan har intagit. Under den utredning, som förekom angående behovet av en social arrendelagstiftning, framlyste det hos åtskilliga myndigheter i deras utlåtanden, att det här och var förelåg missförhållanden beträffande arrendatorernas ställning. Det förelåg anledning antaga, att sådana förhållanden voro tillfinnandes bland arrendatorer också på fideikommiss och på storgods. Särskilt anfördes det då, att de patriarkaliska förhållanden, som funnos på de stora egendomarna, under intrycket av tidsläget hade kommit att allt mer beskärmas och allt mer förtunnas. Jordägaren hade, även om han aldrig så gärna skulle ha velat fortsätta i de gamla traditionerna, ej kunnat fortsätta, utan han hade mest sträva efter att utnyttja de ekonomiska möjligheterna av egendomen så långt han kunde, och då var det klart, att han fick knappa in på de förmåner, som förut kanske ofta nog tillkommit arrendatorerna. Då uppkommo slitningar och stridigheter mellan honom och arrendatorerna.

Det har, som herrarna säkerligen erinra sig, framställts åtskilliga erinringar mot att jämställa dessa arrenden under fideikommiss och andra storgods med bolagsarrendena. På det hela taget måste man likväl säga, att arrenden under fideikommiss och storgods ha en stor likhet i anseende till sin varaktighet med bolagsarrendena. Jag kan därför fortfarande ej finna, att de skäl, som utskottet under förra riksdagen anförde för en tioårig arrendetid, verkat så värst övertygande. Skälen behöver jag kanske icke nu upprepa. Jag fick vid den behandling, som frågan erhöi i utskottet, snarast det intrycket, att när man satte tiden till 10 år när det gällde fideikommiss, så var det i själva verket en ganska godtyckligt vald tidsbestämmelse. Enligt min mening skulle det ha varit bättre med enhetliga bestämmelser. Det hade varit värdefullare, och det var ju också det, som Kungl. Maj:t i sin proposition gått in för. Jag skall ej vara vidlyftigare utan yrkar med dessa ord, herr talman, bifall till reservationen.

*Om höjning av
minimitiden
för
vissa arrende-
upplätelser.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Här föreligger också en sådan där utbruten huvudpunkt i den sociala arrendelagen, och jag har ingen annan metod för att kunna fästa uppmärksamheten på, att dessa frågor ej äro bagatellsaker, som vi kunna afärda med en axelryckning, än att jag går och ställer mig i själva talarstolen för att tala för dem och sedan begära votering, vilket också fäster en viss uppmärksamhet vid sakens vikt. Jag får bedja herrarna ursäktas detta, men något namnupprop blir det dock här ej fråga om, ty det behöves ej.

Den frisinnade regeringen framlade det förslag, att den norrländska tiden av 15 år nu skulle utsträckas för bolag och spekulanter även till den övriga delen av riket, men då den övriga delen av riket dessutom hade andra större jordkomplex med arrendatorer under sig, så föreslog den frisinnade regeringen, att man skulle ha en femtonårsperiod dels för arrenden under fideikommiss och dels också för arrenden under andra större jordegdomar. Detta regeringens förslag fälldes, tror jag, av dess egna anhängare åtminstone delvis, så att man prutade ned de 15 åren för fideikommiss till 10 år och beslöt att ej införa någon tidsbestämmelse alls för de andra större godsens. Det är naturligtvis en intressehänsyn, som också här gör sig gällande. Även om man anser, att lagstiftning är onödig överhuvud taget, så måste man i någon mån följa med tidsströmningen. Och då vi redan ha norrlandslagstiftningen, kan man ej ställa sig alldeles avvisande på det området. Men fältet står lättare öppet för att giva så litet som möjligt, då nu föreligger uppgiften att också införa en tidsbestämning för södra och mellersta Sverige; vi fingo ej heller veta skälen för den grundliga prutningen i dessa senare landsdelar. Skälen skulle möjligen ligga däri, och det anfördes också, att de enskilda godsägarna hade mindre bärkraft än bolagen och spekulanterna. Det syftar väl dock egentligen på bestämmelser om, att jordägaren skall bygga skäligen hus åt arrendatorn. Men när det gäller, att arrendatorn skall kunna få sitta kvar i 15 år, då frestar det väl ej på jordägarens bärkraft något. Själva tidsbestämelsen är ju tillkommen för att arrendatorn skall få intresse av att sköta sitt jordbruk och ej låta det falla i lägervall. Således ökas jordägarens bärkraft tvärtom genom en sådan förnuftig bestämmelse, som gör, att hans ägor kunde bli bättre skötta, och han uppbär ju i alla fall sin arrendeavgift. Det går nog ej ihop med motiveringen, utan det är som sagt en dold intressekamp, och jag yrkar således, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Det förefaller mig, som om herr Lindhagen, när han nu ser tillbaka på de beslut, som fattades i fjol, inte skulle behöva anlägga en så dyster uppsyn, som han gör. Ty vad som skedde i fjol

Om höjning av
minimitiden
för
vissa arrende-
upplåtelse.
(Forts.)

var ju, att då genomfördes en ny lagstiftning, som i mycket stor utsträckning förbättrade arrendatorernas ställning. Herr Lindhagen kan räkna det som sin förtjänst, att herr Lindhagen i mycket avsevärd mån medverkat till vad som då skedde. Det förefaller mig därför, som om herr Lindhagen skulle kunna taga den nu föreliggande situationen med bättre humör än vad herr Lindhagen gör, ty herr Lindhagen måste ju ändock erkänna, att så sent som i fjol togs ett stort steg framåt i den riktning, som herr Lindhagen önskar.

Vad herr Lindhagen nu gör är, att herr Lindhagen anmodar oss att vid denna riksdag gå så långt, som herr Lindhagen önskade, att vi skulle ha gått i fjol. Men herr Lindhagen får väl ändå förlåta oss, om vi i någon mån sätta herr Lindhagens tålmod på prov genom att säga, att vi inte så kort efteråt äro beredda att ändra ståndpunkt. När en längre tid har förflutit och vi ha fått se, hur situationen ter sig, då kan man taga frågan under förnyat övervägande, och då får man ju se, hur man bedömer saken.

Vad besträffar den reservation, som nu föreligger, innehåller den ju först det yrkandet, att kammaren skulle ändra sin ståndpunkt från i fjol, vilken var den, att minimitiden för arrende av jord under fideikommiss sattes till 10 år, och bestämma, att minimitiden skulle bli 15 år. Men när kammaren beslöt 10 år för fideikommiss, så skedde det bl. a. efter den motiveringen, att arrendatorerna vid fideikommiss inte behövde skyddas i samma höga grad som arrendatorerna under bolagen, därför att man kunde förutsätta, att fideikommissionnehavarna hade mera intresse för jordbruk än vad de skogsägande bolagen i allmänhet antogos hava.

För övrigt vill jag tillägga, att det finnes ytterligare ett skäl, som gör det lämpligt att inte nu ändra bestämmelsen i fråga om fideikommiss, och det är, att vi inom kort kunna vänta en proposition, vari föreslås fideikommissens avskaffande. Det är väl lämpligt, att man avvaktar denna proposition, innan man vidtager någon ändring av arrendetiden i fråga om fideikommissarrendatorer.

Vad slutligen beträffar det andra yrkande, som förefinnes i den föreliggande reservationen, går det ju ut därpå, att varje enskild jordägare, som har en så pass stor gård, att därtill hör ett torp eller en därmed jämställd mindre lägenhet, inte skall kunna arrendera ut detta torp eller denna med torp jämställda mindre lägenhet på kortare tid än 15 år. Denna bestämmelse berör således visst icke bara de stora jordägarna, utan tydligen även ett mycket stort antal mindre jordägare, som hava en eller flera torpare på sin gård. Det är alltså en lagändring av mycket ingripande betydelse, som här föreslås i reservationen. Den träffar ett mycket stort antal jordägare i de södra delarna av vårt land. Under debatten i fjol framhölls, att det skulle vara högst betänkligt att på det viset binda rörelsefriheten på detta område. Det skulle medföra olägenheter icke minst för den, som önskade erhålla arrende.

För min del har jag icke funnit några skäl anförda, som kunde föranleda att nu så kort efteråt ändra ståndpunkt. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det var ju ett antagande, att arrendatorerna på fideikommiss inte skulle behöva mer än 10 års arrendetid, därför att deras jordägare mera skulle intressera sig för dem än vad bolagen skulle intressera sig för sina arrendatorer. Detta antagande gjordes i utskottet på rak arm, utan att man hade några som helst papper på detsamma. Men vi, som suttit i jordkommissionen och fått taga emot deputationer från arrendatorer under fideikommiss, vi veta i varje händelse på grund av de av dem anförda klagomålen, att mångenstädes behöves även för arrendatorerna under fideikommiss samma

skydd som för bolagsarrendatorerna, och därför ha vi inte kunnat göra någon skillnad mellan dessa båda fall. Bestämmelsen om tiden är ju också till för att ge arrendatorn själv trygghet, och när man ger honom 10 år och han inte vet, om han sedan får flytta eller stanna kvar, så skänker det honom mindre trygghet att kunna få behålla sitt hem, än när man ger honom 15 år.

Vad det andra argumentet beträffar, vilket nu har anförts, måste sägas, att man ju huvudsakligen avsåg, att bestämmelsen skulle avse de större jordägarna, och det gives också föreskrifter om undantag härifrån i syfte att bestämmelsen endast skulle få denna räckvidd. Jordkommissionen hade t. o. m. infört en särskild paragraf, för att inte de fall, som den siste talaren befarade skulle komma med, i detta avseende skulle bli medtagna. Men även denna sak föll genom jordsakkunniges förslag, ty dessa gingo efter delvis andra principer, och denna paragraf fick inte rum där.

Den siste talaren nämnde, att med tiden kanske man skulle finna det lämpligt att vidtaga även denna ändring, men varför inte redan nu? Det är ju lämpligt redan nu. Men om tiden går, så ha kanske dessa arrendatorer mistat sina hem.

Nu avsåg ju denna arrendelagstiftning både att ge dem ett anstånd, till dess man hann ordna frågan om arrendegårdarnas frigörelse, och i den frigörelsen skulle då också ingå, att de, som jämte sina förfäder innehaft gården, skulle på skäliga villkor ha företrädesrätt. Priset skulle vidare sättas rimligt, så att de inte behöfde betala de av deras förfäder och dem själva gjorda odlingarna, utan endast själva råmarken med mera sådant. Om man nu inskränker tiden eller inte ger dem någon tid alls, så vore väl jordägarna bra okloka, om de inte passade på att utnyttja detta gynnsamma uppskov, som här har förordats, för att utan hinder av de bestämmelser, som äro tilltänkta, försälja den ifrågavarande marken hur de vilja, till vem som helst och till det pris, som de själva betinga, och då är ju hela denna egnahemsfråga totalt ruinerad med hänsyn till det sätt, på vilket man ursprungligen tänkt, att den skulle lösas.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om höjning av
minimitiden
för
vissa arrende-
upplätelser.
(Forts.)

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i vissa avseenden av lagen den 14 juni 1918 om fattigvården; och

nr 14, i anledning av väckt motion angående undanröjande av vissa brister i vattenlagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 109 och 110.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående den ärftliga konungamaktens avskaffande och införande av republik;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet; samt

nr 24, i anledning av väckt motion om fullständig avrustning m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om anslag för pensionsförbättring åt vissa barnmorskor, som varit kommunalt anställda;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning angående det ordinarie förslagsanslaget till statens bidrag till pensionering av barnmorskor;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning för år 1928 av åt vissa f. d. poststationsföreståndare och lantbrevbärare utgående understöd; samt

nr 19, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om vissa ändringar i gällande särskilda bestämmelser angående tillämpning av avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk; ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag till fackdomstolar i biltrafikmål; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om upphävande av lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord med tillhörande följdförfattningar.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *von Sydow* under 10 dagar från och med den 27 innevarande månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.32 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 113, med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m.; och
nr 115, med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet
ankomna

*Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för ju-
stitiedepartementet den 28 februari 1928.*

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Älvsborgs län insänts en
den 23 februari 1928 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att se-
dan f. d. landshövdingen greve Hugo Hamilton blivit för Älvsborgs läns val-
krets utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av åtta år,
räknade från och med den 1 januari 1922, men denna plats blivit ledig, vid
förrättning enligt 26 § av lagen om val till riksdagen härads- och landshövdingen K.
Mellén i Ämål blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för
tiden till den 1 januari 1930.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för
justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och
riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade full-
makten överlämnas till kammaren.

I ämbetet:

Erik G. Kellberg.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse,
nr 11 A, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1928--1929 av
utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pen-
sions- och indragningsstaterna.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse,
nr 42, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1928--1929 av utgif-
terna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken samt statens järn-
vägar och statens vattenfallsverk.

Anmäldes och bordlades första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, I: 23, angående förberedande undersökning i fråga om fastställande av maximivikt å bördor, vilka mera regelmässigt bäras av i verksamhet anställda.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 4 och 24, bankoutskottets utlåtanden nr 16—19 samt första lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 4, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, sättes först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 113 till behandling av lagutskott och nr 115 till konstitutionsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
